

ოსტორიკა

ბოილი
თებუ
სიხვილი

ბობენ
ბუხისანი
პოლონის
ქახვილი
ღივილი

პიხვილი
ბუხილი **ფიხილი**

ქახვილის ბიხილი ქოხვი
ანა ანოლოვსკია
ღილი მოუხვი
12 ღიხვი
ღიხვი VI
ფანი 3 ღარი
ღიხვი „ოსტორიკა“ ღიხვი—3 ღარი

ბიხვი –
ბუხვი სანი

ბუხვის
ბუხვილი
სიხვილი ბუხვი

სანიხვი
პიხვილი
სიხვილი
ღიხვი
ბუხვი
ბიხვი

პიხვილი
ბუხვილი
ბუხვილი

ბიხვილი ბუხვილი:
ბუხვილი ბიხვი

სახიჩქვი

ახალი ამბები

მცხეთის ჯვრის ბარელიეფები
განადგურებას გადაურჩა 6

ნიკოლოზ II-ის უცნობ ფერილებს
აუქციონზე გაიტანენ 8

1000 წლის ძაღლის საიდუმლოს
ამოხსნიან 8

ოლივიის მუზეუმის მმართველები
სინარგუმ დაღუპა 9

ანტალიაში „დასვენება“ რომაელებსაც
უყვარდათ! 10

ათორიკოს-ვახიჩიკები
კატრიარქის წიგნი წითელი
ქმელბელოზისა 12

აქაჩის აფხაზები
სხვა ფუძემდებ, ისევ საფორტოლოში... 16

ფიჩალები, ახაზები...
პირველი გურული ფირალები 22

მოხა ამბები
ჩამირული ქალაქი გულბარეთში 28

ახიუჯალები აჰიოჯაში
გოგლან გურჯინცი — კოლონეთის
ქართველი დიპლომატი 30

36

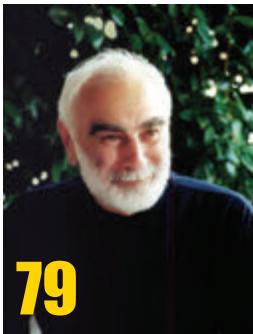
44

52

58

79

60

66

სახიჩქვი

შეთუთქაქუბუბის ისტორიქ	
ფანი კაკლანი: ტურორისტი თუ ბანტუქუბის კანი?	36
სინუ-ღიხუბუბი	
ბლუბ — სუფრანუბუბის მუფუბ სუსლი	44
ქონღიქუბი	
მითანი ჭარაბალი — კუბკასიური რისი	52
ახალი აბუბი	
სტალინის ქალიმუბილის სიღუბლო ღონიუ აფუ-ში ბანისსა	58
საბჭოთუ „ღუბნღუბი“	
რობოტ აღმონღინუბ „გუმრღილი ამერიკა“... საბჭოთუ სალისისუბის	60
ტუხომუბი	
კორიღა — სიკუბიღონ თაგუბი	66
სოუბიბა	
მირაბ კოკონაფიღი: ღღემღე მუნისკა რემიუბის ყუბლუბე გღალი სელორუნუბა	74
უიხიტი	
რატი ღურგლორუბიღი: „ფარსულის ცოღინის ბარჭუბე მოგავღის აფუნუბა შუქღუბღიღა“	79
„ისტორიანი“ ბუვუბისუბის	
500 ფაქტი ისტორიიღან	82
სკანვოღი	90

ხელახლოვის სვეტი

როგორც წინა ნომერში ვიუწყებოდით, 2012 წლის იანვრიდან, ანუ ორი წლისთავზე, ჟურნალი „ისტორიანი“ ახალი, გაზრდილი ფორმატით გამოვა. იმავდროულად, გაიზრდება მისი თემატური მრავალფეროვნება. ჟურნალის ელექტრონულ ფოსტაზე მკითხველები გვთხოვენ, მეტი ადგილი დაუთმონ საქართველოს რეგიონების ისტორიას. სწორედ ამიტომ გადავწყვიტეთ, ყოველ ნომერში განვათავსოთ მასალები რეგიონულ მუზეუმებში დაცულ სიძველეებზე. ამასთანავე, ცალკე რუბრიკა დაეთმობა საქართველოს ქალაქების ისტორიას, აღდგება რუბრიკა „ისტორიული ტურიზმი“, მცირე ცვლილებებით. ამიერიდან თითოეულ ძეგლს ცალკე მიმოხილვა დაეთმობა.

1921 წლის შემდეგ საქართველო დატოვა ათასობით ადამიანმა, რომელთაც თავიანთი საქმიანობა ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში განაგრძეს. ემიგრაციაში შეიქმნა მდიდარი პოლიტიკური თუ მხატვრული ლიტერატურა. ნაწილი ამ გამოცემებისა (გურამ შარაძის თაოსნობით) საზოგადოებისთვის ცნობილია, თუმცა უნდა ითქვას, რომ ბევრი ემიგრანტის შემოქმედება კვლავაც უცნობი რჩება. ამიტომ გადავწყვიტეთ, ჟურნალში ცალკე რუბრიკით — „ემიგრაციული ლიტერატურა“, დავიწყოთ მასალების გამოქვეყნება უცხოეთში გამოცემული ქართული ჟურნალ-გაზეთებიდან.

განახლებულ „ისტორიანში“ თქვენ ასევე იხილავთ რუბრიკას „ახალი მასალები“. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი ჟურნალი ისტორიულ-შემეცნებითია, ვფიქრობთ, საზოგადოებისთვის საინტერესო იქნება გახმაურებული სასამართლო პროცესების, ცნობილი ადამიანების მოგონებების, პირადი წერილების, ფოტოების პუბლიკაციაც.

დასასრულ, კიდევ ერთხელ მინდა დიდი მადლობა მოვახსენო ჩვენი ჟურნალის მკითხველს, ორი წლის განმავლობაში გამოვლენილი დაინტერესებისა და ერთგულებისთვის.

2012 წლის იანვრიდან, ანუ ორი წლისთავზე, ჟურნალი „ისტორიანი“ ახალი, გაზრდილი ფორმატით გამოვა...

ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი
„ისტორიანი“

მთავარი რედაქტორი
ჯაბა სამუშია

რედაქტორი
გელა გურგენიძე

სტილისტი-რედაქტორი
ელენე სალარიძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
რეზო თხილიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:
ალექსანდრე ბოშიშვილი
ოქროპირ ჯიქური
ნინო ჯაფარიძე

კორექტორები:
ნანა მაჭავარიანი
ნინო აბესაძე

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49
ტელ.: 238-13-72, 238-02-45

სარეკლამო განყოფილება
ტელ.: 237-78-07, 238-78-70
e-mail: istoriani@palitra.ge

ჟურნალი გამოდის თვეში ერთხელ

რედაქციის ნებართვის გარეშე
მასალების გადაბეჭდვა აკრძალულია

ჟურნალის გამოსწორების მიმართეთ პრესისა და
წიგნების გავრცელების სააგენტოს „ელვა.ჯი“.
ტელ.: 238-26-73, 238-28-74, 214-09-91

მცხეთის ჯვრის ბარელიეფები განადგურებას გადაურჩა

მცხეთის ჯვრის რელიეფის კონსერვაცია დასასრულს უახლოვდება. კონსერვაციას, ქართველ სპეციალისტებთან ერთად, საერთაშორისო ორგანიზაცია „იკრომის“ ქვის კონსერვაციის ცნობილი ექსპერტი, საიმონ ვარაკი ახორციელებს. დასასრულს უახლოვდება ჯვრის ამაღლების კომპოზიციაზე მუშაობა, ასევე აღმოსავლეთის ფასადის რელიეფების გამაგრების შემდგომი მონიტორინგი, რომელიც შარშან დაიწყო. მონიტორინგის დასრულების შემდეგ მცხეთის ჯვრის მთავარ ფასადზე აღმართული ხის ხარაჩო დაიშლება.

როგორც კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოში აცხადებენ, მცხეთის ჯვრის ქვის დაზიანება დიდი ხანია მწვავე პრობლემას წარმოადგენდა. კონსერვაციის დაწყებამდე საიმონ ვარაკმა, რომელიც ტაძრის რელიეფების გადარჩენის მეთოდოლოგიაზე ექვსი წელიწადია მუშაობს, ქართველ სპეციალისტებთან ერთად შეიმუშავა ქვის ეროზიის საწინააღმდეგო კვლევებისა და გამაგრების პროექტი. ამ სამუშაოებით ქვის მკურნალობა-კონსერვაციის ათწლეულების განმავლობაში გადაულახავი პრობლემა გადაიჭრა.

შედეგად, განადგურებას გადაურჩა აღმოსავლეთ ფასადის ცენტრალურ და გვერდით წახნაგებზე განთავსებული ბარელიეფები.

ფილებზე გამოსახულნი არიან ტაძრის ქტიტორები: ქრისტეს წინაშე მუხლმოდრეკილი სტეფანოზ I (წარწერა: „ჯუარო მაცხოვრისაო სტეფანოზ ქართლისა პატრიკიოსი შეიწყალე“), მისი მემკვიდრე ადარნესე თავის ძესთან ერთად (წარწერა: „წმიდაო გაბ-

ჯვრის მონასტრის კარიბჭე

ჯვრის ამაღლების სცენა სამხრეთ ფასადზე

რიელ მთავარანგელოზო ადრნესეს უპატოს-სა მეოხ ხეყავ“), სტეფანოზის ძმა დემეტრე (წარწერა: „წმიდაო მიქაელ მთავარანგელოზო, დემეტრეს უპატოსსა მეოხ ხეყავ“). ადარნესესა და დემეტრეს ფიგურებს ზემოთ მთავარანგელოზები — მიქაელი და გაბრიელია გამოსახული. სამხრეთის ფასადზე კი გა-

მოსახულია ჯვრის ამაღლების სცენა.

მცხეთის ჯვარი პირველი ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლია, რომლის ფასადთა გაფორმებაშიც რელიეფურ ქანდაკებებს არსებითი ადგილი უჭირავს. ისინი 586-604 წლებით თარიღდება.

ნინო ჯაფარიძე

სარესტავრაციო სამუშაოებს ჯვრის მონასტერზე საიმონ ვარაკი ხელმძღვანელობდა

1000 წლის ძალის საიღებოს ამოსწინა

მექსიკელმა მეცნიერებმა ძალის უძველესი მუმიის შესწავლა დაიწყეს, რომელსაც ჯერ კიდევ XX საუკუნის 50-იან წლებში მიაკვლიეს. სპეციალისტები იმედოვნებენ, რომ კვლევა საშუალებას მისცემთ, მეტი შეიტყონ

უძველესი ტომების სამონადირეო ტრადიციების შესახებ.

ძალის მუმიის ასაკი დაახლოებით 1000 წელია. მას 1953 წელს, მექსიკის ნახევრად გადამშრალ რეგიონში მიაგნეს.

ტორენის მუზეუმის არქეოლოგის, ისააკ აკუინოს აზრით, ძალის მუმიფიკაციაში ადამიანის ხელი არ ურევია. „მუმიფიცირება მოხდა უდაბნოს მშრალ პირობებში. ტყავი ძვლებამდე გახშა და მუმიფიცირება ბუნებრივად მოხდა“, — ამბობს აკუინო. მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ ეს ძალლი ადგილობრივმა ტომებმა მოაშინაურეს და მათ ნადირობაში ეხმარებოდა.

ძალის მუმიასთან ერთად აღმოჩნდა ადამიანის ნაშთები და არტეფაქტებიც. მათ შორის ქსოვილი, კალათი და ისარი. ძალის გამოკვლევა რენტგენისა და რადიოკარბონული დათარიღების მეთოდის გამოყენებით იგეგმება. ამის შემდეგ დადგინდება მისი ზუსტი ასაკიც.

მომზადებულია Daily Mail-ის მასალების მიხედვით

ცხოველი მუმიად ადამიანის ჩარევის გარეშე გადაიქცა

ნიკოლოზ II-ის უცნობი წერილები აუქციონზე ბაჰა

რუსეთის იმპერატორ ნიკოლოზ II-ის და მისი ოჯახის წევრების წერილებსა და იშვიათ ფოტოებს ენევაში Hotel des Ventes-ის აუქციონზე გაიტანენ. სამეფო და საიმპერატორო ნიუთების აუქციონზე გასაყიდად 3 ათასი ლოტი გავა, რომელთა საერთო ღირებულება დაახლოებით 3 მილიონი შვეიცარიული ფრანკია.

დოკუმენტებს შორისაა ნიკოლოზ II-ის ხელით პირველი მსოფლიო ომის დროს დიდ მთავარ ნიკალაი ნიკალაევიჩისადმი გაგზავნი-

ლი წერილები. ეს უკანასკნელი 1915 წლამდე იმპერატორის არმიის მთავარსარდალი იყო.

ეს მიმოწერა, რომელიც სამხედრო-პოლიტიკური ხასიათისაა, არა მხოლოდ პირველ მსოფლიო ომში რუსეთის მონაწილეობას ასახავს, არამედ იმპერატორის დამოკიდებულებას ამ ომისადმი. ის შემფოთებულია ომში თავისი არმიის მონაწილეობით.

აუქციონზე გავა ასევე ალექსანდრე II-ის მიერ საყვარელთან, ეკატერინა დოლგორუკაისთან გაგზავნილი ბარათი. 46-გვერდიანი სასიყვარულო მიმოწერის საწყისი ფასი 8 ათასი შვეიცარიული ფრანკია.

ლოტებს შორის არის აგრეთვე 100 ფოტო, რომელიც ასახავს რომანოვებს ვიწრო ოჯახურ წრეში, აგრეთვე იმპერატორის ასულის, ოლგას მიერ აკვარელში შესრულებულ ნამუშევრები.

მომზადებულია „რია ნოვოსტის“ მასალების მიხედვით

ოლიმპიის მუზეუმის მახსვანები სინახებმ დალუჯ

საბერძნეთის პოლიციამ ოლიმპიის არქეოლოგიური მუზეუმის ძარცვის ფაქტი გახსნა. დაკავებულია სამი ადგილობრივი მოსახლე. მათ 2012 წლის 17 თებერვალს ძველი ოლიმპიის არქეოლოგიური მუზეუმიდან 77 ექსპონატის ქურდობა ედებათ ბრალად. ყველა ეს ექსპონატი ოლიმპიური თამაშების ისტორიასთან არის დაკავშირებული.

სამართალდამცავები დამნაშავეთა კვალზე მას შემდეგ გავიდნენ, რაც ძმარცველებს მოთმინება გამოელიათ და ერთ-ერთი ნაძარცვი ნივთის გაყიდვა გადაწყვიტეს. შავ ბაზარზე ისინი ამ ნივთებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე ძვირად ღირებული ბეჭდის გაყიდვას მილიონნახევარ ვეროდ შეეცადნენ.

მეიდველები, ვისთანაც ძმარცველები მოლაპარაკებას აწარმოებდნენ, პოლიციელები აღმოჩნდნენ. „გარიგების მცდელობა“ ეჭვმიტანილთა დაკავებით დასრულდა.

სამართალდამცავებმა ძმარცველთა მიერ მოწყობილ სამალაგში ყველა სხვა ექსპონატსაც მიაგნეს. ჯგუფის მეთაური ათენის მკვიდრი, 50 წლის კონსტრუქტორია, რომელიც თავს წვრილმანი ვაჭრობით ირჩენდა. ჯგუფის წევრები არიან 41 წლის პელოპონესელი და 36 წლის ათენელი უმუშევარი მამაკაცები.

მოპარულ 77 ექსპონატს შორის იყო 3300 წლის ოქროს ბეჭედი, გამარჯვებული სპორტსმენის ბრინჯაოს სტატუა და 2400 წლის ქილანავთის სანათურისთვის.

ოლიმპიის მუზეუმის ძარცვამ ბერძნები შოკში ჩააგდო. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც ძმარცველები მუზეუმში შევიდნენ. თანაც, ერთი თვეც არ იყო გასული მას შემდეგ, რაც ძმარცველებმა ათენის ეროვნული სამხატვრო გალერეიდან პიკასოს ნახატი და კიდევ ორი ძვირად ღირებული ტილო მოიპარეს.

მომზადებულია NZWeek-ის მიხედვით

ბერძნულმა პოლიციამ 77-ვე მოპარულ ნივთს მიაკვლია

talizi

თმის გაღანეკვის ცენტრი

ტაშკენის 27. ტელ: 2141515

WWW.TALIZI.GE

ანტალიაში „დასვენება“ რომაელებსაც უყვარდათ!

სამხრეთ თურქეთში, ანტალიის პროვინციაში რომაელების მიერ I საუკუნეში დაარსებულ უძველეს ქალაქ ანტიოქია-ად-კრაგუმის მახლობლად დიდი ზომის — 149 კვმ ფართობის მოზაიკა აღმოაჩინეს, რომელიც რომაული აბანოს ანუ თერმის იატაკს ფარავდა 7-მეტრიანი აუზის გვერდით. მეცნიერთა აზრით, ეს თერმები ახ. წ. III-IV საუკუნეებით თარიღდება.

მოზაიკა თითქმის ხელუხლებლადაა შენახული. მისმა ხარისხმა და ზომამ ექსპედიციის ხელმძღვანელი, ნებრასკის უნივერსიტეტის (აშშ, ქ. ლინკოლნი) ისტორიკოსი მაიკლ ჰოფი განაცვიფრა. მისი თქმით, ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს ცნობილ მოსაზრებას, რომ რომაელებს უყვარდათ და იცოდნენ კიდევ კომფორტულად დასვენება.

ექსპედიციამ გათხრების ნებართვა შარშან მიიღო და ჯერ მხოლოდ შესანიშნავად შენახული იატაკის 40%-ის მიწისგან გათაროებული თერმების ნაშთი. დეტალები

რომაელებს კომფორტულად დასვენება უყვარდათ

ვისუფლება მოასწრო. სამუშაოები 2013 წლის თენისში განახლდება. იგეგმება მოზაიკის თავზე ჩარდახის გაკეთება და ტურისტების მოზიდვა, რომელთაც თერმების გარდა ანტიოქია-ად-კრაგუმში უკვე გაწმენდილი III საუკუნის რომაული ტაძრის, საფორტიფიკაციო ნაგებობების, ბაზრის მოედნისა და ქუჩების ნანგრევები შეედგებათ, რომელთა გასწვრივ კოლონები და საუაჭრო რიგები იყო ჩაყოლებული.

ყველაფერი კი იმით დაიწყო, რომ ჯერ კი-

თურქეთმა მოზაიკაზე საბუშაოდ მეცნიერები აშშ-დან მიიწვია

დეკ 2002 წელს ანტალიაში, პატარა ქალაქების — გაზიფაშასა და კალედირანს შორის განლაგებულ ანტიოქია-ად-კრაგუმის მახლობლად მინდორში ამერიკელი სპეციალისტის, პერდიუს უნივერსიტეტის პროფესორ ნიკ რაუს თვალწინ გუთანმა ზენისას მოზაიკის ძალიან საინტერესო ფრაგმენტები ამოყარა. მეცნიერი აღმოჩენით მაშინვე დაინტერესდა, მაგრამ ადგილობრივმა მუზეუმმა ფინანსების არქონის გამო აღმოჩენის ადგილი მხოლოდ დააკონსერვა. შარშან თურქეთის რესპუბლიკის

ხელისუფლებამ კი მაიკლ ჰოფის ხელმძღვანელობით გაერთიანებული ექსპედიცია მიიწვია გათხრების მოსაწყობად...

მოზაიკა დიდი კვადრატებისგან შედგება, რომელთაგან თითოეულს უნიკალური ჩუქურთმა ამშვენებს. მკვლევართა აზრით, აუზი, სავარაუდოდ, ღია უნდა ყოფილიყო. აღსანიშნავია, რომ ეს ყველაზე დიდი რომაული მოზაიკაა, რაც თურქეთის სამხრეთში აღმოუჩენიათ.

მოზაადებულია BBC-ის მასალების მიხედვით

ნებისმიერ საკითხთან დაკავშირებით
 (კითხვა, შენიშვნა, სურვილი, პრეტენზია, შეთავაზება...)
პალიტრა მედია გისმენთ!..
 ☎ **ღარაკით: 219 60 13**
 ✉ **მომგვწერათ: contact@palitra.ge**
ან: „კვირის პალიტრის“ („სიტყვა და საქმის“)
საფოსტო ყუთების საშუალებით

პატრიარქის წერილი წითელი ქნელზედოხისას

**როგორ ზრუნავდა
კათოლიკოს-პატრიარქი
კალისტრატე (ცინცაძე)
ქართული ენის სტატუსზე**

«თუ მშობელი ეკლესია მოითხოვს
შენგან სამსახურს, თანახმად
მაცხოვრის მცნებისა, უნდა დაუტევო
ცოლიცა და შვილიც, აღიღო ჯვარი
თვისი და შეუდგე უფალსა».

*კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე
(ცინცაძე)*

საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური ეკლესიის საჭეთმპყრობელთაგან ერთერთი გამორჩეული გახლავთ კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი კალისტრატე (1866-1952), რომელსაც ერის სულიერი წინამძღვრის ფუნქციის შესრულება ეკლესიისთვის ურთულებს, გადამწყვეტ და ტრაგიკულ პერიოდში მოუხდა. მაშინ, როცა ბოლშევიკების ათეისტური ხელისუფლების მიერ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია მძიმე ფსიქოლოგიური და ფიზიკური რეპრესიების წნეხში მოექცა და ფიზიკური განადგურების საფრთხის წინაშე დადგა.

კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე (ცინცაძე) არა მარტო ღირსეული და ბრძენი უმაღლესი სასულიერო პირი, არამედ მეცნიერი, საზოგადო მოღვაწე, მკვლევარი და დიპლომატიური ნიჭით დაჯილდოებული პატრიოტი გახლდათ. მის სახელს უკავშირდება ქართული ეკლესიის არაერთი მნიშვნელოვანი მიღწევა.

1932 წლის 21 ივნისს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მე-9 კრებაზე სრუ-

ლიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად არჩეულ კალისტრატეს მძიმე შემკვიდრეობა ხვდა წილად: საბჭოთა ხელისუფლების მიერ დანგრეული და საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ობიექტებად გადაკეთებული ეკლესია-მონასტრები, დაზვერტილი და დაპატიმრებული საეკლესიო პირები. ეპარქიები ფორმალურად არსებობდა, რადგან ქვეყანაში რეპრესიებს გადარჩენილი ხუთიოდე მღვდელთმთავარიდა შემორჩენილიყო, ხოლო წირვა-ლოცვა თბილისის მხოლოდ რამდენიმე ტაძარში აღესრულებოდა. ყველაზე სავალალო კი ის იყო, რომ ბოლშევიკური რეპრესიები კვლავ გრძელდებოდა, რის შედეგადაც სამღვდელოება სრული განადგურების პირას იდგა.

მოსალოდნელი საფრთხის გათვალისწინებით, ქართული ეკლესიის ფიზიკური მოსპობის თავიდან ასაცილებლად, კათოლიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ ბოლშევიკურ ხელისუფლებასთან ურთიერთობაში გონივრული კომპრომისების დიპლომატიური გზა აირჩია. ისტორიამ დაასაბუთა, რომ ეს იყო არსებუ-

ლი მძიმე სიტუაციიდან ერთადერთი სწორი გამოსავალი.

ამ პოლიტიკის შედეგად ქართულმა ეკლესიამ ეტაპობრივად მოახერხა ბევრი საჭირობო-როტო პრობლემის ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ მოგვარება: ეკლესიამ დაიბრუნა ხელისუფლებისგან წართმეული იურიდიული სტატუსი, აღდგა ეკლესია-მონასტრები და ეპარქიები, თითქმის ყველგან განაზღვრა წირვა-ლოცვა, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქციაში მოექცა არაქართული სამრევლოები, ეკლესიამ შეინარჩუნა მრევლი, გადაარჩინა და დაიბრუნა სიწმინდეები, რეპრესიებისგან იხსნა არაერთი სასულიერო პირი, სამღვდლოების შემადგენლობა შეეისო ღირსეული და კვალიფიციური კადრებით. რუსეთის ეკლესიამ საბოლოოდ აღიარა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია და ორ მეზობელ მართლმადიდებელ ავტოკეფალურ ეკლესიებს შორის დამყარდა ნორმალური ურთიერთობა.

ამ მიღწევათა მოსაპოვებლად პატრიარქი ყველა საშუალებას იყენებდა. სტალინთან ძველი ნაცნობობითაც კი სარგებლობდა, პირადი მიმოწერა ჰქონდა მასთან. სტალინიც, როგორც ჩანს, პატვს სცემდა და შეძლებისდაგვარად

კალისტრატე
ცინცაძე
ახალგაზრდობაში

ზარის ჩამოგდება
სიონის
კათედრალიდან

საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი კალისტრატე და რუსეთის პატრიარქი ალექსი I სტალინის დედის საფლავთან, 1946 წელი

ითვალისწინებდა კათოლიკოს-პატრიარქის აზრს საქართველოსთვის მნიშვნელოვან ამა თუ იმ საკითხზე. ისტორიისთვის ცნობილია მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ წარმოებული იდე-

ოლოგიური კამპანია თურქეთის მიერ მიტაცებული ტაო-კლარჯეთის ქართული მიწების დაბრუნების თაობაზე, რომელსაც ვრცელი წერილით გამოეხმაურა კათოლიკოს-პატრიარქი კა-

1946 წელი, მცხეთა, სვეტიცხოველი. რუსეთის პატრიარქის სტუმრობა საქართველოში

ლისტრატე. წერილში მეცნიერულადაა დასაბუთებული საქართველოს სამართლიანი პრეტენზიები და ტაო-კლარჯეთის დედასამშობლოსთვის დაბრუნების აუცილებლობა. საბოლოოდ ეს ჩანაფიქრი მრავალი მიზეზის გამო ვერ განხორციელდა.

საინტერესოა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული კალისტრატე ცინცაძის პირადი წერილი სტალინისადმი (წერილი იბეჭდება უცვლელად):

„კაცთა შორის რჩეულო და საქართველოს დიდებულო შვილო, ღრმად პატივცემულო იოსებ ბესარიონის ძე!“

დღეს თქვენი დაბადების დღეა: ცხოვრების მომნიჭებელს შევთხოვ, განაგრძოს თქვენი სიცოცხლე ჯანმრთელობით მრავალჟამიერ!

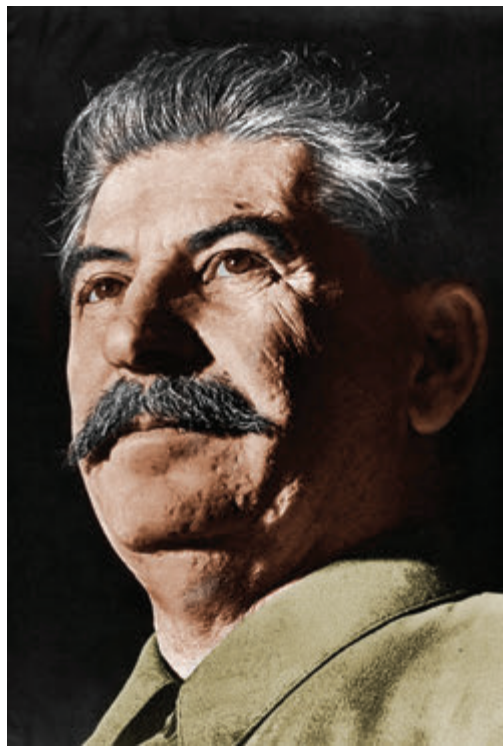
ამასთან ერთად უკვე თქვენ გთხოვთ: გადაავლოთ თვალი ამ ბარათს და თუ მისი შინაარსი ოცნებათ შერაცხვით, შემინდოთ კადნიერება.

ჩვენს ღროს თითქმის ყოველ ადამიანს უხდება უცხო ტომის კაცთან შეხვედრა და ენის უცოდინარობის გამო, ან გვერდის ახვევა, ან მუწეჯურად გამოხმაურება: ხორციელად და სულიერად ძმები ცივად შორდებიან ერთმანეთს.

რადიოს, აეროპლანის და სტალინის კონსტიტუციის ხანაში ეს დაუშვებელია: საჭიროა მსოფლიოს ყველა მოქალაქემ მშობელი ენის გარდა, საფუძვლიანად იცოდეს ერთ-ერთი ცოცხალი ერის (სასურველია მცირესი, დიდებმა რომ ცილობა არ შექმნან) მდიდარი და მოქნილ-დამუშავებული ენა. ჩემი ღრმა რწმენით, საკმარისია თქვენ მიერ ამ საკითხის დასმა, რომ მან ჰპოვოს გამოხმაურება და შეისხას სისხლ-ხორცი.

საერთო ენის საშვალეებით მსოფლიოს ხალხების დაახლოების, მეგობრობისა და სიყვარულის დამყარების და თქვენი დიდებული სახელის უბრწყინვალესი შარავანდედით შემოსვის გულით და სულით დანატრებული კ.მ.ც. (საქ. კ.პ.) 1946 21 XII თბილისი“

წერილში საფუძვლიანადაა ახსნილი ხალხთაშორის „მსოფლიო ენის“ როგორც „ხალხების დაახლოების, მეგობრობისა და სიყვარულის დამყარების“ აუცილებლობა. ეჭვგარეშეა, ავტორი „რომელიმე მცირე, ცოცხალი ერის მდიდარ და მოქნილ-დამუშავებულ ენაში“ ბე-

იოსებ სტალინი

ლადის მშობლიურ ენას გულისხმობდა. მან კარგად იცოდა, რომ ქართული ენის ბევრ ენასთან გრამატიკული უპირატესობა („სიმდიდრე“, „მოქნილობა“, „სრულყოფილება“) სტალინს კარგად ესმოდა, მეორე მხრივ, მართლაც საკმარისი იყო „ბელადის მიერ საკითხის დასმა“, ანუ მონდომება, რომ ქართული ენა საერთაშორისო ენად (ყოველ შემთხვევაში, საბჭოურ სივრცეში) ქცეულიყო.

რუსულ ენასთან უხერხულობა რომ არ შექმნილიყო, წერილში ერთგვარი გამოსავალიცაა მოძებნილი („დიდმა ერებმა რომ ცილობა არ შექმნან“). ბოლოს კი ხაზგასმითაა მინიშნებული, რომ ეს იქნებოდა სტალინის სახელის „უბრწყინვალესი შარავანდედით შემოსვა“ საქართველოს ისტორიაში.

ძნელი სავარაუდოა, რა რეაქცია ჰქონდა წერილის წაკითხვის შემდეგ ადრესატს და რას ფიქრობდა სტალინი ქართული ენის საკითხზე, მაგრამ ფაქტია, რომ ქართული ეკლესიის საჭეთმძვრობელი კალისტრატე სტალინთან პირად ნაცნობობას იმისთვის იყენებდა, რომ ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ რაც შეიძლება მეტი სიკეთე გამოეძალა ბოლშევიკური რეჟიმისგან.

ანდრო ჩანანიძე

სხვა ფუძეა, ისევ სამუოხოლი...

„ჩვენი ყველაზე
ახლო ნათესავები
ქართველები არიან“

აფხაზური მოსახლეობა 1867 წელს რუსეთის იმპერიას აუჯანყდა არაადამიანური მოპყრობის გამო. რუსეთის ხელისუფლებას არც აჯანყებულთა დამარცხება გასჭირვებია და არც მათი დიდი ნაწილის თურქეთში მასობრივად განდევნა. 1877-78 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის დროს კი აფხაზთა ნაწილის მიერ ოსმალეთისადმი მხარდაჭერამ საბაბი მისცა იმპერიას, უფრო მეტი აფხაზი გადაესახლებინა თურქეთში. ორივე ეს ფაქტი ისტორიაში აფხაზთა მუჰაჯირობის სახელით არის ცნობილი („მუჰაჯირეთ“ არაბული სიტყვაა და გადასახლებას, საცხოვრისიდან აერას ნიშნავს).

მუოხოლიურ კუთხელ ძცჰული აჭარა...

აჭარის ტერიტორიაზე ერთეული აფხაზური ოჯახები მუჰაჯირობამდე დასახლებულა. აჭარაში ამჟამად მოსახლე აფხაზთა უმრავლესობის წინაპრები აქ 1867 წელს, პირველი მუჰაჯირობის დროს ჩამოვიდნენ (იმ დროს აჭარა ჯერ კიდევ შედიოდა თურქეთის შემადგენლობაში). აფხაზები აჭარაში, ბათუმსა და მის მიმდებარე სოფლებში ზოგან კომპაქტურად, ზოგან — გაფანტულად დასახლდნენ (2002 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, აჭარაში დაახლოებით 1600 აფხაზი ცხოვრობდა). მას შემდეგ აფხაზები ქართველთა გვერდით არიან. საბჭოთა პერიოდში აფხაზეთელმა აფხაზებმა მუჰაჯირთა შთამომავლებს წინაპართა მიწებზე დაბრუნება შესთავაზეს, მაგრამ აჭა-

რის აფხაზებმა ამაზე კატეგორიული უარი განაცხადეს: — 150 წელია ერთ ადგილას ვართ დაბინავებული, უკვე მეექვსე თაობა ცხოვრობს ამ სახლში და არც გვაქვს სურვილი სადმე გადავიდეთო (ზური ატრუჟბა); — ჩვენ აქ დავიბადეთ, აქ გავიზარდეთ, ამ მხარეს ვემსახურეთ, აქ გვეყავს ნათესავები, აქ გვაქვს საფლავები და არსად წასვლას არ ვაპირებთ. მუჰაჯირობაში

მთიელები შშობლიურ სოფელს ტოვებენ. პეტრე გრუზინსკი, 1872

დამნაშავე რუსი ხალხია. მე და ჩემი შვილები აფხაზეთში არ გადავალთ საცხოვრებლად. ჩემი მეუღლისა და შვილის საფლავები აქ არის (ფენია ელიზბარია-სელიმბა).

თუ დიდი ხნის წინ აფხაზები ოროთახიან ხის სახლებში ცხოვრობდნენ და ცალკე ჰქონდათ ფაცხა, ახლა მათი სამოსახლო არ განსხვავდება აჭარელთა ეზო-კარისგან, მათაც

ერთი ან ორსართულიანი თანამედროვე ქვის ან ხის სახლები აქვთ.

„ღმერთს ოთხ ენაზე მივმართავთ...“

აჭარაში მცხოვრებმა აფხაზებმა აღნიშნეს, რომ ოთხ ენაზე ლაპარაკობენ. „როცა გაგვიჭირდება, ღმერთს ოთხ ენაზე მივმართავთ, ოთხ

ავხაზი მუჰაჯირები

ენაზე ვლოცულობთ: აფხაზურად, ქართულად, რუსულად და თათრულად (თურქულ ენას თათრულს ან ოსმალურს უწოდებენ)“, — გვითხრა ბათუმელმა აფხაზმა სური მუსხაჯბამ. ენების ცოდნის დონე განსხვავებულია. აფხაზურს მშობლიურ ენად მიიჩნევენ, თუმცა უმრავლესობამ სრულფასოვნად არ იცის, ან ესმის, მაგრამ ვერ ლაპარაკობს. ძირითადად უფროსი თაობის ხალხს შეუძლია აფხაზურ ენაზე გამართულად საუბარი. „ბავშვობაში უკეთესად ვიცოდით, როცა ბებიებს, ბაბუებს ან მშობლებს ვესაუბრებოდით, ახლა თანდათან გვაიწყდება ჩვენი ენა“ (თემურ აშმეიბა); „ენა სხვადასხვა გვაქვს ჩვენ და ქართველებს, მაგრამ სისხლით ერთნი ვართ“ (ფენია ელიზბარია-სელიმბა). უმეტეს შემთხვევაში აფხაზებს ქართველი მეუღლეები ჰყავთ, რომლებიც პატივს სცემენ აფხაზურ ტრადიციებს, სწავლობენ აფხაზურ ენას და მეტ-ნაკლებად იცავენ მეუღლესა და მის ნათესავებთან ურთიერთობის ეტიკეტს. სტატისტიკის თანახმად, აჭარაში მცხოვრები აფხაზებიდან 63%-ს მეუღლე ქართველი ჰყავს, 31%-ს — აფხაზი, ხოლო 6%-ს — რუსი. ქართველენოვანმა გარემომ და შერეულმა ოჯახებმა ხელი შეუწყო იმას, რომ აჭარის აფხაზები ქართულ ენას კარგად ფლობენ. მიიჩნევენ, რომ სახელმწიფო ენის ცოდნა აუცილებელია. ამიტომაც მათი უმრავლესობა მშობლიურადაც კი

მიიჩნევს ქართულ ენას (ქართულად ლაპარაკისას ისინი ძირითადად აჭარულ დიალექტზე მეტყველებენ).

აჭარაში მცხოვრებმა აფხაზებმა ასევე კარგად იციან რუსული ენა, მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი რუსულენოვან სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლობდა. ცხადია, ამას საბჭოთა დროს რუსული ენის პრესტიჟულობა განსაზღვრავდა. საშუალო და უფროსი თაობის აფხაზები ხშირად ერთმანეთთან რუსულად საუბრობენ, უმრავლესობამ წერა-კითხვა ქართულ და რუსულ ენებზე იცის, ხოლო ახალგაზრდები მეტწილად კარგად ფლობენ ქართულ და ევროპულ ენებს.

ბაბია ქრისტიანი, ბაბუა — მუსლიმანი

ზოგიერთ აფხაზურ ოჯახში სხვადასხვა კონფესიის ადამიანები ცხოვრობენ და ერთმანეთის რელიგიას პატივს სცემენ. მუჰაჯირობამდე აფხაზთა უმრავლესობა მუსლიმანად მიიჩნევდა თავს, მაგრამ მათ შორის იყვნენ ქრისტიანები და წარმართებიც. ბათუმელ აფხაზთა ნაწილი ამბობს, რომ აფხაზები წარსულში ქრისტიანები იყვნენ. ადრე აჭარის აფხაზები ძირითადად მუსლიმანებზე ქორწინდებოდნენ, მაგრამ ყოფილა შემთხვევა, ქრისტიანი ქალს მეუღლის პატივსაცემად ისლამი მი-

ულია. „ჩემი დედამთილი ქრისტიანი იყო, მაგრამ კვერცხებსაც ღებავდა და ჰალვასაც აკეთებდა, ორივე სარწმუნოების წესებს იცავდა“ (ფენია ელიზბარია-სელიმბა); „მორწმუნე ადამიანი ბნელ ოთახშიც მორწმუნეა და არა სხვის დასანახავად. ზოგიერთები მუსლიმანები იყვნენ და გაქრისტიანდნენ. ოცჯერ გაქრისტიანდნენ სხვების დასანახად — ეს არ შეიძლება. ბებია ქრისტიანი იყო, ბაბუა — მუსლიმანი. ოჯახის ტრადიციები მუსლიმანობაზეა მიბმული. მე არც ქრისტიანი ვარ და არც მუსლიმანი, უფრო წარმართი ვარ, მაგრამ მუსლიმანი ჩაწერე, რადგან მუსლიმანურ ოჯახში დაეობადე (როგორც წესი, აფხაზებში მამაკაცის რელიგიური კუთვნილება განსაზღვრავს ოჯახის ძირითად ტრადიციებს. — ს. ჭ.). აქ ტრადიციებია, თუ ამაზე უარი ვთქვი, დაიშლება ყველაფერი. დმერთი ერთია, რომელი მწამს, მე უფრო ვიცი. ჩემი და-ძმა ქრისტიანები არიან და არანაირი პრობლემა არ გვაქვს. ჩემი ვაჟები არც ქრისტიანად და არც მუსლიმანად არ მომინათლავს. მათ თვითონ აირჩიონ. მამაკაცი თვითონ ირჩევს ქალს, რელიგიას და გზას“ (ნური კუღბა).

დედის კმის სიტყვა

ბათუმელმა აფხაზებმა იციან ამა თუ იმ აფხაზური ტრადიციის შესახებ, თუმცა მათ უმრავლესობას ახლა აღარ იცავენ, მაგალითად, ადრე რძლები მეუღლესა და მის ნათესავებს სახელით არ მიმართავდნენ. „დედაჩემი მამაჩემს სახელით არ მიმართავდა, არ შეიძლებოდა. თუ მეუღლის სახელი სხვასაც ერქვა, მასაც კი არ დაუძახებდა, სხვა სახელს შეარქმევდა“ (ოთარ პამბა). ტრადიციის მიხედვით, აფხაზები რძლებს სახელს უცვლიდნენ; ქალები სუფრასთან მამაკაცების თანდასწრებით არ სხდებოდნენ; კაცი რომ შემოვიდოდა, რძლები სუფრიდან შეუძწნევლად უნდა გასულიყვნენ; მამამთილი რძალს არ ელაპარაკებოდა განსაზღვრული დროის განმავლობაში, სანამ რძალი ამას არ „დაიმსახურებდა“. ჰქონდათ ასეთი წესი — მამამთილი დაკლავდა ხარს, მოიწვევდა ნათესავებს და რძალს დალაპარაკების ნებას რთავდა. ამ ტრადიციაზე საუბარს ანეკდოტიც მოაყოლებს: თურმე მამამთილმა რძლისთვის საუბრის ნების დართვის შემდეგ, ისევ დაკლა ხარი, ისევ მოიწვია სტუმრები და განაცხადა — ჯობს, ისევ ძველებურად დარჩეს და რძალი არ მელა-

შარვაშიძეების სასახლე ლიხნში (გადაწვა დ. სვიატოპოლკ-მირსკიმ 1866 წლის აგვისტოში)

მარშანიების სასახლე ლათაში (დალი)

მუჰაჯირები ბათუმის ნავსადგურში

აფხაზური ოჯახები, XX საუკუნის დასაწყისში

პარაკებოდესო... „მაზლი უფროსი მყავდა, ის კაცი ისე მოკვდა, ჩემი ხმაც კი არ გაუგია. ოთხი შვილის დედა ვიყავი, მაგრამ არ ვლაპარაკობდი. მამა შვილს ვერ მოეფერებოდა. ერთხელ ქუჩაში გასული პატარა გუბეში ჩავარდა, მაგრამ მამამისმა ხელი არ მოჰკიდა, რადგან შორიახლო თავისი უფროსი ძმა ეგულებოდა და მისი მოერიდა“ (ფენია ელიზბარია-სელიძე).

დაქორწინებისას გადამწვევები სიტყვა დედის ძმას ეთქმოდა. ქორწილის დღეს მაყრები პატარძალს წამოიყვანდნენ, მაგრამ ნეფე-პატარძალი ერთად არ უნდა დამდგარიყო. პატარძალი მარტო იდგა, ქმარი კი თავის ამხანაგებთან ქეიფობდა. „ქორწილი ეზოებში იმართებოდა და რამდენიმე დღეს გრძელდებოდა. ხალხს უნდა ენახა, როგორი საკლავი დაიკვლევოდა. ამის შემდეგ მოხარშული გულ-ღვიძლის მცირე ნაწილებს ყველას ურიგებდნენ. სუფრაზე ჯერ არყით იწყებდნენ სადღეგრძელოებს, მერე ღვინით აგრძელებდნენ, 6-8-12 ჭიქას ერთად სვამდნენ ხოლმე... დღეს ქორწილი, ჩვეულებრივ, ქართული წეს-ჩვეულებების შესაბამისად იმართება, მღერიან ქართულადაც და აფხაზურადაც“ (აკაკი ციცბა).

აჭარის აფხაზები გამორჩეული სტუმართმოყვარეობით იწონებენ თავს. „წინათ სტუმარი რომ მოვიდოდა, მისთვის ხელები უნდა დაგვებანა, ღამით მისი აზიაცკები გაგვეწმინდა. სტუმარი წყალს თუ მოითხოვდა, სანამ არ დაღვედა, ფეხზე უნდა ვმდგარიყავით“ (ფენია ელიზბარია-სელიძე); „მეუღლის უფროსი ბიძა გვეწვია შინ, მან რამდენჯერმე მთხოვა ჭიქით წყლის მიტანა. სამოთხჯერ მირთმევის მერე გრაფინი და ჭიქა დავუდგი ახლოს. ბიძას არ მოეწონა და ჩემს მამამთილს საყვედური უთხრა, ზარმაცი რძალი გყოლიაო“ (მანანა სტამბოლიშვილი). სტუმრის პატივსაცემად მასპინძელს შეუძლებელი უნდა გაეკეთებინა. თუ სტუმარი უკმაყოფილო წავიდოდა, ოჯახისთვის ეს დიდი სირცხვილი იყო. აჭარაში მცხოვრები აფხაზები დღესაც განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობიან სტუმრებს. „დედაჩემი 85 წლის ქალი იყო, ბავშვი რომ შემოვიდოდა ოთახში, ფეხზე დგებოდა. ასევე აუცილებელია უფროსის პატივისცემა. უფროსი რომ ლაპარაკობდა, ჩვენ ხმას არ ვიდებდით, არ შეიძლე-

ბოდა. ქუჩაში თუ უფროსები გაივლიდნენ, შორიახლო მყოფი ახალგაზრდები ფეხზე უნდა წამომდგარიყვნენ“ (სური მუსხაჯბა).

სარა საფსუოუპ — მე აფხაზი ვარ!

ორი წლის წინ აფხაზი მწერლისა და ჟურნალისტის, ანზორ კუდბას ხელმძღვანელობით ბათუმში აფხაზური საკვირაო სკოლა გაიხსნა, სადაც ნებისმიერი ასაკის მსურველებს საშუალება აქვთ, სასაუბრო აფხაზურ ენას დაეუფლონ. საკვირაო სკოლის მსმენელები ძირითადად ქართულ-აფხაზური ოჯახების წევრები არიან. ზოგიერთს არასოდეს სძენოდა აფხაზური მეტყველება, ახლა კი თავისუფლად ჰყვებიან აფხაზურად თავიანთი ვინაობის შესახებ, „სარა საფსუოუპ — მე აფხაზი ვარ!“ — ამბობენ ისინი სიამაყით. აფხაზურ ენასა და ლიტერატურას მათ ადა ქუთოელი ასწავლის. კითხვას, რატომ სურთ ამ ენის შესწავლა, ასე უპასუხეს: „აფხაზი ვარ და მინდა ჩემი დედაენა ვიცოდე“; „დედა აფხაზი მყავს და მინდა ვიცოდე დედის ენა“...

აჭარის აფხაზებს დღემდე აქვთ ნათესაური კავშირი აფხაზეთისა და თურქეთის აფხაზებთან. „აფხაზეთში უკვე სხვანაირი აფხაზურით ლაპარაკობენ. თურქეთში უფრო შეინარჩუნეს აფხაზური ენა. იქ აფხაზური სოფლებია და იმიტომ. ისინი ძირითადად ერთმანეთზე ქორწინდებიან, რომ ეროვნული იდენტობა და ენა შეინარჩუნონ“ (ანზორ კუდბა); „ჩემი უფროსი და-ძმა იქ (აფხაზეთში) არიან. ტელეფონით აფხაზურად ველაპარაკები. ზაფხულში ვაპირებ წასვლას. ჩემი შვილი რომ დაილუპა, ვერ ჩამოვიდნენ, გზები ჩაკეტილი იყო. ისინი იქით ტიროდნენ, მე — აქეთ. აფხაზს რომ დაეინახავთ, ჭკუაზე არ ვართ სიხარულისგან“ (ფენია ელიზბარია-სელიძე).

აფხაზებს ოჯახებში შემონახული აქვს წინაპართა ფოტოები, საგვარეულო გერბები, გაზეთები, ნივთები, მუჰაჯირობის ისტორიაზე შექმნილი წიგნები, ლექსიკონები. საყურადღებოა, რომ აფხაზთა საფლავეებზე ეპიტაფიები რამდენიმე ენაზეა დაწერილი: ქართულად, აფხაზურად, რუსულად და არაბულად. ზოგიერთ ქვას ერთდროულად ორენოვანი ან სამენოვანი წარწერაა შესრულებული.

აფხაზურ კერძებად მიიჩნევენ ჰალვას, ღომს, აჯიკას, შებოლილ ან მოხარშულ

ხორცს, შებოლილ ყველს, საცივს, კუჭმაჭს, ტოლმას, ფელამუსსა და სხვ.

შეიძლება ითქვას, რომ აჭარაში მცხოვრები აფხაზები ცდილობენ ეთნიკური, ენობრივი და კულტურული თვითშეგნების შენარჩუნებას. სურთ, ბათუმში გაიხსნას აფხაზური კულტურის სახლი, სადაც ახალგაზრდა თაობა შეძლებს აფხაზური სიმღერის, ცეკვის, ზეპირსიტყვიერებისა და ზოგადად, აფხაზოლოგიასთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლას. იმავდროულად, აჭარის აფხაზები ქართული სინამდვილის, ქართული ყოფა-ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად აღიქვამენ თავს. მათ უყვართ ის ადგილი, სადაც უკვე 150 წელიწადია ცხოვრობენ. პატვის სცემენ ქართველებისა და აფხაზების ისტორიულ ერთიანობას, გენეტიკურ კავშირს, ადათ-წესების მსგავსებას და სხვა. „ჩვენი ყველაზე ახლო ნათესავები ქართველები არიან. რუსები, აზერბაიჯანელები, სომხები და სხვები მეგობრები არიან მხოლოდ“ (ნური კუდბა). ისინი სიამაყით ამბობენ, რომ მათ სისხლში ქართული გენებიცაა (აჭარაში მცხოვრები აფხაზისთვის აფხაზეთელ აფხაზებს უთქვამთ, — „ქართველი აფხაზი“ ჩამოვიდაო). აფხაზთა უმრავლესობას აფხაზური გვარი შენარჩუნებული აქვს, ხშირად ისინი გვართ ახდენენ თავიანთი ეთნიკური იდენტობის მარკირებას. აჭარის აფხაზები იმასაც აცხადებენ, რომ „პირველი ხარისხის აფხაზები, ნამდვილი აფხაზები და სუფთა სისხლის აფხაზები“ არიან...

სოფიკო შაავა

სოფელი აჭარაში, სადაც ძირითადად აფხაზები სახლობენ. ამტორის ვიზიტი

ფირალაზა და პირველი გურული ფირალაზი

მმაბიჭებში დაჩაგრული
მე ვარ სიმონა დოლიძე,
ექვსი წელი შემისრულდა
არ მიმინია ლოგინზე.
უბედურად დადგა ჩემთვის
ათას ცხრაას თერთმეტი წელი,
გამიწყდა იმედის ძაფი,
აწ სიცოცხლეს აღარ ველო!

... ეს სიმღერა ბავშვობიდან მახსოვს. მამაჩემი, შალვა მახარაძე, ამ სიმღერას ხშირად მღეროდა. მამას ერთი ამბის მოყოლაც უყვარდა: თურმე კომუნისტების დროს ერთ-ერთი ფირალი მაღალ თანამდებობაზე დაუნიშნავთ, ცოტა ხანში კი მოხსნა გადაუწვევით, მაგრამ ვერაფერი გამოუვიდათ. ხალხი ერთმანეთში ლაპარაკობდა: „მაი კაძახი ტყეში რომ იყო ფირალად გაჯარდნილი, იქიდან ვერ გამოუგდეს და ახლა კაბინეტიდან გამოუგდებ?!“

ხალხში დაგროვილი ბოღმისა და პროტესტის გამომხატველმა, ფირალობის სახელით ცნობილმა მოძრაობამ გურიაში ვულკანივით ამოხეთქა XIX საუკუნის მეორე ნახევრის ბოლოს. ფირალების ასპარეზზე გამოჩენა უმეტესწილად სოციალურ-პოლიტიკური კატაკლიზმების გამო მოხდა: რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსია და მისი შედეგები, სახალხო აჯანყებები, საგლეხო რეფორმა, მცირემწიანობა, რუსეთ-თურქეთის ომი, რამაც ბევრ ადამიანს ნებსით თუ უნებლიედ ხელში თოფი ააღებინა. გლეხები უარს ამბობდნენ ყოველნაირ გადასახადებზე, ძალით ისაკუთრებდნენ ტყესა და საძოვრებს, წვაუდნენ მემამულეთა სახლ-კარსა და ქონებას, ხოცაუდნენ თავად-აზნაურებს, სამღვდელთა წარმომადგენლებსა და მეფის მოხელეებს. 80-იანი

წლების დასაწყისიდან ტყეში ფირალად მოსახლეობის გაჯარდნამ მასობრივი და არნახული ხასიათი მიიღო. ერთი შეხედვით, ფირალები სოციალურად შევიწროებული გლეხობის ფენას განეკუთვნებოდნენ, მაგრამ სინამდვილეში მათ დიდ რიცხვს გადატაკებული აზნაურები შეადგენდნენ. ეს თოფიანი კაცები იარაღითა და ძალადობით წვეუტდნენ თავიანთ პრობლემებს და თვითონაც ძალადობრივი სიკვდილით ასრულებდნენ სიცოცხლეს.

საისტორიო წყაროებში გურულ ფირალთა თავგადასავალი პირობითად დაყოფილია ორ ტალღად: პირველი ფირალების პროტესტს სოციალურ-ეკონომიკური საფუძველი ჰქონდა (XIX საუკუნის მიწურული), მეორე ტალღის ფირალები კი ხელისუფლებაში მისვლისთვის იბრძოდნენ (XX საუკუნის დასაწყისი).

გურული გლეხის კარ-მიღამო, XIX ს. მიწურულს

დროთა განმავლობაში ფირალები (ტალღას მნიშვნელობა აღარ აქვს) ლამის მითურ პერსონებად იქცნენ, მათზე შექმნილი ლექსები და სიმღერები კი ფოლკლორის, ლეგენდებისა და ჩვენი ისტორიის განუყოფელი ნაწილი გახდა.

იმდროინდელ პრესაში თითქმის ყოველდღიურად წააწყდებოდათ მასალებს ტყეში გავარდნილ ფირალთა თავგადასავლის შესახებ, განსაკუთრებით ეს თვალში საცემია 1881 წლიდან. ქართულ-რუსული პრესის ერთი თვალის გადავლებაც ნათელს ხდის, რომ არსებობდა ფირალობასთან დაკავშირებული ორი საპირისპირო აზრი: ერთი ფირალობას საზოგადოების თანდაყოლილ სენად მიიჩნევს, რომელიც საჭიროა ამოიძირკვოს, მეორე კი გვიჩვენებს, რომ ფირალობის ფენომენი არ არის მარტივი

საქმე და მოუწოდებს საზოგადოებას, უფრო ღრმად ჩასწვდეს ამ პრობლემის დედა-აზრს, მის გამომწვევ მიზეზებს და იბრძოლოს მისი გამოსწორებისთვის.

ეს თემა იმდენად აქტუალური იყო, რომ იქმნებოდა მხატვრული ნაწარმოებები (ეგნატე ნინოშვილის „სიმონა“, ლალიონის „ფირალი დავლამე“, მოგვიანებით ვეგ. ურუშაძის „ფირალები“). ეგნატე ნინოშვილი ზედმიწევნით კარგად იცნობდა გურიის იმდროინდელ სოციალურ-პოლიტიკურ მდგომარეობას, საზოგადოების გუნება-განწყობილებასა და მათ დამოკიდებულებას ფირალობისადმი. ამ თემისადმი მიძღვნილი მისი წერილები „ივერიაში“ იბეჭდებოდა.

„— ეშველა, მოჰკლეს! — მოდის გურიიდან... ამბავი.

შეიარაღებული გურულები

ფირალი კაჭაძე

ვინ მოკლეს? აი, ღლონტი, მებუზლაი, და-
თუნიაშვილი, გოგიტიძე, დარჩია და, რა ვიცი,
რავდენი კიდევ სხვაი.

მერე ვინ არიან ეს ღლონტი, მებუზლაი,
დარჩია, თათრები, „ბურსუმანები“, თუ ჩვენზე
მოძმენი?

...გასული წლებისას რომ არ გამოვუდგეთ,
მართო შარშან და წრეულს აგერ ათზე მეტი
„ფირალი“ მოკლეს გურიაში. მერე, იცით ვინ
არიან ეს ფირალები? ცოლშვილიანი კაცები,
რომლებიც გუშინ მშვიდი მიწის მუშა იყვნენ,
სახელმწიფო ბეგარას იხდიდნენ და თავის მოძ-
მეებთან ცხოვრების მძიმე უღელს ეწეოდნენ.
აი ასეთი ადამიანი რაღაც უხილავი, უბედუ-
რი გარემოების მიზეზით დღეს ტოვებს ცოლ-
შვილს, იღებს ხელში თოფს და ნადირივით
გარბის ტყეში, — ფირალებია!“

ფირალებს, როგორც გარეულ ნადირსა და
ცოფიან ძაღლებს, ისე დასდევდნენ. მათი მა-
დევრები უმეტესწილად სხვა კუთხიდან მიე-
ლინებულები ან ჩინ-მედლებს გამოკიდებული
ადგილობრივი ჩინოენიკები იყვნენ, რომლე-
ბიც არანაირ ანგარიშს არ უწევდნენ ადგი-
ლობრივ პირობებს. არ იცნობდნენ ხალხს, მათ
წეს-ჩვეულებებს და არც უნდოდათ, გასცნო-
ბოდნენ. მათთვის მთელი გურია ფირალებით
დასახლებული ქვეყანა იყო, რომლის წამალი
მხოლოდ ტყვიაა.

სიტყვა „ფირალი“ არაბულად გაქცეულს
ნიშნავს. XVII საუკუნეში ამ სახელწოდების
ქვეშ გაერთიანდნენ თურქეთის არმიის დეზერ-
ტირები. საფიქრებელია, რომ ტერმინი აჭარი-
დან არის შემოსული და დამკვიდრებული გუ-
რულში. აღმოსავლეთ საქართველოში ამ ტერ-
მინს არ იცნობენ. გურიაში ფირალი არ ნიშ-
ნავდა ყაჩაღს, მძარცველს ან კიდევ მკვლელს.
ხალხის აზროვნებაში ფირალები უფრო შუა
საუკუნეების რაინდული რომანების გმირებს
ჰგავდნენ თავისი მოქმედებით, ქცევითა და და-
საყაჩაღებელი ობიექტის შერჩევით (ყოველ
შემთხვევაში, პირველი ტალღის ფირალები
მაინც). მათი მსხვერპლი უმთავრესად მდიდა-
რი ხალხი, მემამულეები და ვაჭრები იყვნენ.

მკვლევარი ალექო სანადირაძე პირდაპირ
მოუწოდებდა, რომ „ეს გურული სახელწო-
დება საერთოდ უნდა დამკვიდრდეს ლიტერა-
ტურაში ე.წ. არსენას ტიპის ყაჩაღის აღსა-
ნიშნავად, თავისუფლებისათვის მებრძოლ
დევნილთა სახელად, თორემ ყაჩაღი არასწო-

რი ტერმინია — იგი უფრო მძარცველს ნიშნავს“. ამავე აზრისაა მკვლევარი პეტრე უმიკაშვილი: „ყაჩაღს ეძახიან მძარცველს კაცსა, მტაცებელს, კაცის მკვლელს, ერთის სიტყვით ავაზაკს...“ თუმცა აღსანიშნავია, რომ თურქული წარმომავლობის სიტყვა „ყაჩაღი“, ფირალის მსგავსად, ასევე გაქცეულს, გავარდნილს ნიშნავს.

იმ დროს ბევრი, მათ შორის განათლებული ქართველიც მიიჩნევდა, რომ ფირალობა გურული გლეხისთვის დამახასიათებელი, ლამის თანდაყოლილი თვისება იყო. რუსი მოხელეები კი საკუთარ პატაკებში სიტყვა გურულს ყაჩაღს უთანაბრებდნენ. პოდპოლკოვნიკ როჟანოვის მიერ შედგენილ შიდა მოხმარების ჩანაწერებში (1913), მითითებულია, რომ გურული ეტიმოლოგიურად ნიშნავს მუდმივ ყაჩაღს(!) და რომ ქართველთა შორის გურულები ყველაზე განვითარებული და მეტრძოლი ხალხია.

მკვლევარი თედო სახოკია წერდა: „გურიას ერთხანს მეტად ცუდი რეპუტაცია ჰქონდა. ზოგნი, ვინც არ იცნობდნენ აქაურობას, ამბობდნენ: ბუნებაა ისეთი, ყაჩაღობა აქაურების დაბადებითვე თანდაყოლილი თვისებააო. გურული თუ არ სძარცვავს, თუ ვისმე ყელში არ უჭერს და არ აღრჩობს, ისე გული ვერ მოუსვენებსო. ყოველივე ამ ვითომ თანდაყოლილი თვისებით უნდა აქვსნათ, კერძო ფაქტი უეჭველად უნდა განეზოგადებინათ: ერთს რომ რამე სიწუწუკე ჩაედინა, უეჭველად ბუკითა და ნალარით დუნიასთვის უნდა შეეტყობინებინათ: შებუთ გურულებს, ქვეყანას ძილს უფრთხობენ, მათზე ახი იქნება, სულ ავერიდეთ აქედანო. კმაროდა, გურულს მარცხად, სრულებით უნებლიეთ, რაიმე კანონის საწინააღმდეგო დამართნოდა, მაშინვე ფეხზე დადგებოდნენ ყველანი: არიქა, შეითოკეთ, გაწკებლეთ, ჩააგდეთ ბნელეთში, მზის სანთელს დაანატრეთ, ეგზეკუცია ჩაუყენეთ ოჯახშიო. არც კი დააცლიდნენ, ბოღიში მოეხადნა დამნაშავეს. ისე გააბოროტებდნენ ლანძღვით, ისე თვალის დახამხამებაში შელახავდნენ მის თავმოყვარეობას, მის წმიდათა-წმიდას, რომ კაცი იძულებული ხდებოდა ფირალად გავარდნილიყო, ე.ი. ისეთ კაცად იქცეოდა, რომლისთვისაც არ არსებობდა, როგორც ფრანგები ამბობენ, ნი ფოი, ნი ლოი (არც რჯული არც კანონი), გურული ფირალი უკანასკნელი სისტემის თოფს

ქალაქ ოზურგეთის ხედი

გურულები ნაციონალურ კოსტიუმებში

პირველი ტალღის ფირალეზი ნიკოლოზ მეზუზლა და სისონა დარჩია

იყიდა, პატრონებით დაიტვირთებოდა და გავარდებოდა. საგანი გავარდნისა ორი ჰქონდა: ერთი — შური ედია შეურაცხმყოფელთა, და მეორეც — თავი დაეფარა მდევნელთაგან“.

ფირალეზის ზუსტ რიცხვს, ალბათ, ვერაგინ დაასახელებს, ყველას არც გვარ-სახელი და არც ფოტო შემონახულა. არსებობს ზოგიერთი ფირალის ფოტოგამოსახულება, მაგრამ თითქმის არაფერია ცნობილი მათი პიროვნებების შესახებ. მაგალითისთვის საკმარისია გიორგი ქინქლაძე და აგია ჩხაიძე. გადმოცემით ისინი ერთად ფირალბდნენ, თუმცა წლები ცნობილი არ არის. ქინქლაძე სოფელ ორაგვესთან პოლიციასთან შეტაკებისას მძიმედ დაიჭრა და სოფელ აკეთში გარდაიცვალა, სადაც დაკრძალეს კიდეც. ჩხაიძე რუსეთსა და საქართველოში „მოღვაწეობდა“ — ბანკებს ძარცვავდა. ის გურიაში დაიჭირეს, სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანეს და ჩამოახრჩვეს. არსებობს გადმოცემა, რომ როცა მასთან საკანში მღვდელი და პოლიციელი შესულა, აგიას, უზარმაზარი ძალის პატრონს, ისე მიუხეთქებია ერთმანეთისთვის, რომ ორივე უსულოდ დაცემულა მიწაზე.

ეთნოგრაფისა და პუბლიცისტის, აპოლონ წულაძის მიხედვით, ერთ-ერთი პირველი ფირალეზია თავადი მაქსიმეიშვილი და გოგო-

რიშვილი. მისი თქმით, საქართველოს ანექსიამდე ჩვენთან ფირალეზი არ ყოფილა. ბატონის მკვლელი ან სხვაგვარი დამნაშავე ერთი კუთხიდან მეორეში გადავიდოდა, სხვა ბატონს შეაფარებდა თავს. გურიის ჯანყის შემდეგ კი ეს შეუძლებელი შეიქნა. მიწერ-მოწერის შემთხვევებით მთავრობა დამნაშავეს ყველგან მონახავდა. ფირალეზს მხოლოდ ერთი თავშესაფარი — ახლობლები და თავისიანები რჩებოდათ. ჯანყის დამარცხების შემდეგ მთავრობამ თითქმის ყველა მონაწილე დაიჭირა, ზოგი ციხეში ჩასვა, ზოგი გადაასახლა, მხოლოდ ორი მათგანი — მაქსიმეიშვილი და გოგორიშვილი ვერ ჩაიგლო ხელში. ისინი იარაღით ხელში ტყვეში გაცვეთნენ და მთავრობის მოხელეებსა და ხალხის მოღალატეებს ანგარიშს უსწორებდნენ. ორივეს ბევრი შეტაკება გადაუტანია თურმე. ერთხელ გოგორიშვილი პატარა სახლში მოამწყვდიეს, ალყა დაარტყვეს, მაგრამ ფირალს ვერაფერი მოუხერხეს, ამიტომ სახლს ცეცხლი წაუკიდე. სახლის ჭერი როცა ჩამოინგრა, გოგორიშვილი მაშინ გამოფარდნილა ცეცხლიდან და ჯარს ხელიდან მაინც დაუსხლტა.

სახელგანთქმული ფირალის, მეღქისედეკ გუნთაიშვილის ძმის, აპოლონის დღიურებში მოხსენიებულია ფირალი აკაკი ზოიძე. ის ერთი ღარიბი გლეხი იყო, მებატონე ქარცივაძის შინაყმა. ცხოვრობდა პატარა ქოხში და ჰყავდა ერთი მარჩენალი ძროხა. მან ცოლის მოყვანა გადაწყვიტა და ბატონთან ნებართვის ასაღებად მივიდა. ბატონმა უთხრა: „ყამახო, თუ ქალის მოყვანა გინდა, მაშინ შენს ძროხას მოამბი რქაში ბაწარი და მომგვარეო და მაშინ ნებართვას მოგცემო“. შეურაცხყოფილმა ზოიძემ აიღო თოფი და ბატონი თავისსავე ეზოში გააგორა, თავად კი ოსმალეთში გადაიხვეწა. მუსლიმი ქართველების დახმარებით იქვე იპოვა თავშესაფარი. მაგრამ როგორც კი შანსი ეძლეოდა, გადადიოდა გურიაში და ქარცივაძეების ოჯახს აწიოკებდა: ხან ცხენს, ხან ძროხას, ხან კი სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო ნივთებს სტაცებდა და ჩოლოქს გაღმა ჰყიდდა. ქარცივაძეებს გავლენიანი ოჯახი ჰქონდათ და ხელისუფლებამ ჯილდო დააწესა ზოიძის დაჭერისთვის. დაქირავეს ვინმე სანდრო ბოლქვაძე, რომელიც როგორც ვითომდა დევნილი და ციხიდან გაქცეული გადავიდა ოსმალეთში და ზოიძესთან დაახლოება სცადა. პირველ ხანებში ზოიძემ ბოლქვაძე ახლოს არ გაიკარა.

დროთა განმავლობაში კი ყურადღება მოადუნა, ამით ისარგებლა ბოლქვაძემ და ერთ ღამეს მიადგა მას სახლში. როცა ნამძინარევი ფირალი ზღურბლზე გამოჩნდა — დამბახა დაახალა. სიკვდილის წინ ზოიძემ მკვლელს უთხრა — შენ და შენ შვილებს ხეირი არ გექნებათო. ფირალის მკვლელობისთვის ზოიძემ კარგი გასამრჯელო მიიღო და „გაკეთდა“, ორი შვილი გაზარდა, მაგრამ ზოიძის სიტყვები მაინც წინ დაუხვდა. ერთხელ ლეღვზე ასული ბოლქვაძე ჩამოვარდა და ღობის სარს საჯდომით დაესო, სარი კისრის არეში გამოვიდა. მამის სიკვდილის შემდეგ მისი ერთი ვაჟი სულ მალე გარდაიცვალა, მეორე კი გაგიჟდა. ის იჯდა ხოლმე გზის ნაპირას, თხრიდა მიწას და იმახდა — აქ არის ღალატი დამარხულიო... გურიაში ამბობდნენ, რომ ფირალებს არც ერთი გამცემი, მკვლელი და მოღალატე თავისი სიკვდილით არ მომკვდარა და არც მის ოჯახს გაუხარიაო.

არსებობს ვინმე ერმალო კვაჭაძის მოგონება, რომელიც ასახელებს ოთხ ფირალს, რომლებიც ბატონებს გაექცნენ და სოფელ ორაგვესთან მდებარე ერთ დაბურულ კლდოვან ხეეს შეაფარეს თავი. ესენი იყვნენ მიქელა კვაჭაძე, ბუჭუა ბოლქვაძე (რომელსაც შემდეგ ბურძგლა დაერქვა), ლიხაურელი ურუშაძე (რომელსაც ბატონი შემოკვდომია) და ვილაც აჭარელი კაჟიოლი. ფირალების მეთაური ბუჭუა ყოფილა. გურიელი ხშირად აგზავნიდა თურმე შეიარაღებულ კაცებს მათ დასაჭერად,

მაგრამ ფირალები ყოველთვის ამარცხებდნენ მათ ერთხელ ბუჭუა მაინც ჩაიგდეს ხელში, გურიელმა ბუჭუა თავისთან წაიყვანა ყარაულად და ოთხარშინიანი თოფიც აჩუქა. ბურძგლა დიდხანს ვერ გაჩერდა თავადთან და გაიპარა. გურიელმა მას მდევრები დაადევნა, რომლებმაც ფირალი მოკლეს.

ანტონ ხინთიბიძის წიგნის „გურიული ფირალების“ მიხედვით კი ერთ-ერთი პირველი ფირალი კოწია ცეცხლაძეა. ცეცხლაძე ოზურგეთის მაზრის სოფელ გოგიეთის მცხოვრები იყო, რომელიც რამდენიმე წლის ფირალობის შემდეგ, XIX საუკუნის 80-იან წლებში შერიგებია მეფის მთავრობას და ოჯახში დაუწყია მუშაობა. გარდაიცვალა დაახლოებით 70 წლისა.

მიაძიებთა იქნება იმაზე ფიქრი, რომ ეს პრობლემა მხოლოდ გურიასა და მის მოსახლეობას აწუხებდა, ყაჩაღობა მთელ საქართველოში იყო გაფრცელებული. XIX საუკუნის მიწურულს „დროებამ“ ამ პრობლემისადმი მიძღვნილი წერილი სათაურით „აჯაზაკობის შესამცირებლად“ პირველ გვერდზე მოათავსა. წერილიდან ნათლად ჩანს, რომ ყაჩაღობა არა მარტო პროვინციების, არამედ თვით დედაქალაქის უზარმაზარი პრობლემა ყოფილა: „ჩვენში ხდება ხშირად აჯაზაკობა. ქურდობენ დამით, საღამოთი, დღისით, შუადღეზედ, იცარცვებიან მიყრუებულ ქუჩებში, ბაზრებში, მადენებზე, გალავნის პროსპექტზე... ერთის სიტყვით, ყველგან და ყოველთვის“...

ირაკლი მახარაძე

გურულები XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე

ჩაპირული ქალაქი ბულგარეთში

ბულგარეთში რვა პროფესიონალმა მყვინთავემა უძველესი ნავსადგური და ბაზარი აღმოაჩინა, ადრებიზანტიური ციხესიმაგრე აკრას მახლობლად, ქალაქ ჩერნომორეცის სამხრეთით, ვრომოსის ყურეში. ძიებას ეროვნული ისტორიული მუზეუმის დირექტორის მოადგილე, დოქტორი ივან ხრისტოვი ხელმძღვანელობდა.

მკვლევართა ვარაუდით, აქ შედარებით მცირე გემები იცლებოდა, საქონელი კი აშუაღად ჩერნომორეცის ტერიტორიაზე მოქცეული ნახევარკუნძულისთვის, სვეტი ნიკოლას მცხოვრებთათვის იყო განკუთვნილი.

წყალქვეშ მუშაობისას მუზეუმის მკვლევართა ჯგუფმა დიდი რაოდენობით სამშენებ-

ლო და საყოფაცხოვრებო კერამიკა, ცხოველთა ძვლები, ქვის ნაგებობათა ვრცელი ბლოკები, სხვადასხვა ეპოქის ჭურჭელი და მისი ნამსხვრევები აღმოაჩინა.

ნაპოვნი იძლევა წარმოდგენას, როგორ დაცურავდნენ გემები ბულგარეთის სანაპიროს ამ ნაწილში. ივან ხრისტოვის თქმით, „აკრასთან აღმოჩენილი ნივთების დიდი ნაწილი მოწმობს, რომ ისინი აქ ბოსფორის გავლით მოხვდა“.

სხვათა შორის, წლეულს ზაფხულში იქვე იპოვეს უძველესი ნავსადგური, რომელიც ხის საბჯენებით, ისეთი წესითაა აგებული, როგორც XIX საუკუნემდე იყო მიღებული. ნავსადგური განლაგებულია სიმაგრე აკრას წყლით დაფარული ნაწილის მახლობლად, რომელიც VI საუკუნით თარიღდება და ადრებიზანტიურ ეპოქას განეკუთვნება. მყვინთავეებმა უფრო გვიანი პერიოდის კვალიც აღმოაჩინეს — XIX საუკუნის მეთევზეთა ქოხების ნაშთები და აკრას კონცხის კლდეებთან დაღუპული XX საუკუნის გემი.

მეცნიერთა თქმით, ეს ყველაფერი რამდენიმე დღის მუშაობის შედეგია, ექსპედიცია გაგრძელდება და მონაწილეებიც კიდევ ბევრ სიურპრიზს ელიან. დოქტორ ხრისტოვის თქმით, ეს ადგილი ერთ საიდუმლოსაც ინახავს. აქ აღმოჩენილია მეორე მსოფლიო ომის დროინდელი, შესანიშნავად შენახული ბუნკერები რთული მიწისქვეშა ლაბორინთით. მეცნიერის განცხადებით, არქეოლოგიური აღმოჩენების გვერდით განლაგებული ბუნკერებიც შესაძლოა „ეფექტურ ატრაქციონად იქცეს“.

მომზადებულია LiveScience-ის მასალების მიხედვით

მყვინთავეებმა შავი ზღვის ფსკერზე ნავსადგური და ბაზარი იპოვეს

მსოფლიოში ყველაზე ცნობილი მითხრობელი

წარმოგიდგინებ დიდ საყვარელო ენციკლოპედიას

შეაგროვე აგაზი და შექმენი „დისკავერის ენციკლოპედიის“

4 ზომიანი საკითხარი ხელით !

დისკავერის დიდი ენციკლოპედიის ოთხი ტომი, ოთხ, განსხვავებული ფერის, ყუთში მოექცევა. თითოეულ ყუთში (ანუ ტომში) 16 წიგნი მოიყრის თავს, ყოველი ეს წიგნი კი ახალი სამყაროა. პირველი ტომის პირველი წიგნი სპეციალურ ყუთთან ერთად გამოვიდა, რომელშიც მთელი პირველი ტომის წიგნები უნდა მოათავსოთ.

ყოველ ოთხხაბათს!

წიგნის ფასი **2 ლარი**

სიასლე

შეიძინე დისკავერის ენციკლოპედია:

ქართულ ენაზე	ან ინგლისურ ენაზე
და გაეცანი უჩვეულო მოვლენებს და საინტერესო ფაქტებს	გაიცანი სამყარო და თან დახვეწე ინგლისური. ყოველ მომდევნო ტომთან ერთად აიმაღლე უნის ცოდნის საფეხური

იკითხათ წიგნის მალაჩივში და კრისის ბამაპრსებლებთან!

ტომი 16 წიგნისავე შედეგად შეაგროვე სრული პერსონა !

პოლონეთის მეფე იან III სობიესკი და რომის საღვთო იმპერიის იმპერატორი ლეოპოლდ I კაბსბურგი ვენის ბრძოლის შემდეგ

ბოგდან გურჯისკი ჯონონეთის ქახთველი დიჯონთახი

ისტორიული წყაროები ადასტურებენ, რომ საქართველოსა და პოლონეთს შორის პოლიტიკური და დიპლომატიური ურთიერთობები XV საუკუნეში დაიწყო, როცა აქტიური გახდა ვეროპული ქვეყნების მიერ ანტიოსმალური კოალიციის შექმნა. ქართლის მეფე კონსტანტინე II-მ (მეფობდა 1479-1505 წლებში), რომელსაც საჭიროდ მიაჩნდა დასავლეთის ქრისტიანულ სამყაროსთან კავშირი, ამ მიზნით ელჩები გაგზავნა პოლონეთის მეფე ალექსანდრე I აგელონთან (1461-1506). ელჩობის მიზანი საერთო მტრების წინააღმდეგ კოალიციის შექმნა იყო. პოლონეთის გარდა, კონსტანტინემ ელჩები გაგზავნა რომის პაპთან და ესპანეთის მონარქთანაც, თუმცა ელჩობას შედეგი არ მოჰყოლია.

პოლონეთსა და საქართველოს შორის ურთიერთობა განსაკუთრებით გააქტიურდა XVII საუკუნეში, ქართლის მეფე ვახტანგ V შაჰნავაზის დროს (მეფობდა 1658-1675 წლებში), როდესაც პოლონეთმა ოსმალეთის წინააღმდეგ მოკავშირეთა ძეგნი დაიწყო. პოლონურ-ქართულ ურთიერთობებში ცენტრალურ ფიგურას წარმოადგენდა ერთი ქართველი, რომელიც პოლონურ წყაროებში მოხსენიებულია, როგორც ბოგდან გურჯისკი. ბოგდან გურ-

ჯისკი, ეროვნებით ქართველი, XVII საუკუნის მეორე ნახევარში ოცდაათი წლის განმავლობაში პოლონეთის სამი მეფის ელჩი და დიპლომატი იყო. პირველი, მეფე იან II კაზიმეჟი, პოლონეთის უკანასკნელი მეფე და ლიტვის დიდი მთავარი იყო ვაზას დინასტიიდან და 1648-1668 წლებში მეფობდა. შემდეგ, როცა იან II კაზიმეჟი ტახტიდან გადადგა და პოლონეთის ტახტზე მიხალ კორიბუტ ვიშნოვეცკი ავიდა, ბოგდანი უკვე მისი ელჩი გახდა. მე-

ფე მიხალი, წარუმატებელი მეფობის შემდეგ, 1673 წელს, 33 წლის ასაკში გარდაიცვალა. მისი სიკვდილის შემდეგ პოლონეთში უკვე იან III სობიესკი (1629-1696) გამეფდა. იან III სობიესკი, პოლონეთ-ლიტვის თანამეგობრობის ერთ-ერთი თვალსაჩინო და წარმატებული მონარქი, რომელიც პოლონეთის მეფისა და ლიტვის დიდი ჰერცოგის ტიტულს სიცოცხლის ბოლომდე ატარებდა, საქართველოსთან კავშირის დამყარებასა და გადრმავებას ცდილობდა. სწორედ იან სობიესკი სარდლობდა პოლონეთ-ლიტვის თანამეგობრობის ჯარს, რომელმაც რომის საღვთო იმპერიის ჯართან ერთად, 1683 წლის 12 სექტემბერს, ვენასთან ბრძოლაში დაამარცხა თურქეთის ჯარი და თურქების ორთვიანი ალყის შემდეგ გაათავისუფლა ვენა, რის გამოც რომის პაპმა იან სობიესკის დასავლეთ ევროპული ცივილიზაციის მხსნელი უწოდა. ბოგდან გურჯიციკიმ ახლა უკვე იან III-ის კარზე განაგრძო ელჩისა და დიპლომატის მოვალეობის შესრულება. სწორედ პოლონეთის ამ გამორჩეული მონარქის მეფობის დროს იყო განსაკუთრებით ნაყოფიერი მისი ქართველი დიპლომატის, ბოგდან გურჯიციკის მოღვაწეობა.

ვინ იყო ბოგდან გურჯიციკი? ქართული საისტორიო წყაროები მის შესახებ არაფერს გვეუბნება. საგარაუდოდ, ის ქართლის მეფე ვახტანგ V-მ მიავლინა პოლონეთში. ზოგიერთი წყაროს მიხედვით, ბოგდან გურჯიციკი ქართლის მეფე როსტომს (მეფობდა 1633-1658 წლებში) გაუგზავნია პოლონეთში საგანგებო მისიით XVII საუკუნის 50-იან წლებში. რა იყო პოლონეთის ქართველი დიპლომატის ნამდვილი (ქართული) სახელი და გვარი, უცნობია. რა თქმა უნდა, მას, ქართველს, ბოგდანი არ ერქმეოდა. ბოგდანი მისთვის პოლონეთში დარქმეული სახელია. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მისი ქართული სახელი ასო ბ-ზე იწყებოდა (ბაგრატი, ბაქარი, ბესიკი, ბეშქენი) და ამიტომ შეირჩა მისთვის ბოგდანი, რომელიც პოლონურად ღმერთის საჩუქარს, ღმერთის ბოძებულს ნიშნავს. რაც შეეხება გვარად აღებული გურჯიციკის, მას პოლონური დაბოლოება აქვს და გვარის მატარებლის ეთნიკურ წარმომავლობაზეც მიანიშნებს. ცნობილია, რომ ბოგდანს ჰყოლია ძმები — ფარსადანი, ნაზარე და მერაბი. მათგან ერთ-ერთიც, ფარსადანი, პოლონეთის მეფის კარზე მსახურობდა და

მეფე
ალექსანდრე
I აიგელონი

მეფე
იან III
კაზიმევი

მეფე
მიხალ
კორიბუტ
ვიშნოვეცი

ოლესოს ციხესიმაგრე, სადაც დაიბადა იან სობიესკი

მეფე იან III სობიესკი

მეფე იან სობიესკი ვენასთან ბრძოლის დროს

იან III-ის მეფობისას პოლონეთის დესპანიც ყოფილა.

პოლონური ცნობების მიხედვით ქართველი (ალბათ ქართლის) მეფის (სავარაუდოდ, როსტომის ან ვახტანგ V-ის) სამსახურში მყოფი გურჯიციკი XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან უკვე პოლონეთშია და, სამხედრო საქმის საუკეთესო მცოდნე, 1662 წელს სამეფო ჯარების როტმისტრი ხდება. სამხედრო კამპანიებში გამოჩენილი მამაცობისთვის, პოლონეთის სეიმის მოთხოვნით, 1676 წელს ბოგდანსა და მის ძმა ფარსადანს შლიაბტიჩის (თავადის) წოდება უბოძეს, რაც პოლონეთის საკორონაციო სეიმის კონსტიტუციითაა დადასტურებული. ბოგდანმა მიიღო აგრეთვე ლენჩიციკის მამულებიც.

1668 წელს ბოგდან გურჯიციკი, რომელიც კარგად ერკვეოდა საერთაშორისო პოლიტიკაში და აღმოსავლურ და ევროპულ ენებსაც ფლობდა, მეფე იან კაზიმეჟმა ირანის შაჰ სულეიმანის კარზე გაგზავნა ელჩად. მას პოლონეთის მეფის სახელით უნდა მიელოცა შაჰისთვის ტახტზე ასვლა და ირანში არსებული კათოლიკური მისიების მფარველობის გარანტია მოეთხოვა. ბოგდანს საიდუმლო დავალებაც ჰქონია — ირანის ხელისუფლებისგან თურქეთის წინააღმდეგ მოკავშირეობაზე თანხმობა უნდა მიეღო. გამგზავრებამდე პოლონეთის მეფის კანცელარიაში ბოგდანმა მიიღო დავალება, საქართველოში გავლით მყოფს, ქართლის მეფე ვახტანგ V-ისთვის გადაეცა პოლონეთის მეფის კანცლერის, იან ლეჰმინსკის წერილები თავაზიანი თხოვნით, მფარველობა გაეწია პოლონეთის ელჩისთვის. უკან დაბრუნებისას ბოგდანს უნდა გაერკვია, როგორი სავაჭრო ურთიერთობის დამყარება შეეძლო პოლონეთს საქართველოსთან.

ბოგდანი მართლაც სწვევია მეფე ვახტანგ V-ს და მისთვის პოლონეთის მეფის კანცლერის წერილები გადაუცია. შემდგომშიც, უკვე ირანში მყოფს, მას მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონია საქართველოსთან. ცნობილი ჰოლანდიელი მოგზაურის, იან სტრეისის ცნობით, ბოგდანს თავისი ექიმი ადამიცი კი გაუგზავნია შეუძლოდ მყოფი ვახტანგ V-ისთვის, ხოლო მოგვიანებით მეფე გიორგი XI-ისთვის თბილისში სასახლე შეუძენია. ირანში ბოგდანმა წარმატებით შეასრულა პოლონეთის მეფის დავალებები. მან მიაღწია იმას, რომ ირანის

XVII-XVIII

*საუკუნეების ვარშევის
ზედი სამეფო ციხე-
სიმაგრეიდან*

*მეფე იან III
ლოცაუს ჯარს
ვენასთან
გამარჯვების
შემდეგ*

ისპაპანი. XVII საუკუნის ილუსტრაცია

შაჰმა კათოლიკე მისიონერებისთვის მიცემული პრივილეგიები დაამტკიცა და ერევანში იეზუიტთა ახალი მონასტრის დაარსების ნებართვაც გასცა.

ირანში თავისი პირველი ელჩობიდან ბოგდან გურჯიციკი 1672 წელს დაბრუნებულა და შემახიდან ასტრახანში ჩასულა. გზად კვლავ გაუვლია საქართველოში და პოლონეთის მეფე მიხალ ვიშნოვიცისთან წაულია მეფე ვახტანგ V-ის 1671 წლის 26 მარტით დათარიღებული წერილი.

მოსკოვში ჩასული ბოგდანი საელჩო პრიკაზის ხელმძღვანელმა არტემ მატვეევმა მიიღო. საუბარი შეეხო რუსეთ-ირანის ურთიერთობებს და, რაც მთავარია, განიხილეს კახეთის მეფე თეიმურაზ I-ის შვილის, უფლისწულ ერეკლეს საქართველოში დაბრუნების საკითხი. ერეკლე ბატონიშვილი ყმაწვილობიდან რუსეთის მეფის კარზე იზრდებოდა და რუსეთში ნიკოლაის სახელით იყო ცნობილი. ბოგდანი არასწორად მიიჩნევდა კახეთის მეფეთა

რუსულ ორიენტაციას და ამიტომ არც ერეკლე ბატონიშვილის საქართველოში დაბრუნებას მიიჩნევდა მართებულად. პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხში ის ქართლის მეფის, ვახტანგ V-ისა და მისი შვილის, არჩილ II-ის პოლიტიკას ემხრობოდა — ბაგრატიონების ქართლის (მუხრანბატონების) შტოსთვის მიუღებელი იყო რუსეთის გავლენის ზრდა საქართველოზე და მისი პოლიტიკა ირანთან ნორმალური ურთიერთობების პირობებში საქართველოს გაძლიერებას ემსახურებოდა. ვახტანგ V შაჰნავაზის პოლიტიკის მიზანი ქართლისა და კახეთის სამეფოთა გაერთიანება და დასავლეთ საქართველოს მეფე-მთავრებთან მჭიდრო კავშირის დამყარება იყო ქართლის ჰეგემონიით, აგრეთვე გულისხმობდა მეფის ცენტრალური ხელისუფლების განმტკიცებას, ფეოდალების პოლიტიკური უფლებების შეზღუდვას, ქართლის სამეფოს სამინაო ცხოვრების მოწესრიგებასა და ეკონომიკურ აღმაშენებლობას. საგარეო პოლიტიკაში ვახტანგ V

ირანთან მშვიდობიანი ურთიერთობის დაცვას ცდილობდა. ვახტანგ V-ის მიერ წარმართულ-მა საგარეო-პოლიტიკურმა კურსმა ხელი შეუწყო ქართლის სამეფოს გაძლიერებასა და ეკონომიკურ წინსვლას.

პოლონეთში დაბრუნებულ ბოგდანის ელჩობას 1676 წელს უკვე მეფე იან III სობიესკი გზავნის დიპლომატიური მისიით ირანში. იმის გამო, რომ ოსმანთა იმპერიის მხრიდან საფრთხეს გრძნობდა, იან სობიესკიმ გურჯიციკი ისპაჰანში გაგზავნა მისიით, სეფიანთა ირანი თურქეთის წინააღმდეგ კოალიციაში ჩაბმაზე დაეთანხმებინა. ამის შემდეგ ირანში პოლონეთის მეფის რეზიდენტი ბოგდან გურჯიციკი ოცდასამი წელი ცხოვრობდა ამ ქვეყანაში და წარმატებით ასრულებდა პოლონეთის მეფის ელჩის დიპლომატიურ მისიას და მუდმივი რეზიდენტის მოვალეობას ირანის შაჰის კარზე. პოლონეთის მეფე თავის რეზიდენტთან ურთიერთობისთვის დროდადრო გზავნიდა თავის წარმომადგენლებს ირანში, რომელთა შორის დეჰსანი ფარსადან გურჯიციკი, ბოგდან გურჯიციკის ძმაც იყო. ბოგდან გურჯიციკის დიპლომატიურ კარიერაში განსაკუთრებით გამოირჩევა თურქეთის არმიის ვენასთან განადგურების შემდგომი პერიოდი.

პოლონელ ისტორიკოს ბოგდან ბარანოვსკის ცნობით, ბოგდან გურჯიციკის ირანის შაჰსულეიმანისგან მამულები ჰქონია მიღებული შირვანის პროვინციაში. ზოგიერთი წყაროს მიხედვით, ირანში ყოფნისას ბოგდანს ისლამიც მიუღია, მაგრამ შემდეგ კვლავ კათოლიციზმს დაბრუნებია.

შემთხვევითი არ არის, რომ პოლონეთის სამეფომ სწორედ ქართული ეროვნების ელჩი მიაგვლინა ირანში — საქართველოს ზომ ირანთან ურთიერთობის დიდი გამოცდილება ჰქონდა. ბოგდანის წარმატებული ელჩობის ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორი ალბათ სწორედ ეს ისტორიული გამოცდილება იყო, თავად ელჩის პიროვნულ და პროფესიულ თვისებებთან ერთად.

1699 წლის ნოემბრის ბოლოს ბოგდან გურჯიციკი ირანიდან მოსკოვში ჩასულა და იქიდან პოლონეთში აპირებდა გამგზავრებას, მაგრამ მოხუცი დიპლომატი პოლონეთში ვეღარ დაბრუნდა. ბედის ირონიით, ანტირუსული პოზიციით გამორჩეული ბოგდან გურჯიციკი, რომელიც მთელი თავისი ხანგრძლივი დიპლო-

ქართლის მეფე როსტომი. ქრიტოფორო დე კასტელის ჩანახატი

მატიური სამსახურის განმავლობაში პოლონეთის სამეფოს ინტერესებს ემსახურებოდა და არც თავის სამშობლოს, საქართველოს იგიწყებდა და რომელმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა პოლონური დიპლომატიის წარმატების საქმეში, სწორედ მოსკოვში გარდაიცვალა 1700 წლის 12 იანვარს. ბოგდან გურჯიციკი მოსკოვშივე დაკრძალეს.

თუ გავითვალისწინებთ, რა ბარბაროსულად მოექცნენ რუსეთში რუსეთისავე არმიის გენერალ პეტრე ბაგრატიონის საფლავს, გენერლისა, რომელმაც სიცოცხლე შესწირა რუსეთს, ნაკლებად საუარაუდოა, რომ მოსკოვში მოფრთხილებოდნენ და ხელუხლებლად შემოენახათ პოლონელი დიპლომატის, ეროვნებით ქართველი ბოგდან გურჯიციკის საფლავი, მით უმეტეს, რომ გურჯიციკი საგარეო პოლიტიკაში მკვეთრად გამოხატული ანტირუსული პოზიციით გამოირჩეოდა.

ძაქიი ტოროტაქი

ფანი კაპლანი: ტერორისტი თუ განთავის ვასი?

ფანი კაპლანი (ფეიგა
როიტბლატი), ქალი-
ტერორისტი;
დაიბადა 1890 წლის 10
თებერვალს;
1905 წლიდან მიემხრო
ანარქისტებს;
1917 წლიდან იზიარებდა
ესერების (სოციალისტ-
რევოლუციონერთა)
პარტიის შეხედულებებს;
დახვრიტეს 1918 წლის
3 სექტემბერს, 16 საათზე,
სასამართლოს გარეშე.

- სახელი, გვარი, მამის სახელი...
- კაპლანი, ფანი ფეიმის ასული.
- გვარი კაპლანი მოგვიანებით
აიღეთ, არა?
- დიახ, ჩემი ნამდვილი გვარი
რაიტბლანია.
- პარტიულობა?
- უპარტიო.
- ლენინს რატომ ესროლეთ?
- იმიტომ, რომ მან რევოლუციას
ულალატა.

...ასეთი დიალოგი გაიმართა დაპატიმრებული ფანი კაპლანსა და ჩეკას გამომძიებელ ვიქტორ კინგისევს შორის. რუსეთში კი ვნებები ბობოქრობდა. სოვნარკომმა (სახალხო კომისრების საბჭოთა — სოციალისტური რუსეთის მთავრობა) ოფიციალურად გამოაცხადა წითელი ტერორი. მიმდინარეობდა მასობრივი დაპატიმრებები და დახვრეტები. ავად სახსენებელი „ტროიკები“, რომლის შექმნასაც სტალინს მიაწერენ, ინტენსიურად მუშაობდნენ.

ვიქტორ კინგისევს ლენინზე თავდასხმის გამოძიება შემთხვევით როდი დაავალეს. ეროვნებით ესტონელი და ესტონეთის კომპარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი, კინგისევი ტყავში ძვრებოდა, რათა ლენინის კეთილგანწყობა მოეპოვებინა. პირველი მსოფლიო ომი დასასრულს უახლოვდებოდა. ცხადი იყო, რომ ბრესტის ზავი მალე გაუქმდებოდა და ესტონეთის გაბოლშევიკების საკითხიც დღის წესრიგში რეალურად დადგებოდა. კინგისევს სურდა ესტონეთის „წითელი დიქტატორი“ გამხდარიყო, თუმცა ასეთივე სურვილი ბევრს ჰქონდა. მისთვის ყველაზე საშიში ჟურნალისტი ანველტი გახლდათ. მას ზინოვიევა და კამენევთან ახლო ურთიერთობები ჰქონდა და მისი განეიტრალება მხოლოდ ლენინის კეთილგანწყობით იყო შესაძლებელი.

კინგისევამ დაადგინა, რომ რუსეთში კარგად ორგანიზებული და განშტოებული იატაკ-ქვეშეთი მოქმედებდა. მას სათავეში ედგნენ ინგლისელი მზვერავეი სიდნეი რეელი და ცნობილი ტერორისტი ბორის საეინკოვი. სახელმწიფო გადატრიალება დიდხანს და გულდასმით მზადდებოდა.

სიდნეი რეელი ექსტრაკლასის პროფესი-

ონალი იყო. გადატრიალებასაც დიდი რუდუნებით აშხადებდა. კინგიესემა შეისწავლა დოკუმენტები და დაადგინა, რომ ჩეკას თავმჯდომარე ძერჟინსკის ამის თაობაზე ინფორმაცია ჰქონდა, თუმცა ძერჟინსკიმ ვერ დაადგინა, რა ძალები იყო შეთქმულთა განკარგულებაში, სად ჰქონდათ შტაბი, როდის მზადდებოდა გამოსვლა. სამაგიეროდ გაირკვა, რომ რეილიმ ლატვიელ მსროლელთა რამდენიმე მეთაურის მოსყიდვა შეძლო. ძერჟინსიმ სოუნარკომის სხდომაზე საგანგებო განცხადება გააკეთა, გადატრიალება ახლოდებო. ამან ზინოვიევის აგრესიული რეაქცია გამოიწვია.

პერსონა. კინგიესემა დაადგინა, რომ ძერჟინსკიმ ამ ქალის „დამუშავება“ ბრძანა.

რისთვის დასჭირდა ძერჟინსკის კაპლანი, ეს უკვე ავადმყოფი მარტოხელა და ნახევრად ბრმა ქალი? — კინგიესემა ამ კითხვაზე პასუხი ვერ მიიღო.

კაპლანს ჩეკისტები უთვალთვლებდნენ. მოულოდნელად ქალის ცხოვრებაში ვიქტორ გორსკი გამოჩნდა. კაპლანი მას ახალგაზრდობიდან იცნობდა. სწორედ ამ დროს ეწყობა მემარცხენე ესერთა ცნობილი ამბოხი, რომელიც, როგორც ცნობილია, ჩაახშეს, მაგრამ ძერჟინსკის ეს თანამდებობის დაკარგვის ფა-

ვლადიმერ ლენინი

ზინოვიევიცა და კამენევიც ძერჟინსკის გადაყენებას ესწრაფვოდნენ. ზინოვიევს ჩეკას თავმჯდომარის პოსტზე თავისი კანდიდატურა ჰყავდა — ურიცკი. ლენინი უფრო ძერჟინსკისკენ იხრებოდა, რადგანაც ფელიქს ედმუნდოვიჩი არც ერთ დაჯგუფებას არ განეკუთვნებოდა. მისი ურიცკით ჩანაცვლებით ზინოვიევი-კამენევი ძალიან გაძლიერდებოდნენ, რაც ლენინის ძალაუფლებას ხელს შეუშლიდა.

ზინოვიევი-კამენევი ძერჟინსკის წინააღმდეგ გააფთრებული ბრძოლა წამოიწყეს. სწორედ ამ დროს ამოტივტივდა ფანი კაპლანის

სად დაუჯდა, რადგან ამბოხში მისი მოადგილე ალექსანდროვიჩი იყო გარეული. ძერჟინსკის ნაცვლად ჩეკას თავმჯდომარის მოვალეობის შესრულება მის პირველ მოადგილე ეკაბ პეტერსს დაევალა.

მეზარცხენე მსერაბის ამბოხი...

კინგიესემა დოკუმენტები გულდასმით გააანალიზა. რეილი გამოსვლას ოთხი დღით გვიან გეგმავდა. ყველაფერი მიუთითებდა, რომ ამბოხების უკან კონტრრევოლუციური ძალები არ იდგნენ. ბლიუმკინი, რომელმაც გერ-

ფანი კაპლანი კატორღიდან გათავისუფლებულ ქალებს შორის, 1917 წ.

მანიის ელჩი მირბახი მოკლა, არა მხოლოდ მემარცხენე ესერი, არამედ ჩეკისტიც იყო. ასევე ჩეკისტი იყო პუტჩის ერთ-ერთი ორგანიზატორი პოპოვიც. მემარცხენე ესერთა ერთ-ერთმა ლიდერმა სპირიდონოვამ დაკითხვისას განაცხადა, გადატრიალების შესახებ არაფერი ვიცოდით. კინგისეკმა ფაქტები გადაამოწმა. სპირიდონოვა სიმართლეს ამბობდა. გამოდის, ალექსანდროვიჩი ასეთ ავანტიურაზე შეგნებულად წავიდა? ამ მასშტაბის ავანტიურისტი ის ნამდვილად არ იყო. კინგისეკმაც კიდევ ერთხელ გადაათვალიერა ალექსანდროვიჩის დაკითხვის ოქმები (თავად ალექსანდროვიჩი უკვე დახვეწილი იყო). გამოძიების მასალებიდან ჩანდა, რომ ალექსანდროვიჩს მჭიდრო კონტაქტი ჰქონდა ესტონელ კომუნისტ რანდალასთან, ის კი იაკობ სვერდლოვის აპარატში მუშაობდა. რანდალა რამდენიმეჯერ შეხვდა ძერჟინსკის მოადგილე პეტერსსაც.

რუსეთში მოქმედ ესტონეთის კომპარტიის ხელმძღვანელობას უტყუარი ინფორმაციის წყაროები ჰქონდა. გამონაკლისი არც კინგისეკი იყო. მანაც დაადგინა, რომ ალექსან-

დროვიჩს შეიარაღებული ავანტიურისკენ პირადად სვერდლოვმა უბიძგა. თუმცა როგორც კი პუტჩი დაიწყო, სვერდლოვი განზე გადაგა.

მემარცხენე ესერების გამოსვლით ორი კურდღელი დაიჭირეს: სცენიდან ჩამოვიდნენ როგორც მემარცხენე ესერები, ისე ძერჟინსკიც. ის ამ პოსტზე პეტერსმა შეცვალა, რომელსაც სვერდლოვი ნდობით ეკიდებოდა. კაპლანი? რა როლს ასრულებდა მთელ ამ ინტრიგებში კაპლანი? რატომ, რა მიზნით მიმდინარეობდა მასზე თვალთვალი? კინგისეკმა ამოიხრა.

— კაპლანთან ადამიანური კონტაქტია საჭირო, სხვანაირად ეს ქალი ენას არ ამოიდგამს. კაპლანს კი ბევრი საინტერესოს თქმა შეუძლია.

არჩევანს შუღამ მე ვაკითხა!

კინგისეკის ბრძანებით კაპლანი ექიმებმა გასინჯეს. ფსიქიატრის დასკვნა ცალსახა იყო: გაუწონასწორებული, გააჩნია აკვიტებული იდეები და თავის გამოჩენის სურვილი, თუმცა შეურაცხადი არ არის და თავის საქციელზეც

პასუხს აგებს. თვალის ექიმმა კი განაცხადა, ნახევრად ბრმაო. კინგისები ჩაფიქრდა: მას როგორ მოხდა, რომ მან ლენინს ესროლა და მანანშიც გაარტყა? კინგისებმა კაპლანი გამოიძახა.

— ფანი ეფიშონა, დაფიქვოთ, რომ თქვენ ტუსალი ხართ, მე კი გამოძიებელი. უბრალოდ, ადამიანურად ვისაუბროთ. ოქმსაც კი არ ჩავწერ...

— ჩეკას გამოძიებელთან ადამიანურად საუბარი ცოტა ძნელია, — კაპლანმა დამცინავად გაიღიმა, — თუნდაც იმიტომ, რომ ადამიანები არ ხართ.

— შეურაცხყოფას რად მაყენებთ? მე რევოლუციონერი ვარ, მწამს, რომ კეთილშობილ საქმეს ვეძახებ...

— თქვენ რევოლუციონერი ხართ?

— დიახ, თავდაპირველად ანარქისტებს თანაუგრძობდი, შემდეგ დაერწმუნდი, რომ სიმართლე ბოლშევიკების მხარესაა. ჟანდარმების დუნაც განვიცადე და ციხის კედლებიც გვიანად მალესინეს.

კინგისები იღიმებოდა. კაპლანსაც კუშტი გამოძეველება უმალ გაუქრა. ნელ-ნელა მათ შორის ადამიანური ურთიერთობის ძაფე-

ლენინის გამოსვლა მიტინგზე

ბი გაიბა. კაპლანი თავისი ცხოვრების შესახებ გულახდილად მოევა. ებრაულ მრავალშვილიან ოჯახში იზრდებოდა. მშობლები რელიგიური იყვნენ, ფანისაც რელიგიურად ზრდიდნენ. შემდეგ ანარქისტ გორსკის შეხვდა და თვითონაც ანარქისტი გახდა.

— გორსკი ძალიან გიყვარდათ? — თანგრძობით შეეკითხა კინგისები.

— დიახ, — გაიღიმა კაპლანმა.

ტერორისტობა ფანიმ გორსკის გავლენით დაიწყო. კიევის გენერალ-გუბერნატორის ბომბი სწორედ მან ესროლა, უფრო სწორად, ეს მხოლოდ სურვილი იყო. ბომბი ხელში აუფეთქდა და თავად კაპლანი დაზიანდა. მას აქეთაა, რომ მხედველობა აღარ უვარგა. შემდეგ იყო კატორღა, ხანგრძლივი, მძიმე კატორღა. აქ მარია სპირიდონოვა გაიცნო და მისი გავლენით ესერი გახდა.

— გორსკის ხელმოწერად უკვე რევოლუციის შემდეგ შეხვდით, ასეა არა? — ღიმილით შეეკითხა კინგისები.

— ეს თქვენი საქმე არ არის! — იკვილა კაპლანმა.

— აკი გითხარით, რომ უბრალოდ ადამიანურად ვსაუბრობთ, — კინგისებმა ჩაახველა,

ფელიქს ედმუნდის ძე ტერეინსკი. 1917 წლის 20 დეკემბერს, ლენინის განკარგულებით დააფუძნა ВЧК (კონტრ-რევოლუციასა და საბოტაჟთან ბრძოლის სრულიად რუსეთის საგანგებო კომისია)

— ლენინზე თავდასხმა გორსკიმ გირჩიათ?
 — არა, გადაწყვეტილება თავად მივიღე.
 — ჰო მაგრამ რევოლუციური ხომ გორსკიმ იშოვა? — კინგისეპი იღიმებოდა.
 — ამას არ აქვს მნიშვნელობა.
 — ჩვენ ვიცით, რომ რევოლუციური გორსკიმ იშოვა.
 — გიმეორებთ, ამას არ აქვს მნიშვნელობა. ლენინს საკუთარი ინიციატივით ვესროლე. გადაწყვეტილებებს მუდამ თავად ვიღებ!

ალმოჩენა

კაპლანთან საუბრის შემდეგ კინგისეპმა ფაქტები კვლავ გააანალიზა. ჩეკას დოკუმენტებიდან ჩანდა, რომ ინგლისის ელჩი რუსეთში რობერტ ლუის ლოკარტი ჩეკას ყურადღების ქვეშ მოექცა. ეს თითქმის კაპლანის დამუშავების პარალელურად ხდებოდა. რატომ? ჩეკამ იცოდა, რომ გადატრიალებას ლოკარტი კი არა, რეილი ამზადებდა. ლოკარტმა ამის შესახებ იცოდა, რეილის ყოველნაირად ხელს უწყობდა. მიუხედავად ამისა, მთავარი

მაინც რეილი იყო. მაშ რით დაიმსახურა ლოკარტმა გადაჭარბებული ყურადღება?
 კინგისეპმა იცოდა, რომ ლოკარტს ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ორ ლატვიელ ოფიცერთან, ბერზინთან და ვინძე შმიდჰენთან. მემარცხენე ესერთა ამბოხის ჩახშობის შემდეგ ისინი ინგლისის ელჩთან მივიდნენ და გადატრიალებებში დახმარება სთხოვეს. ლოკარტმა განაცხადა, რომ გადატრიალების მოწყობა დიპლომატის კომპეტენციაში არ არის, ამიტომ გააცნობს კაცს, ვისაც ასეთი საკითხები ეხება. ელჩმაც ლატვიელები რეილის წარუდგინა. იმავდროულად დაუწერა სარეკომენდაციო წერილი გენერალ პულთან, რომელიც არხანგელსკში გადმომსხდარ ანტანტის დესანტს მეთაურობდა. კინგისეპმა იგრძნო, თუ როგორ აუძგერდა გულ.
 — ბერზინი და შმიდჰენი?
 ესტონელი მეგობრების დახმარებით კინგისეპმა დაადგინა, რომ შმიდჰენის გვარს მიღმა ჩეკას აგენტი იან ბუიკისი იმალებოდა. დადგინდა ისიც, რომ ბუიკისს ახლო ურთიერთო-

ბა ჰქონდა ერთ ანარქისტთან, რომელიც ასევე ჩეკას საიდუმლო აგენტი გახლდათ. ეს კაცი ვიქტორ გორსკი აღმოჩნდა.

— ესაა თქვენი პირველი შეყვარებული? — კინგისებმა კაპლანს წინ გორსკის ფოტო დაულო.

— რა დაემართა იაშკას? — ქალს ფერი ეცვალა.

— მას ვიქტორი ჰქვია და არა იაშკა.

— მოფერებით იაშკას ვეძახდი, — კაპლანი გაფითრდა, — ისიც თქვენთანაა?

— არა, გაგვექცა.

— მართლა?

კაპლანმა ხმამაღლა გაიცინა, თვალები ბედნიერებისგან უბრწყინავდა.

ქერჟინსკი და კინგისეპი

თანამედროვე რუს მკვლევართა ცნობით, ძერჟინსკი-კინგისეპის შეხვედრის ინიციატორი „რკინის ფელიქსი“ იყო. შეხვედრაც მოსკოვში, ჩეკას ერთ-ერთ კონსპირაციულ ბინაზე შედგა.

— მსურს ახალი ამბები გითხრათ, — ცივად წარმოთქვა ძერჟინსკიმ, — ფანი კაპლანი დღეს დილით დახვრიტეს. ეს კრემლის კომენდანტმა მალკოვმა გააკეთა.

— ასეც ვიცოდი, — კინგისეპმა გაიღიმა.

— რა იცოდით?

— ის, რომ კაპლანს თქვენი ბრძანებით მოკლავდნენ.

— კიდევ რა იცოდით? — ძერჟინსკის თვალები ბრახით აენთო.

— ის, რომ „თავდასხმა ლენინზე“ ოსტატურად დადგმული სპექტაკლი იყო.

— ასევე, — ჩუმად წარმოთქვა ძერჟინსკიმ, — მოდი ყველაფერი თავიდან დავიწყოთ.

— სიამოვნებით, — თავი დაუქნია კინგისეპმა, — ზინოვიევი-კამენევი ჩეკას თავმჯდომარის პოსტზე თავიანთი კაცის, ურიცკის გაყვანას ცდილობდნენ. იაკობ სვერდლოვი კი თავის თამაშს თამაშობდა, მას ძალაუფლება სურდა. მემარცხენე ესერთა ამბოხი პროვოკაცია იყო! ამის უკან სვერდლოვი იდგა. შედეგად სკამი გამოგეცალათ. სვერდლოვმა იცოდა, რომ სპექტაკლს ამზადებდით, სპექტაკლს, რომელსაც თქვენი პოზიციები უნდა განემტკიცებინა! ფანი კაპლანის ფიგურაც ამიტომ ამოატვიტოვეთ. გაუწონასწორებელი ეგზალტირებული ქალი! თქვენ მას გორსკი

გამომხილებელი ვიქტორ კინგისეპი

მიუჩინეთ, რათა „აეგლო“, თქვენ კი შეთქმულებას გახსნიდით.

— რაღაც არ გამოდის, — ცივად წარმოთქვა ძერჟინსკიმ, — კაპლანი ხომ მარტოხელა ტერორისტი იყო, არავისთან შეკრული არ გახლდათ.

— კაპლანს წინააღმდეგობის გაწევისას მოკლავდნენ, შემდეგ კი ლოკარტის ჯგუფს მიუერთებდნენ. ასეა არა? რეილის შეპყრობა არსებულ ვითარებაში სათუთა. ლოკარტი კი დიპლომატია და არ იმალება. ამიტომაც შეთქმულების მეთაურად სწორედ ის გამოაცხადეთ.

— და მას ბუიკისი მიუუგზავნე? — ძერჟინსკის ხმაში დაუფარავი დაცინვა გამოკრთა.

— ეს პეტერსმა გააკეთა. ჩანს, თქვენს თამაშებში ჩახედული იყო და პიესაში კორექტივები შეიტანა. მისი სქემით, ლენინი უნდა მომკვდარიყო. შეთქმულების თავკაც ლოკარტს დააპატიმრებდნენ, სვერდლოვი კი რუსეთის სათავეში მოექცეოდა. საინტერე-

კაპლანის თავდასხმა საბჭოთა მხატვრობის პოპულარული თემა იყო. ვ.ნ. ჰეილინი, „თავდასხმა ლენინზე“, 1927 წ.

ა.ბ. ბელოუსოვი, „თავდასხმა ლენინზე“, 1957 წ.

გ.მ. კლენოვი, „ლენინი და მუშები. თავდასხმა“. 1967 წ.

სოა, ზინოვიევი-კამენევი ამის თაობაზე იცოდნენ?

— ამას არ აქვს მნიშვნელობა! — ძერჟინ-სკის ხმა გამყინავად ჟღერდა, — მთავარი ისაა, რომ ლენინი გადარჩა! პარტიის ნდობა ჩემ-დამი იმდენად ძლიერი იყო, რომ ტერაქტამ-დე ცოტა ხნით ადრე ჩეკას თავმჯდომარის პოსტზე აღმადგინეს. ყველაფერიც ისე დამ-თავრდა, როგორც დამთავრდა.

— დიას, კაპლანი მკვდარია, ლოკარტი და-აპატიმრეს, უამრავი შეთქმულიც შევიპყარი. რაც მთავარია, წითელი ტერორი გამოცხად-და. ასეთ ვითარებაში ჩეკას რეორგანიზაცია-ზე კრინტსაც ვერაფერს დამძრავს.

— ანუ გინდათ მითხრათ, რომ ყოველივე ჩემ მიერ დადგმული სპექტაკლია? — ძერჟინ-სის თვალები ანთო.

— ეგ არ მითქვამს, — მშვიდად მიუგო კინ-გისეპმა, — მხოლოდ იმისი კონსტატაცია მო-ვახდინე, რომ თქვენ გაიმარჯვეთ.

— იმედია, კეთილგონიერებას გამოიჩინთ, — ძერჟინსკიმ ამ სიტყვებს ხაზი განსაკუთ-რებით გაუსვა, — მალე ესტონეთის განთავი-სუფლების საკითხი დადგება, ჩემი მხარდა-ჭერაც დაგჭირდებათ, ისე როგორც ამხანგ ლენინისა!

— რა თქმა უნდა, — ჩუმად წარმოთქვა კინ-გისეპმა.

ბავრის ცოდნა გართლაც საშიშია...

ამ საუბრიდან მცირე ხნის შემდეგ სვერ-დლოვი უეცრად გარდაიცვალა. ის ზარ-ზეიმით დაკრძალეს. შემდგომში მისი სახელი ქალაქ-საც დაერქვა. რაც შეეხება გორსკის, ის გაქრა. ვიქტორ კინგისევის ოცნებას, ესტონეთის დიქ-ტატორი გამხდარიყო, ასრულება არ ეწერა. როგორც ცნობილია, ესტონელმა ხალხმა ბოლშევიზმი უარყო და დამოუკიდებლობის გზა აირჩია. კინგისევი, რომელიც ესტონეთში არა-ლევალური მუშაობისთვის დარჩა, შეიპყრეს და დახვრიტეს. 1927 წელს რუსეთიდან დასაუფლე-თში გაქცეულმა ჩეკას აგენტმა ოპერაუნტმა პრესასთან განაცხადა, — კინგისევის ჩაუარდას ხელი ძერჟინსკიმ შეუწყო, რადგანაც ესტო-ნელმა მეტისმეტად ბევრი იცოდაო.

ფელიქს ძერჟინის 1925 წელს გაურკვეველ ვითარებაში გარდაიცვალა. ეკაბ პეტერსი 1937 წელს დახვრიტეს. რაც შეეხება ლოკარტს, ის

საერთაშორისო საზოგადოების ზეწოლის შედეგად გაათავისუფლეს. ინგლისში დაბრუნებულმა ლოკარტმა ფრიად საინტერესო მემუარები გამოაქვეყნა. რუსეთში კი ლოკარტი დაუსწრებლად მაინც გაასამართლეს და დახვრეტა მიუსაჯეს.

მსროლა თუ არა კაპლანმა ლენინს?

კაპლანზე ცხარე დისკუსიები წლების განმავლობაში გრძელდებოდა. მას შემდეგ, რაც ლენინზე თავდასხმასთან დაკავშირებით უამრავი საიდუმლო მასალა გამოქვეყნდა, აღარაფერი დაობდა, რომ ეს უბედური ქალი ჩეკისტებმა გამოიყენეს.

— ძერჟინსკიმ საგანგებოდ აირჩია კაპლანი, რადგანაც იცოდა, რომ ნახევრად ბრმა იყო. მისი ნასროლით ლენინი დაიჭრა, მაგრამ არ მომკვდარა. ძერჟინსკიმ მიზანს მიაღწია. მან ჩეკას რეორგანიზაცია თავიდან აიცილინა და თანამდებობა შეინარჩუნა, — ამბობდნენ ერთნი.

სხვები ამას არ ეთანხმებოდნენ. რამდენიმე ავტორიტეტული რუსი მეცნიერი მიიჩნევდა, რომ გორსკის მიერ წაქეზებული და შეიარაღებული კაპლანი მიხელსონის ქარხნის ეზოსკენ მართლაც გაემართა. როგორც ცნობილია, აქ მიმდინარეობდა მიტინგი, სადაც ლენინმა სიტყვა წარმოთქვა. კაპლანს ნამდვილი პროვოკატორები უნდა დაეფარა. მან მართლაც გაისროლა, თუმცა ლენინს მისი არც ერთი ტყვია არ მოხვედრია. ბოლშევიკების ბელადს სრულიად სხვა ადამიანმა ესროლა, რომელიც ძერჟინსკისთვის მუშაობდა და რომლის მიზანი ლენინის მხოლოდ დაჭრა იყო.

დისკუსიას წერტილი 2002 წელს დაესვა. ამ დროს ვლადიმერ პუტინის ინიციატივით ექსპერტიზა მოეწყო. ექსპერტებმა დაადგინეს, რომ იმ ადგილიდან, სადაც ოქმის თანახმად კაპლანი იდგა, შეუძლებელი იყო ლენინისთვის ტყვიის მხარში მორტყემა. ტყვიის ტრაექტორიიდან გამომდინარე, ადამიანი, რომელმაც სინამდვილეში დაჭრა ლენინი, საპირისპირო მხარეს იდგა. შესაძლოა კაპლანმა მართლაც გაისროლა, მაგრამ მისი არც ერთი ტყვია ლენინს არ მოხვედრია. დიქტატორი სხვა ადამიანმა დაჭრა. კონკრეტულად ვინ? დღეს ამისი გარკვევა შეუძლებელია.

კადრები საბჭოთა კინოფილმიდან „ლენინი 1918 წელს“, რეჟისორი მიხაილ რომი

თავდასხმის შემდეგ ლენინის ჯანმრთელობა საგრძნობლად გაუარესდა

ნიკა თიფნაძე

ბლუა საფრანგეთის მეფეთა სახლი

საფრანგეთში, ლუარას დაბლობში მდებარე ცინე-დარბაზ ბლუას თავდაპირველად აგებული ნაწილი XIII საუკუნეს განეკუთვნება, ხოლო უკანასკნელი, სამხრეთ-დასავლეთით მიშენებული ფლიგელი 1635 წელს გაჩნდა. ბლუა თავლანთლოვ აჩვენებს, როგორ იცვლებოდა ფრანგული არქიტექტურა ხუთი საუკუნის განმავლობაში.

ცინე-დარბაზი გრაფმა ბლუამ XIII საუკუნეში ააშენა. მისგან დღეს შემორჩენილია ჭიშკარი დიუ-ფუა, საიდანაც ძველ ქალაქზე შესანიშნავი ხედი იშლება, ასევე კუთხის შენობა „გენერალური შტატების“ დარბაზით. ამ თაღებთან და სვეტებთან უზარმაზარ დარბაზს სახელი ჰენრიხ III-ს დროს ეწოდა, როცა აქ მეფისგან პროტესტანტული რელიგიის აკრძალვის მოთხოვნით 1576 და 1588 წლებში ე.წ. გენერალური შტატები შეიკრიბა.

როცა ლუდოვიკო XII მეფედ ეკურთხა 1498 წელს, თავის რეზიდენციად ბლუა აირჩია. სწორედ აქ დაიბადა იგი 1462 წელს და ცინე-დარბაზიც შექმნილიყო მის მიერ. მან მამინეუ ააგებინა გვიანგოტიკური სტილის ორსართულიანი ფლიგელი, თუმცა ამჟამად შიდა ეზოსკენ

მიმავალი თაღოვანი პორტალის თავზე, ცხენზე ამხედრებული ლუდოვიკო XII-ის ქანდაკების ნაცვლად, სკულპტორ შარლ სერას გამოქანდაკებული მხედარი (1857) იწონებს თავს. ძველი ნაკეთობა კი საფრანგეთის დიდი რევოლუციის დროს გადმოაგდეს.

შიდა ეზოში გამოირჩევა სხვადასხვა ფორმის მქონე ხვეულკბებთან კუთხის კოშკები, ასევე პერგოლა (თაღებიანი დეკორატიული მსუბუქი ნაგებობა, გამწვანებული სვიარა მცენარეებით), რომელიც ერთმანეთთან აერთებს აგურითა და ბუნებრივი ქვით ნაგებ ფლიგელს სენ-კალეს კაპელასთან, და რომელიც ასევე ლუდოვიკო XII-ის დროს აიგო. ოდესღაც კაპელას ერთვოდა ნეფი, რომლის ადგილზეც XVII საუკუნეში გასტონ ორლეანელის ფლი-

გელი აშენდა. ასე რომ, 1508 წელს ნაკურთხი ეკლესიისგან მხოლოდ ეველაზე ვიწრო დარბაზი დარჩა. მაკს ინგრანის ვიტრაჟები კი (1957) ბლუას ისტორიის ეპიზოდებს ასახავს.

ლუდოვიკო XII-ის ფლიგელში ნატიფი ხელოვნების მუზეუმი გათავსებული, სადაც თავმოყრილია XVII-XIX საუკუნეების სურათები, გობელენები, და კარ-ფანჯრების დეკორირებული წითხლები. ბლუას ისტორიის მომდევნო გვერდები კი ფრანცისკო I-ს უკავშირდება, რომელმაც ლუდოვიკო XII-ის ასულზე იქორწინა და მეფის სიკვდილის შემდეგ, 1515 წელს ტახტიც დაიკავა. მან ციხე-დარბაზის ჩრდილო-დასავლეთი ფრთის მშენებლობა წამოიწყო, რომელმაც თითქმის უცვლელად მოაღწია დღემდე. მიუხედავად იმისა, რომ ლუდოვიკოსა და ფრანცისკის ნაგებობებს მხოლოდ 15 წელიწადი ამორებს, კონტრასტი გასაოცარია — გვიანგოტიკური სტილი მთლიანად რენესანსმა ჩაანაცვლა.

გადაკეთებულ და ახალ ნაგებობებში მოექცა შუა საუკუნეების ციხესიმაგრის კედლის ნაშთები, რომლის ერთი მხარე ეზოსკენა მიქცეული, მეორე კი — ქალაქისკენ. ამჟამად ის ბლუას ერთ-ერთ ნაგებობას ყოფს. ეზოსკენ მიქცეული შენობები უფრო ადრეულია, მათი

ლუდოვიკო XII-ის ქანდაკება

ციხე-დარბაზიდან ძველ ქალაქზე შესანიშნავი ხედი იშლება

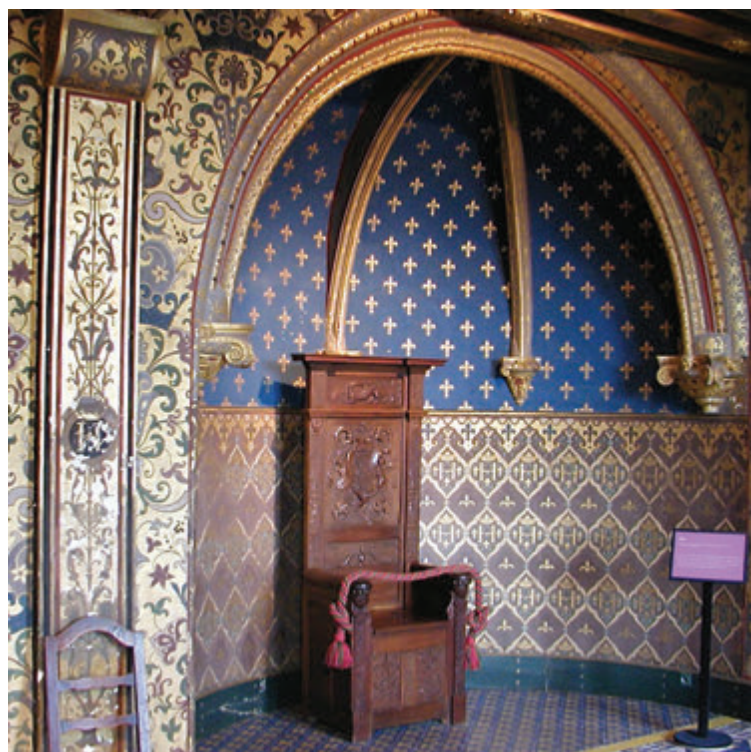

ღია კიბის კოშკიდან ხედები შიდა ეზოში იშლება

ლუდვიკოსა და
ფრანცისკის
ნავეობებს მხოლოდ 15
წელიწადი აშორებს,
კონტრასტი
გასაოცარია —
რენესანსმა
გვიანგოტიკური სტილი
მოლიანად ჩაანაცვლა
(მარცხნიდან მარჯვნივ)

სამეფო ტახტი

ფასადები უნიფიცირებულია: მათ ამშვენებს პილასტრები, შემკობილია იტალიური დეკორით და სრულდება ფილიგრანული კარნიზებითა და ლუკარნებით (სარკმლის ღიობი სხვენის სახურავსა და გუმბათოვან გადახურვაში), რაც ერთდროულად ქმნის სიმსუბუქისა და ინტიმურობის შეგრძნებას. განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ღია კიბის კოშკი.

ამ მეტად თამამმა არქიტექტურულმა გადაწყვეტამ ერთდროულად რამდენიმე ამოცანა შეასრულა: კოშკი ამშვენებს ფასადს და რაკი ეზოსკენა მიმართული, აერთებს ფლიგელის სამ სართულს. ამასთან, შესაძლოა შეასრულოს ტრიბუნის დანიშნულებაც ციხე-დარბაზის ეზოში გამართულ წარმოდგენათა დროს.

ფრანცისკ I მიიჩნევდა, რომ ფლიგელი არასაკმარისად ვრცელი და ლამაზია, ამიტომ ბრძანა, წრიული კედლის გარეთა მხრიდან მიემენებინათ ნაგებობა ლოჯიებიანი ფასადითა და ღია გალერეით ზემო სართულზე. ლოჯიების, აივნებისა და პილასტრების შესამჩნევი არარეგულარულობა და სხვადასხვა ზომა, ასევე შესამკობი ელემენტებისა და სამეფო გერბების სიჭარბე ბლუას აქცევს ნაგებობად, რომელსაც წარმომადგენლობითი დანიშნულებაც აქვს.

XVII საუკუნეში ბლუა ლუდოვიკო XIII-ის ძმამ, გასტონ ორლენელმა ე.წ. აპანაჟის (საფრანგეთსა და ევროპის სხვა ქვეყნებში საუფლისწულო, რომელიც ეძლეოდათ სამეფო ოჯახის უგვირგვინო წევრებს) სახით მიიღო. გასტონ ორლენელმა არქიტექტორ ფრანსუა მანსარს უხმო და დაავალა ახალი ციხე-დარბაზის აგება, რისთვისაც ძველი შენობები უნდა დანგრეულიყო. თუმცა სასსრების უკმარისობის გამო ამ გეგმაზე უარის თქმა მოუხდათ. ასე გაჩნდა 1635-1638 წლებში ბლუას სამხრეთ-დასავლეთი ფრთა, რისთვისაც მხოლოდ ის ნაწილი დაანგრიეს, რაც ახალი შენობის აშენებას უშლიდა ხელს.

არქიტექტორ მანსარის აგებული ახალი სამსართულიანი შენობა ფრანგული კლასიციზმის სტილშია გადაწყვეტილი. ის სიმეტრიულია, პავილიონით ცენტრში, კუთხეებში ფასადის რამდენადმე წინ გამოწეული ნაწილებითა და ეზოში გამომაჯალი მოკლე ფლიგელებით. ფასადი მკაფიოდაა სტრუქტურირებული სვეტებით, სხვა შესამკობი ელემენტებისგან კი არქიტექტორმა თავი შეიკავა.

ოთახების შიდა მოწყობაც სასსრების უკ-

სამეფო დარბაზი

სამეფო საძინებელი, ჰენრი IV-ის მონოგრამებით

კლავესინი. დამზადებულია 1572 წელს

მარისობის გამო არ დასრულებულა, ხოლო კიბე მხოლოდ 1932 წელს მიაშენეს.

ონორე დე ბალზაკი რომანში „ეკატერინე მედიჩი“ დაწვრილებით აღწერს ბლუას ციხე-დარბაზის კოშკს ხვეული კიბით: „ეს თავბრუდამხვევი ქმნილება გენიალური და საოცრად ნატიფი დეტალებით, რაც ქვას ამეტყველების საშუალებას აძლევს, შეიძლება შეგადართო მხოლოდ სპილოს ძვალზე ნაკვეთ ჩუქურთმიან ჩინურ ნაკეთობებს. ქვა აქ თითქოს გრეხილ აბრეშუმშია გახვეული, ყვავილების, ადამიანთა და ცხოველთა გამოსახულებიანი ქანდაკებები კოშკის წახნაგებს მიუყვება ზემოთკენ, საფეხურიდან საფეხურამდე სულ უფრო მრავლდება და ყოველივეს აკვირგვინებს თალის ცენტრალური ქვა. სწორედ ამ ქვით დაამარცხა XVI საუკუნის ქანდაკების ხელოვნებამ ზეზე კვეთის გულუბრყვილო ოსტატები, რომლებიც თხუთმეტი წლის წინ ლუდოვიკო XII-ის სასახლის კიბეების თავზე თალის ცენტრალურ ქვას აფორმებდნენ“.

მოამზადა რამაზ გურგენიძემ

ციხე-დარბაზის
გარე ფასადი

ღია კიბის კოშკი

კიბის კოშკის თაღი

მთიანი ყარაბაღი

ხაზხასიუხი ჩისი

XX საუკუნის 90-იან წლების გეოპოლიტიკურმა პროცესებმა დიდი გავლენა მოახდინა მსოფლიოს შემდგომ განვითარებაზე. პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისთვის სახელმწიფოებრიობის შენება გაცილებით რთული აღმოჩნდა, ვიდრე მათ პოლიტიკურ ლიდერებს წარმოედგინათ. აგონიაში მყოფმა საბჭოთა ხელისუფლებამ მისდამი არალოიალურად განწყობილ ქვეყნებში წარსულში ჩადებული ნაღმების ამოქმედება დაიწყო. კავშირის დაშლის შემდეგ რუსეთისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო კავკასიაზე კონტროლის შენარჩუნება. სწორედ ამ მიზნით მოხდა კონფლიქტების პროვოცირება სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქსა და აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში. თუმცა კავკასიაში გაჩაღდა კიდევ ერთი და ჩვენი აზრით ყველაზე რთული დაპირისპირება — ომი მთიან ყარაბაღში.

მთიანი ყარაბაღი აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკაში ავტონომიური ოლქის სტატუსით შედიოდა. პროვინციის აზერბაიჯანის შემადგენლობაში შესვლა მნიშვნელოვნად განაპირობა გასული საუკუნის 20-იან წლებში კავკასიის ოკუპაციაში ამ ქვეყნის თანამშრომლობამ ბოლშევიკურ ძალებთან. სწორედ აზერბაიჯანი აქციეს ბოლშევიკებმა პლაცდარმად საქართველოსა და სომხეთის ოკუპაციისას. თვით ტოპონიმი „ყარაბაღი“ თურქული წარმოშობისაა და ითარ-

გმნება როგორც „შავი ბაღი“. აღსანიშნავია ისიც, რომ სომხები იმავდროულად „არწახს“ უწოდებენ.

90-იან წლებში აზერბაიჯანი აღარ ითვლებოდა საიმელო ძალად რუსებისთვის. ამ დროისთვის რუსეთის მთავარი მოკავშირის სტატუსი სამხრეთ კავკასიაში სომხეთმა შეიძინა. სწორედ ამიტომ, მან კარგად გამოიყენა მთიანი ყარაბაღის ფაქტორი. აზერბაიჯანის შემადგენლობაში მყოფი ავტონომიური ოლქი, რომელიც ძირითადად სომხებით იყო

დასახლებული, იდეალურ პირობებს ქმნიდა ეთნიკური კონფლიქტის გასაღვივებლად. მით უმეტეს, რომ ამ დაპირისპირების საკმაოდ მკვეთრი ნიშნები იგრძნობოდა საბჭოთა კავშირის შექმნამდეც და მისი არსებობის ბოლო წლებშიც. ყველაზე გახმაურებული მოვლენა გახლდათ 1988 წლის 26 თებერვლის სუმაი-თის ტრაგედია, რომელმაც მრავალი ეთნიკური სომხის სიცოცხლე შეეწირა.

ყარაბაღის ომში მთავარ მოთამაშედ რუსეთი მოგვევლინა, რომელმაც სომხურ მხარეს მნიშვნელოვანი დახმარება აღმოუჩინა. შედეგად სომხეთი ომში გამარჯვებულად მოგვევლინა.

წლების განმავლობაში კონფლიქტის მოგვარება ვერ მოხერხდა. სომხეთის სახელმწიფომ ყველაფერი გააკეთა მთიანი ყარაბაღის ერთიან სომხურ სახელმწიფოებრივ სივრცეში ინტეგრაციისთვის. დღეისთვის ყარაბაღის დამოუკიდებლობა, თუნდაც დე ფაქტო სახით, მხოლოდ ფიქტია და ის წარმოადგენს სომხეთის რიგით (შეიძლება ითქვას, ყველაზე მნიშვნელოვან) პროვინციას, რომელიც იურიდიულად აზერბაიჯანის შემადგენლობაშია. მთიან ყარაბაღს აქვს საკუთარი სიმბოლიკა. მისი დროშა მთლიანად სომხეთის დროშის მიხედვითაა შექმნილი და მისგან მხოლოდ ერთი დეტალი განასხვავებს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ რეგიონს არ გააჩნია პირდაპირი საზღვარი სომხეთის რესპუბლიკასთან. დღეისთვის ეს პრობლემა სომხეთისა და მთიანი ყარაბაღის სეპარატისტულ მთავრობებს ნაკლებ აღელვებთ, რადგან სომხეთის არმიას ოკუპირებული აქვს აზერბაიჯანის ტერიტორიის 9% ყარაბაღის საზღვრებს გარეთ. თუმცა არც აზერბაიჯანული მხარეა ბერკეტების გარეშე; ყარაბაღის შიგნით ის მთლიანად აკონტროლებს შაუმიანის რაიონს, ასევე მარტაკუტისა და მარტუნის რაიონების აღმოსავლეთ ნაწილებს.

წლების განმავლობაში დაკონსერვებული კონფლიქტის გარშემო მოლაპარაკების პროცესი განსაკუთრებით 2008 წლის აგვისტოში, რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ გააქტიურდა. რუსეთის ფედერაციის მხრიდან სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის სეპარატისტული რეჟიმების დე იურე აღიარებამ იგივე ამბიცია ყარაბაღის სეპარატისტულ მთავრობასაც გაუჩინა. თუმცა მოსკოვი ამ ნაბიჯის გა-

ყარაბაღის ომის ქრონიკა

საომარი დროის ტრანსპორტი

დადგმას არ ჩქარობს. ყარაბაღის კონფლიქტის დიპლომატიური გზით მოგვარების მცდელობა იყო თურქეთის პრეზიდენტ აბდულა გიულის ვიზიტი სომხეთში, ამ ორი ქვეყნის საფეხბურთო ნაკრებების შეხვედრის დროს. გამოჟონილი ინფორმაციის თანახმად, ყარაბაღის საკითხზე დათმობათა სანაცვლოდ, თურქეთი მზადყოფნას აცხადებდა საზღვრების გახსნასა და სომხეთთან სავაჭრო ურთიერთობის დაწყებაზე. თუმცა როგორც მოსალოდნელი იყო, სომხეთმა ამ საკითხის ირგვლივ ყოველგვარ დათმობაზე უარი განაცხადა.

ბუნებრივია, მთიანი ყარაბაღის შესახებ ყოველგვარი მოლაპარაკება წარმოუდგენელია რუსეთის ფედერაციის გარეშე. პირველ რიგში ეს სომხეთის მთავრობის მკვეთრად გამოხატული პრორუსული ორიენტაციითა გამოწვეულია. ამავე დროს, სომხეთს, ფაქტობრივად, რუსეთის ვალი აქვს, ყარაბაღის ომის დროს გაწეული დახმარების გამო, რასაც გვერდს ვერ აუქცევს.

2008 წლის აგვისტოში, საქართველოში განვითარებული მოვლენებისა და აზერბაიჯანის პრეზიდენტ ილჰამ ალიევის საომარი რიტორიკის ფონზე, რომელმაც არაერთხელ გა-

ნაცხადა, რომ დიპლომატიური რესურსების ამოწურვის შემდეგ აზერბაიჯანი არ მოერიდება თავისი ტერიტორიული მთლიანობის ძალისმიერი მეთოდებით აღდგენას, მნიშვნელოვანი იყო 2 ნოემბრის მოლაპარაკებები მოსკოვში. რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტ დმიტრი მედვედევის შუამავლობით ხელი მოეწერა ხელშეკრულებას აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტ ილჰამ ალიევსა და სომხეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტ სერჟ სარგსიანს შორის, რომლის მიხედვითაც მხარეებმა უარი განაცხადეს კონფლიქტის ძალისმიერი მეთოდებით მოგვარებაზე. თუმცა ეს შეთანხმება კონფლიქტის დიდი ხნით შეჩერების გარანტიას არ იძლევა. ორი წლის შემდეგ გავრცელებული ინფორმაციით, რუსეთმა \$800 მილიონის ღირებულების შეიარაღება გადასცა სომხეთს და ამ ქვეყანაში ახალი სამხედრო ბაზის მშენებლობისთვის მზადება დაიწყო. ამ ფაქტების გამო რუსეთის, როგორც შუამავლის როლი კონფლიქტის მოგვარების საქმეში, კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა. ამავე დროს აზერბაიჯანის პრეზიდენტის ოფიციალურ ვებგვერდზე განთავსდა განცხადება: „დიპლომატიური წარმატებები ჩვენ, რა თქმა უნდა, გვა-

შესვენება სანგრებში

ხარებს. მაგრამ თუ ჩვენი მიწები კვლავინდებურად ოკუპირებულია, ეს ნიშნავს, რომ ამ შედეგებს არ გააჩნია პრინციპული მნიშვნელობა. მათ ექნებათ პრინციპული მნიშვნელობა მაშინ, როცა აზერბაიჯანელები განთავისუფლდებიან საოკუპაციო ძალებისგან და ჩვენი თანამემამულეები მშობლიურ კერას დაუბრუნდებიან. ისინი უნდა დაბრუნდნენ ოკუპირებულ მიწებზე, ტერიტორიებზე მთიანი ყარაბაღის გარშემო და საკუთრივ მთიან ყარაბაღში... მსურს კიდევ ერთხელ გავიმეორო, რომ სამხედრო პოტენციალის ზრდა ომის ავტომატურ განახლებას არ ნიშნავს. ეს უკანასკნელი ვარიანტია. ჩვენ მზად უნდა ვიყოთ ამისთვის“.

დიპლომატიური გზების ამოწურვის შემდეგ ახალი ომის გაჩაღების საფრთხე სავსებით რეალურია. როგორ გავლენას იქონიებს რეგიონში სიტუაციის გამწვავება საქართველოზე? პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ სომხეთის მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებთან ახლოს გადის საქართველოსთვის უმნიშვნელოვანესი სამი მილსადენი: ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანისა და ბაქო-სუფსის ნავთობსადენები, აგრეთვე ბაქო-თბილისი-ერზრუმის

გაზსადენი. ძნელი სათქმელია, რამდენად გამოიყენებს სომხური მხარე ამ მილსადენების დაბოძების შესაძლებლობას. აქ პირველ რიგში სომხეთის საქართველოზე ეკონომიკური დამოკიდებულების ფაქტორია გასათვალისწინებელი, რის გამოც საგარაუდოა, ასეთ რადიკალურ ქმედებებს სომხეთი მოერიდოს. თუ სომხური არმია ზიანს მიაყენებს მილსადენების აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე გამავალ ნაწილს, ეს პირდაპირი დარტყმა იქნება ქართულ ეკონომიკაზე. ამის საპასუხოდ საქართველოს შეუძლია ჩაკეტოს სარკინიგზო და საჰაერო მიმოსვლა, აგრეთვე რუსეთიდან საქართველოს გავლით სომხეთში გამავალი გაზსადენი. ეს გამოიწვევს ქვეყნის მოქცევას სახმელეთო იზოლაციაში. ასეთ შემთხვევაში ღია საზღვარი სომხეთს მხოლოდ ირანთან რჩება, რომელიც აზერბაიჯანის პარტნიორია. ამ ფაქტორის გათვალისწინებით უნდა ვიფარაუდოთ, რომ ირანი შეიარაღებულ დაპირისპირებაში არ ჩაერევა — დამოუკიდებლად იმისგან, რომ ბოლო დროს ბაქოსა და თეირანს შორის ურთიერთობები საკმაოდ გაცივდა. თუმცა თუ ირანისა და რუსეთის მჭიდრო სამხედრო ურთიერთობებს გავითვალისწინებთ,

ამის თეორიული შესაძლებლობა მაინც რჩება. მხოლოდ თეორიული, რადგან თუ ირანი კონფლიქტში ღიად დაუჭერს მხარს სომხეთს, აზერბაიჯანი დადგება ნახჭევანის ავტონომიური რესპუბლიკის დაკარგვის საფრთხის წინაშე, რომელსაც ქვეყნის დანარჩენ ნაწილთან უშუალო სახმელეთო საზღვარი არ აქვს და თითქმის მთლიანად ირანული და სომხური ტერიტორიებითაა შემოსაზღვრული (თუ არ ჩავთვლით თურქეთთან არსებულ 9-კილომეტრიან სახმელეთო ზოლს). ვითარების ასეთი შემობრუნება ავტომატურად გამოიწვევს დაპირისპირებაში თურქეთის უშუალო ჩარევას, რაც ასევე ავტომატურად ნატოს ჩარევასაც ნიშნავს. ამის მოლოდინი გაჩნდება მილსადენების დაბომბვის შემთხვევაშიც... მოვლენათა ამგვარი მასშტაბური სცენარით განვითარების ალბათობა არსებობს, თუმცა მაინც ძნელად საფარაუდოა.

რამდენად რეალურია მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის მოგვარების პერსპექტივა უახლოეს მომავალში? არსებობს რამდენიმე სცენარი. აზერბაიჯანული მხარე ყარაბაღის მომავალს ხედავს ფართო კულტურული და პოლიტიკური ავტონომიის ფორმით ერთიანი აზერბაიჯანის შემადგენლობაში. ამას ხელს უშლის სომხეთი და თავად სეპარატისტული რეგიონის მოსახლეობაც არ უყურებს ლოიალურად. არ უნდა დაგვაიწყდეს რუსეთის ფაქტორი, რომელიც ასეთ შემთხვევაში ავტომატურად კარგავს ორივე სახელმწიფოს მართვის საღვეებს.

სხვა ვარიანტია რეგიონისთვის დამოუკიდებლობის მინიჭება და ამ ფაქტის საერთაშორისო დონეზე აღიარება. თუ დაუშვებთ, რომ მოვლენათა ასეთ განვითარებას აზერბაიჯანი დაეთანხმა, ნათლად დავინახავთ, რომ ეს პირველ რიგში მთიანი ყარაბაღის ინტერესებში არ შედის. მიზეზი მარტოა. რეგიონს არ აქვს საზღვარი სომხეთთან. აზერბაიჯანის მხრიდან ყარაბაღის აღიარების შემთხვევაში, ბუნებრივია, წამოიჭრება საკითხი ყარაბაღს გარეთ აზერბაიჯანის ტერიტორიებიდან სომხური სამხედრო შენაერთების გაყვანის შესახებ. დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ აზერბაიჯანი არ დათანხმდება ვიწრო დერეფნის შექმნასაც, რომელიც ახალშექმნილ სახელმწიფოს სომხეთთან დააკავშირებს. ოთხი მხრიდან აზერბაიჯანული ტე-

სომხეთის, რუსეთისა და აზერბაიჯანის პრეზიდენტები

რიტორიებით გარშემორტყმული ყარაბაღი, უბრალოდ, ვერ იარსებებს.

სომეხი საზოგადოების უდიდესი ნაწილი და სახელისუფლებო წრეები რეგიონის მომავალს სრულიად სხვანაირად ხედავენ. მათი აზრით, უნდა მოხდეს ყარაბაღის დამოუკიდებლობის ცნობა საერთაშორისო დონეზე და უკვე აღიარებულ სახელმწიფოში უნდა მოეწეოს რეფერენდუმი, სადაც დაისმება შეკითხვა: „გსურთ თუ არა მთიანი ყარაბაღის შესვლა სომხეთის რესპუბლიკის შემადგენლობაში?“ მათი ვარაუდით (რაც რეალობასთან საკმაოდ ახლოს დგას) ამ კითხვას დადებითი პასუხი გაეცემა. თუმცა ამ შემთხვევაშიც ღიად რჩება უმნიშვნელოვანესი საკითხი — როგორ წარმოუდგენიათ მათ სომხური პროვინცია

აზერბაიჯანის სრული სახმელეთო იზოლაცია- ის პირობებში?

მნიშვნელოვანი ფაქტორია სომხურ სახელისუფლებო წრეებში მიმდინარე მოვლენები. სომხეთის რუსპუბლიკის ყოფილი პრეზიდენტი რობერტ ქოჩარიანი თავის დროზე მთიან ყარაბაღს ედგა სათავეში. მოქმედი პრეზიდენტი სერჟ სარგსიანი კი თავდაცვის მინისტრი იყო ამავე რეგიონში. მათ გარდა, უამრავი სომეხი დიდმოხელე წარმოშობით სწორედ ყარაბაღიდანაა და მათი უმრავლესობა საომარ მოქმედებებში უშუალოდ მონაწილეობდა. ბუნებრივია, ისინი რეგიონის მომავალს მხოლოდ სომხეთის შემადგენლობაში ხედავენ.

რუსეთი, პერიოდული სკანდალების მიუხედავად, ერთადერთ რეალურ შუამავლად რჩე-

ბა მოდავე მხარეთა შორის და მისთვის კონფლიქტის არსებულ მდგომარეობაში დაკონსერვება იდეალური ვარიანტია საკუთარი ინტერესების განსახორციელებლად.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, მისმა სამართალმემკვიდრემ, რუსეთის ფედერაციამ თავისი გავლენის შენარჩუნების გზად პოსტსაბჭოთა სივრცეში სეპარატისტულ კერათა გაღვივება აირჩია. ამ მიზნით მან კონფლიქტები გააჩაღა დნესტრისპირეთში (მოლდოვაში), სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთში, მაგრამ ამ შემთხვევებში რუსეთმა ერთმანეთს ერთი ქვეყნის შიგნით მცხოვრები ხალხები წაპყვიდა და ეთნიკური უმცირესობები ერთიან სახელმწიფოს დაუპირისპირა. მთიანი ყარაბაღის შემთხვევაში კი დაპირისპირებულ მხარეებზე საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად წარმოქმნილი ორი დამოუკიდებელი სახელმწიფო აქცია. ერთ-ერთის მხარდაჭერით მან ორი კურდღელი ერთად დაიჭრა.

სომხეთმა დაამყარა კონტროლი მთიან ყარაბაღზე და მის გარშემო არსებული აზერბაიჯანული ტერიტორიების მნიშვნელოვან ნაწილზე. ამით სახელმწიფომ შეიქმნა გამარჯვებულის იმიჯი. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ სწორედ ეს გამარჯვება იქცა სომხეთის შემდგომი განვითარების შემაფერებელ ფაქტორად. საკუთარი გამარჯვების ტყვეობაში აღმოჩენილი სომხეთი პოლიტიკურად და ეკონომიკურად დამოკიდებული გახდა რუსეთის ფედერაციაზე. ამ გავლენისაგან თავის დაღწევას კი დღემდე კერაზერებს. აზერბაიჯანმა დაკარგა ტერიტორიული მთლიანობა, რაც რუსეთისთვის ამ ქვეყანასთან პოლიტიკური ვაჭრობის საგნად იქცა. აზერბაიჯანთან დაკავშირებით რუსეთი მუდმივად სექულარიზმს ყარაბაღის თემით აცხადებს, რომ დაინტერესებულია კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარებით და ყველაფერს გააკეთებს კავკასიაში მშვიდობის დასამყარებლად.

სწორედ ამ და ზემოთ ჩამოთვლილი მთელი რიგი ფაქტორების გამო მთიანი ყარაბაღი იქცა კავკასიურ ჩიხად. რაც დრო გადის, სიტუაცია სულ უფრო რთულდება და ჩიხიდან გამოსვლაც მხელი ხდება. დროთა განმავლობაში კავკასიური ჩიხი იქცა დენით სავსე კასრად, რომლის აფეთქებაც ნებისმიერ დროსაა მოსალოდნელი და რომელიც მუდმივად ქმნის დიდი კავკასიური ომის გაჩაღების საშიშროებას.

დავით ბრატვიანი

სტალინის ქალიშვილის საიდუმლო დოსია აშშ-ში ბაიხსნა

დაზვერვის ფედერალურმა ბიურომ სტალინის ქალიშვილის, სვეტლანა ალილუევას დოსიე გაასაჯაროვა. ამერიკის შეერთებულ შტატებში ის ემიგრაციაში 1967 წელს წავიდა.

დოკუმენტების თანახმად, აშშ-ში ჩასულმა ალილუევამ დაზვერვის ფედერალურ ბიუროს აცნობა, რომ სუკ-ის აგენტების მხრიდან თვალთვალის ემინოდა, თუმცა ამის აღსაკვეთად ბიუროს არანაირი ღონისძიებისთვის არ მიუძღრათ. დოკუმენტებში არც იმის შესახებ არის დაცული ინფორმაცია, ამ ტიპის თვალთვალი სტალინის ქალიშვილზე ოდესმე თუ განხორციელებულა.

გასაჯაროებულ დოკუმენტებში მოხსენიებულია 1967 წელს დაზვერვის ფედერალური ბიუროს წარმომადგენლის შეხვედრა საბჭოთა კავშირის საელჩოს თანამშრომელ დიპლომატთან, მიხაილ ტრეპიხალინთან. შეხვედრისას საბჭოთა დიპლომატს განუცხადებია, რომ საბჭოთა ხელისუფლებას უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა ქვეყნიდან ალილუევას გაქცევის ფაქტთან. ერთ-ერთ მიზეზად კი იმას ასახელებდა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებს ეს ამბავი შესაძლოა „პროპაგანდისტული მიზნებისთვის“ გამოეყენებინა.

ტრეპიხალინი აგრეთვე გამოთქვამდა შემ-

სტალინი და სვეტლანა. 1935 წ.

სვეტლანა ალილუევა

ფოტებას, რომ ცალკეული ძალა აშშ-ში შეეცდებოდა, ალილუევა გამოეყენებინა საბჭოთა კავშირსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის ურთიერთობების გასაფუჭებლად.

ფედერალური ბიუროს სხვა წევრები კი იტყობინებოდნენ, რომ ალილუევას ემიგრაციით საბჭოთა ხელისუფლება დიდად არ შეწუხებულა. პირაქით, ემყოფილიც კი იყვნენ, რომ ამ ფაქტს შესაძლოა „სტალინისა და მისი ოჯახის დისკრედიტაცია მოეხდინა“. ეს იმჟამინდელი საბჭოთა ხელმძღვანელობის ინტერესებს არ ეწინააღმდეგებოდა.

გამოქვეყნებამდე სვეტლანა ალილუევას დოსიემ მნიშვნელოვანი შესწორებები განიცადა. დაზვერვის ფედერალურმა ბიურომ არ დაუშვა, ხელმისაწვდომი გამხდარიყო დოკუმენტები, რომელიც აშშ-ის საგარეო პოლიტიკის თვალსაზრისით ფასეულ ინფორმაციას შეიცავდა, იძლეოდა წყაროს გაშიფვრის საშუალებას, ან ალილუევას პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის პრინციპს დაარღვევდა.

სვეტლანა ალილუევა 1926 წელს დაიბადა. ის სტალინის ერთადერთი ქალიშვილი იყო. 1967 წელს, ინდოეთში ვიზიტისას მან საბჭოთა კავშირში დაბრუნებაზე უარი თქვა და საცხოვრებლად აშშ-ში გადავიდა.

ალილუევა სამშობლოში 1984 წელს დაბრუნდა, საბჭოთა მოქალაქეობაც მიანიჭეს, თუმცა კვლავ შტატებში გაემგზავრა.

სიცოცხლის უკანასკნელი წლები მან ვისკონსინის შტატში, ლანა პიტერსონის სახელითა და გვარით გაატარა. ეს გვარი მან მესამე ქმრისგან მიიღო. სტალინის ქალიშვილი 2011 წელს გარდაიცვალა.

მომზადებულია Associated Press-ის მასალების მიხედვით

სამხედრო ჟურნალი, „არსენალი“!

ინფორმაცია, რომელიც
მიწანში ხვდება!

გამოდის თვეში ორჯერ!
იკითხეთ პრესის გამავრცელებლებთან!

წიგნები აღვიღა მიტანით-elva.ge;
ტელ: 238 26 73; 238 26 74; 238 26 76

როგორ აღმოაჩინეს „გემრიელი ამერიკა“... საბჭოთა ხალხისთვის

საბჭოთა კავშირის კვების მრეწველობის სახალხო კომისიის საოცარი თავგადასავალი ამერიკაში

ბაზრობებსა თუ სუპერმარკეტებში თვალში მუდამ მხედება ამ ლოგოს მქონე პროდუქტი — მიქოიანის ძეგვი, მიქოიანის სოსისი, მიქოიანის მაიონეზი. „რა შუაშია სტალინის დროინდელი მინისტრი თანამედროვე პროდუქციასთან?“ — გაკვირვებულს ეს კითხვა ამკვიატებია. ხოლო როცა ინტერნეტში ამ მასალას გავეცანი, გაკვირვება აღფრთოვანებაში გადაიზარდა.

1936 წლის ზაფხულში საბჭოთა კავშირის კვების მრეწველობის სახალხო კომისარი ანასტას მიქოიანი მეუღლესა და ხუთ ვაჟიშვილთან ერთად სოჭში შვებულებისთვის ემზადებოდა. მაგრამ სტალინისგან მოულოდნელობა ელოდა: „რა უნდა სოჭში? არ სჯობს, აშშ-ში წავიდეს და იქაური კვების მრეწველობა შეისწავლოს. ცოლი ვერ გაუგებს? ცოლიც თან წაიყვანოს, ბიჭუნებს კი ყირიმში დაასვენებენ“.

ფულს იმდენს დაჰპირდნენ, რამდენსაც მოისურვებდა — მოწონებული ტექნიკის საყიდლად. ათი კაცი თანმხლებად გააყოლეს. ასე ამოყვეს თავი ანასტასმა და მისმა მეუღლემ აშხენმა სოჭის პლაჟის ნაცვლად ამერიკაში.

„წიგნი გემრიელ და ჯანსაღ საკვებზე“

მოგზაურობიდან სამი წლისთავზე მიქო-

იანის უშუალო მონაწილეობით გამოვიდა „წიგნი გემრიელ და ჯანსაღ საკვებზე“, სადაც ჩანდა მოწიწება ამერიკული გამოცდილებიდან და მისი საბჭოეთში გადმოტანის სურვილი. იყო ასეთი ციტატებიც: „სასარგებლოა კარგი ამერიკული ჩვევის გახსენება: პირველი საუზმისას სხვადასხვა სახის ხილის მირთმევა“. სტალინის სიტყვებიც იყო დამოწმებული, რომ საჭირო იყო რუსული რევოლუციური გაქანების შერწყმა ამერიკულ საქმიან თვისებებთან. წიგნი საბჭოეთში არაერთხელ გამოიცა, მაგრამ 1952 წლის გამოცემაში აღარ იყო ამერიკის ხსენება, 1954 წელს — სტალინის, 1974 წელს კი თვით მიქოიანისა. თითქოს ცნობილი ამერიკული მოგზაურობა არც ყოფილა, თითქოს მას არ ჩამოეუტანოს და დაენერგოს საბჭოთა ადამიანების ცხოვრებაში უამრავი ამერიკული პროდუქტი თუ ტექნოლოგია, ფილედან — ნაყინამდე.

საბჭოთა ნაყინი არც არსებობდა. მიქოიანის დელეგაციამ ნაყინი აშშ-ში დააგემოვნა და მისი რამდენიმე სახეობის დამზადების რეკომენდაცია გასცა. ეს იყო ყველასთვის საყვარელი და ნაცნობი პლომბირი, კრემ-ბრიულე, ესკიმო, ხილის ნაყინები... ქარხნული ნაყინი საბჭოთა კავშირში 1937 წლის 4 ნოემბერს გამოჩნდა. მანამდე ნაყინს

კუსტარულად, ხელით ამზადებდნენ, აშშ-დან საჭირო დანადგარების ჩამოტანის შემდეგ ნაყინის პირველი ფაბრიკა აიგო. უნდა ითქვას, რომ ამ ნუგბარის ხარისხი მკაცრად კონტროლდებოდა. ნაყინების დამზადებისას უმთავრესი იყო ნატურალური პროდუქტი, მხოლოდ რძის ცხიმი და არაავითარი კონსერვანტი!

სწორედ ანასტას მიქოიანი იცავდა ნაყინის ნამდვილ ამერიკულ ხარისხს მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში, სანამ თავად ინარჩუნებდა გავლენას პოლიტიკურ ოლიმპზე. ნაყინის რეცეპტურასთან დაკავშირებით მცირე „ცულლუტობაც“ კი გამორიცხული იყო. 1966 წელს, ხელისუფლებაში ბრუენევის მოსვლის შემდეგ, რომელსაც მიქოიანი არ უყვარდა, ნაყინის დამზადების უფლება რეგიონებს გადასცეს და „მიქოიანისეული“ ნაყინიც წარსულს ჩაჰბარდა. 1986 წელს ძველი სისტემა საბოლოოდ დაინგრა. ნაყინს ამზადებდნენ „ტექნიკური პირობებით“ — ქიმიური არომატიზატორებით, სტაბილიზატორებითა და სხვა დანამატებით. ანუ სწორედ ისეთს, როგორსაც დღეს მიფირთმევთ.

ლემენდა „პროკანსალზე“

1936 წელს ჩიკაგოს სოფლის მეურნეობის გამოფენაზე მიქოიანი მაიონეზის დამ-

სტალინის „საყვარელი სახკომი“ ანასტას მიქოიანი

უმძლეესი ხარისხის ნაყინი „ნარკომბინჰეპრომისგან“ — რეკლამის მნიშვნელობა ბოლშევიკებსაც ესმოდათ

საბჭოთა კავშირში ნაყინს კუსტარულად, ხელით ამზადებდნენ, აშშ-დან საჭირო დანადგარების ჩამოტანის შემდეგ ნაყინის პირველი ფაბრიკა აიგო

ზადების ტექნოლოგიას გაეცნო. ის მაიონეზის ქარხანას ეწვია და ხელშეკრულება გააფორმა საბჭოთა კავშირში ამერიკული ტექნოლოგიით მაიონეზ „პროვანსალის“ დამზადებაზე. ამ საბჭოთა-ამერიკულმა პროდუქტმა მრავალ ქართველს გაუძლო, დიდ სამამულო ომსა თუ კოსმოპოლიტიზმთან ბრძოლის ეპოქას, სტალინის, ხრუშჩოვის, ბრეჟნევის ერათა დასასრულს. ნახევარი საუკუნის განმავლობაში „პროვანსალი“ საბჭოთა სუფრა-ნადიმების განუყოფელი ნაწილი შეიქნა, საახალწლო ან დაბადების დღის სუფრები იქნებოდა, ქელებები თუ წითელ არმიასი გაცილების სუფრები.

შამპანური მასშობისთვის

განთქმული „საბჭოთა შამპანურის“ გამოჩენას წინ საინტერესო ისტორია უძღოდა. დიდი ბელადი „წუხდა“, რომ „საბჭოთა სტახანოველები და ინჟინრები, ასევე სხვა მშრომელები, უკვე ბლომად ფულს გამოიმუშაებენ. ერთხელაც შამპანურის ყიდვა რომ მოისურვონ (და სავსებით დამსახურებულადაც), შეძლებენ კი ამას? შამპანური ხომ მატერიალური კეთილდღეობის სიმბოლოა! მერედა, რატომ უნდა იყოს ის საბჭოთა ადამიანისთვის ხელმიუწვდომელი?“

1936 წელს, მიქოიანის, ანუ კვების მრეწველობის თავკაცის ინიციატივით, ცეკამ მიიღო დადგენილება, გამოეშვათ დიდი რაოდენობით „საბჭოთა შამპანური“. ხუთ წელიწადში 12 მილიონი ბოთლი სასმლის დამზადება ტრადიციული საშუალებებით შეუძლებელი იყო. ამიტომ გადაწყდა, ეყენ შარმის მიერ 1907 წელს გამოგონებული მეთოდი გამოეყენებინათ. ახლა უკვე ყველასთვის ცნობილია, რომ „შამპანურის“, უფრო სწორად, შუშხუნა ღვინის უდიდესი ნაწილის დავარგება არა ტრადიციულად, ბოთლებში კი არ ხდება, არამედ უზარმაზარ რეზერვუარებში.

აშშ-ში ყოფნისას ოკლენდის „გაზიანი შამპანურის“ ქარხნის მონახულებამ მიქოიანი საბოლოოდ დაარწმუნა, რომ გემრიელი და შედარებით იაფი სასმელი სწორედ ამ ტექნოლოგიით უნდა დამზადებულიყო. ახალი საქმის გაძლოდა დავალა ჯერ კიდევ მეფის რუსეთში ცნობილ მეღვინე ანტონ ფლოროვ-ბაგრეევს, რომელმაც იტალიურ-ამერიკული მეთოდი საბჭოთა პირობებს მიუსადაგა. საჭი-

რო დანადგარების პირველი კომპლექტი (როსტოვის ქარხნისთვის) ფრანგულ ფირმა „შოსეს“ დაუკვეთეს.

„საბჭოთა შამპანურის“ მასობრივი გამოშვება 1937 წელს დაიწყო. მიქოიანის თქმით, სტალინს არ უყვარდა „შშრალი“ და „ბრუტი“, აი, „ნახევრად ტკბილსა“ და „ტკბილს“ კი სიამოვნებით მიირთმევდა. მალე საბჭოთა შამპანური ნამდვილი „სახალხო სასმელი“ გახდა, ახალი წელი და ქორწილი უმიხოდ წარმოუდგენელი იყო. აბა, ის სხვა, ნამდვილი „ჩვენთან“ უბრალოდ, არ არსებობდა.

პური მუშურამ უნდა გამოაცხოს

საბჭოთა კავშირს, პურის დიად მომეგან-მწარმოებელს, თითქოს ამ მხრივ მაინც არაფერი სჭირდა ამერიკის მისაბაძი. არადა, თურმე სჭირდა და თანაც როგორ! მიქოიანი წერდა, რომ საცხობები მოსახლეობის მხოლოდ 40%-ს, ანუ ქალაქელებს აწვდიდა გამომცხვარ პურს, სოფლად კი ოჯახებში აცხობდნენ. სრულიად საბჭოეთის ქარხნული პურით უზრუნველყოფა ლამის რევოლუციის ტოლფასი გახლდათ.

აშშ-ში პურის ქარხნები მთლიანად მექანიზებული იყო. ადამიანის ხელი პურს არ ეხებოდა, ყველაფერი ტექნიკით იმართებოდა. რაღა საჭირო იყო ველოსიპედის ხელახლა გამოგონება? საბჭოთა დელეგაციამაც ამერიკიდან ახალი ტექნოლოგიები ჩამოიტანა, მათ შორის, ფუნთუშების ცხობისა, რასაც მანამდე ხელით ამზადებდნენ. უფროს თაობას ემახსოვრება 80-იან წლებამდე მოღწეული 7-კაპიკიანი, უგემრიელესი ფუნთუშა „ქალაქური“, მაგრამ, რასაკვირველია, მაშინ არაფერი იცოდა მის „ამერიკულ წარმოშობაზე“.

ჩიკაგოში კომისარ ანასტას კიდევ ერთი აღმოჩენა ელოდა. „ჯენერალ ელექტრიკ კომპანიში“ სტუმრობისას გაოცება ვერ დამალა, როცა გაიგო, რომ ერთ-ერთი საწარმო ყოველწლიურად 100 ათასზე მეტ საოჯახო მაცივარს ამზადებდა. ის დიდი მოწონებით სარგებლობდა მოსახლეობაში. აშშ-დან დაბრუნებული მიქოიანი ცდილობდა სტალინის დარწმუნებას, რომელიმე ავტოქარხნის ბაზაზე საყოფაცხოვრებო მაცივრების წარმოება დაეწყოთ. სტალინი არ დათანხმდა, საბჭოეთის უმეტეს ტერიტორიაზე ზამთარი ისედაც ხანგრძლივი და მკაცრია და მაცივარი ნაკლებად

საბჭოთა შუშუნა ღვინო თუ მაიონეზი საბჭოელთა საზეიმო სუფრების აუცილებელ ატრიბუტებად გადაიქცა

აშშ-იდან მოხვდა საბჭოეთში სიმინდის ფანტელი, კეტრუბი, შესქელებული და მშრალი რძე, ჩაისა და ყავის შესაფუთი დანადგარები და მრავალი სხვა რამ

სჭირდებოდა, სამხრეთში კი ხალხი საკვებს ყინულში ან სარდაფებში ინახავს. გადამწვევტი კი აღმოჩნდა არგუმენტი, რომ ავტოქარნები თავდაცვის დაკვეთებზე მუშაობდნენ და მათი მოცდენა არ ღირდა.

უნდა ითქვას, რომ 1933 წელს „ჯენერალ ელექტრიკის“ მაცივარი ჰქონდა შინსახკომის კომისარ სერგეი კიროვს. იმავე ფირმის მაცივარი ჰქონდა თვით მიქოიანსაც (30-იანი წლების დასაწყისში ის იმდენივე ღირდა, რამდენიც „ფორდის“ ორი ავტომობილი). საბოლოოდ, ამერიკული მოდელის მიხედვით დამზადებული პირველი საბჭოთა მაცივარი 1939 წელს გამოჩნდა, მასობრივი წარმოება კი ათი წლის შემდეგ დაიწყო.

როგორ არ ბაჩნდა „მაკდონალდსი“ სსრკ-ში

1936 წელს, ნიუ-იორკის ქუჩებში სეირნობისას, მიქოიანის ყურადღება მიიპყრო ადგილობრივი „საზკვების“ შესანიშნავმა პროდუქტმა, რომელსაც უშუალოდ ქუჩაში ამზადებდნენ. ანასტასი ალტაცებით შესცქეროდა გამყიდველს, რომელიც ორივე მხრიდან წვაუდა კატლეტს, კიტრის მწნილთან ერთად გაჭრილ ფუნთუშაში დებდა და ტომატს ამატებდა. მიქოიანმა მაშინვე შეუკვეთა კატლეტის დასამზადებელი 25 მანქანა, რომლებსაც დღეში 2 მილიონი „საბჭოთა ჰამბურგერის“ დამზადება შეეძლო. სახალხო კომისარმა შეიძინა ჰამბურგერის გასაცხელებელი მოწყობილობები და ფუნთუშების დასამზადებელი ქარხანაც.

ჰამბურგერს გაზიანი სასმლის გარეშე რა გემო აქვს? კვების კომისარი გაზიანი სასმლების მაღალხარისხიანი ექსტრაქტის შეძენითაც დაინტერესდა, შეისწავლა „კოკა-კოლას“ დამზადების პროცესი, თუმცა საკმარისი თანხის უქონლობის გამო ეს საქმე ბოლომდე ვერ მიიყვანა. ჰამბურგერები საბჭოთა კავშირში 1937 წელს გამოჩნდა, „კოკა-კოლას“ რეცეპტის გაყიდვა კი ამერიკელებმა არ ისურვეს, მხოლოდ ექსტრაქტს სთავაზობდნენ. მიქოიანი ამოდ ოცნებობდა, რომ საბჭოთა მოქალაქეს ცალ ხელში ჰამბურგერი სჭეროდა, მეორეში კი „კოკა-კოლას“ სანუკვარი ბოთლი... შეგახსენებთ, რომ პირველი „მაკდონალდსი“ აშშ-ში მხოლოდ 1940 წლის 15 მაისს გაიხსნა.

მისას ვჭამდით და ვსვამდით?

სტალინის „საყვარელმა სასკომმა“ საბჭოთა ხალხს არა მარტო ნაყინი, ჰამბურგერი, შამპანური, მაიონეზი და ფუნთუშები აგემა, არამედ შეისყიდა ხორციის, თევზისა და ბოსტნეულის საკონსერვო, ასევე ხილის წვენების ჩამომსხმელი ქარხნები (პროდუქციის რეცეპტურასთან ერთად). სწორედ მიქოიანმა შეისყიდა ორცხობილის, ბისკვიტის, კანფეტებისა და შოკოლადის ფაბრიკები. ამერიკის წყალობით მოხვდა საბჭოეთში მოხარული ძეხვი, სიმინდის ფანტელი, კეტჩუპი, შესქელებული და მშრალი რძე, ჩაისა და ყავის შესაფუთი დანადგარები. საბჭოთა კავშირში გაჩნდა ჭარხლისგან შაქრის დამამზადებელი ამერიკული ქარხნები, ძროხის საწველი აპარატები, პროდუქტის სწრაფი გაყინვის ტექნოლოგია, „მშრალი ყინული“ და საყოფაცხოვრებო მაცივარი...

ამერიკაში გატარებული ორი თვე საბჭოთა დელეგაციისთვის ერთობ ნაყოფიერი აღმოჩნდა. არასრული უმაღლესი განათლების მქონე მიქოიანს ვერც ერთი უნივერსიტეტი ვერ მისცემდა იმდენს, რამდენიც სოჭში დასვენების ნაცვლად ამერიკაში მოგზაურობამ მისცა.

P.S. ამიერიდან თქვენც აღარ აიჩქით მზრებს გაცვებით: „რა შუაშია თანამედროვე მაიონეზი და მიქოიანი?“

მოამზადა ნატა ენუქიძემ

„წიგნი გემრიელ და ჯანსაღ საკვებზე“ 1952 წლის გამოცემაში აღარ იყო ამერიკის ხსენება, 1954 წელს — სტალინის, 1974 წელს კი თვით მიქოიანისა

საბჭოთა საშზარეულოს პროპაგანდის მზრიდანაც ჰქონდა დიდი მზარდაჭერა

კორიდა

სიხვიდონ თაშუი ესპანუხად

ზარებთან ბრძოლა ნამდვილი ესპანელისთვის არა მხოლოდ სადღესასწაულო სპექტაკლია. კითხვაზე — რა არის კორიდა, ის ვიპასუხებთ, რომ კორიდა ბუნებასთან ადამიანის მუდმივი ჭიდილის ხელოვნებაა.

ყოველწლიურად ესპანეთში ათასზე მეტი კორიდა იმართება. მის გარეშე არ ჩაივლის არც ერთი დიდი დღესასწაული. ქვეყნის სამეფო აკადემია თავის ლექსიკონში კორიდას ხელოვნების დარგად შემთხვევით არ მოიხსენიებს. პროცესში ლამის მთელი ვრია ჩართული — დაწყებული ზარების მოშენებით, წარჩინებულ ტორეროთა ლექსებში, სიმღერებში, ფილმებსა და სარსუელებში (მუსიკალურ-დრამატული ფანრი ესპანეთში) წარმოჩენით დამთავრებული.

ესპანეთში არ არსებობს გამოჩენილი მხატვარი, ლიტერატორი თუ კომპოზიტორი, თავისი შემოქმედების ნაწილი კორიდისთვის არ მიეძღვნას.

პირველი ბრძოლები

ისტორიკოსები ადამიანის ხართან ბრძოლას მსხვერპლშეწირვის ანტიკურ რიტუალს უკავშირებენ. შესაწირავ ცხოველთან „თამაში“ კუნძულ კრეტაზე (საბერძნეთი) ჯერ კიდევ ძვ.წ. XV საუკუნეში არსებობდა. პირენეის ნახევარკუნძულზე კი ზარების ბრძოლის ისტორია, სავარაუდოდ, ბრინჯაოს ხანასა და ძველ იბერებს უკავშირდება, რომლებიც ხარს წმინდა ცხოველად მიიჩნევდნენ.

ესპანური კორიდის შესახებ პირველ დო-

კუმენტურ წყაროდ სამარხის ქვის ფილა შეიძლება მივიჩნიოთ, რომელიც XVIII საუკუნის ბოლოს, ესპანეთის ჩრდილოეთით, ბურგოსის პროვინციაში, ძველრომაული ნაქალაქარის ადგილას აღმოაჩინეს. ძვ.წ. I საუკუნით დათარიღებული ბარელიეფი შემონახული აღარ არის, არსებობს მხოლოდ მისი ასლი, სადაც გამოკვეთილია ხარი და მის წინააღმდეგ ფართითა და მახვილით შემართული ადამიანი.

შუა საუკუნეების ესპანეთში ზარებთან ბრძოლის პატივი მავრებთან ბრძოლებში გა-

მოწრობილ კაბალიეროებს, მხედარ რაინდებს ჰქონდათ, რომლებსაც თავიანთი მკლავის სიმარჯვის წარმოჩენის საშუალება კვლავ ეძლეოდათ. უკვე XVI საუკუნეში კორიდის გარეშე არც ერთი მნიშვნელოვანი დღესასწაული არ ჩაივლიდა. ორთაბრძოლა მადრიდის ცენტრალურ მოედანზე იმართებოდა.

ესპანეთში ხარებთან ბრძოლის მეტ-ნაკლებად ჩამოყალიბებული წესების კრებული XVII საუკუნის მეორე ნახევრიდან შეიქმნა. იმ დროიდან იქცა ტორეადორი ნამდვილ პროფესიონალად, ქვეყანაში კი გაჩნდა ფერმები, სადაც საგანგებოდ კორიდისთვის ხარების ჯიშების (ტოროს დე ლიდა და ტოროს ბრაუოს-ი) გამოყვანა დაიწყო. იმ დროიდანვე მიჰყვება ხელი კორიდისთვის საგანგებო არენების აგებასა და რიტუალური წესების ჩამოყალიბებას.

კორიდა არა მხოლოდ ესპანეთში, პორტუგალიასა (ოლონდ ამ ქვეყანაში ხარის არენაზე მოკვლა იკრძალებდა) და საფრანგეთის რამდენიმე სამხრეთ რაიონში დღემდე ეწყობა. ესპანელებმა ხარებთან ბრძოლის ტრადიცია ლათინურ ამერიკაშიც დაამკვიდრეს. კორიდა დღესაც იმართება მექსიკაში, კოლუმბიაში, პერუში, ვენესუელასა და ეკვადორში; არგენტინასა და ჩილეში კი იგი XIX საუკუნის ბოლოს აკრძალეს.

თანამედროვე კორიდის სამშობლო ანდალუსიაა, მის მამამთავრად კი ფრანსისკო რომერო მიიჩნევა. სწორედ მან დანერგა მულეტის — ხასხასა წითელ-ვარდისფერი ლაბადისა და მასში დამალული დაშნის გამოყენება, რომლითაც ტორერო ხარს ახელებს.

რომერომ ხარებთან ბრძოლა სამ ნაწილად (ტერციებად) დაჰყო: შუბის ტერციად, ბანდერილის ტერციად და სასიკვდილო შერკინებად.

რომეროს საქმე მისმა შვილებმა და შვილიშვილებმა განაგრძეს, თუმცა კორიდის ოქროს ხანად 1910-1920 წლებია მიჩნეული. სწორედ იმ დროს უკავშირდება ისტორიაში ოქროსავე ასოებით შესული სახელები: ხუან ბელმონტე (1892-1962) და ხოსე ორტეგა (ხოსელიტო), რომელიც სხვათა შორის, 1920 წელს ხარისგან მიღებული იარებისგან დაიღუპა.

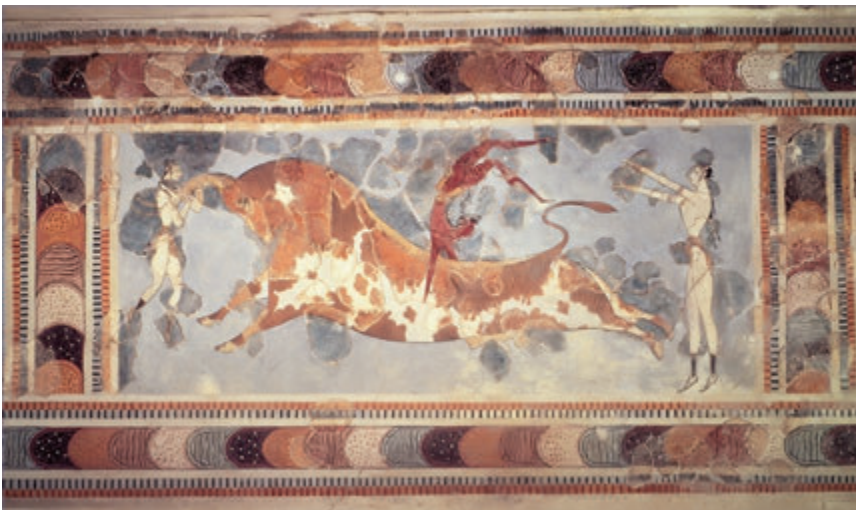
არენაზე მიღებულმა იარებმა მოუსწრაფა სიცოცხლე კორიდის ისტორიაში განთქმულ კიდევ ერთ მატადორ მანოლეტეს (მანუელ როდრიგესი), რომლის სახელიც გასული საუკუნის 30-40-იან წლების ესპანეთში დიდსა თუ პატარას პირზე ეკერა.

სანახაობა პრეზიდენტი

კორიდას უამრავი მონაწილე ჰყავს, მკაცრად განსაზღვრული როლებით. მაყურებელი ყველაზე ნაკლებად კორიდის პრეზიდენტის საქმიანობას ხედავს, მიუხედავად იმისა, რომ ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია. მხოლოდ პრეზიდენტი ადგენს, როდის დაიწყოს კორიდა, როდის გამოუშვან ხარი, როდის გამოვიდეს პიკადორი, როდის დასრულდეს ერთი აქტი და დაიწყოს მეორე.

მართალია, პუბლიკის აზრის გათვალისწინებით, მაგრამ სწორედ ის წყვეტს, რა ტიტულე ეკუთვნის მატადორს და იმსახურებს თუ არა ცხოველი შეწყალებას.

როგორც წესი, კორიდის პრეზიდენტი იმ

მხვერპლად შეხაწირ ხართან რიტუალური ბრძოლა კუნძულ კრეტაზე (საბერძნეთი) ჯერ კიდევ ძვ.წ. XV საუკუნეში არსებობდა

კორიდას უამრავი მონაწილე ჰყავს, რომლებსაც მკაცრად განსაზღვრული როლები აკისრიათ

კარის მოპირდაპირე აივანზე იმყოფება, საიდანაც არენაზე ხარებს უშვებენ. 1992 წელს მიღებული სამეფო დეკრეტით, ამ სავარძლის დაკავების უფლება მხოლოდ რჩეულს — პროვინციის გუბერნატორს (თუ კორიდა დედაქალაქში იმართება) ან ქალაქის მერს აქვს. განსაკუთრებულ შემთხვევებში ეს პატივი შესაძლოა საჭმეს ჩამოშორებულ, წარსულში ცნობილ ტორეროსაც დასდონ.

კორიდას XVIII საუკუნისთვის დამახასიათებელი სტილის შუკ კოსტიუმებში გამოიყოფა

ფრანსისკო რომერომ დანერგა მულეტის — ხასხასა წითელ-ვარდისფერი ლაბადისა და მასში დამალული დაშნის გამოყენება

ბილი, შლაპიანი დამხმარეები ხსნიან. ცხენზე ამხედრებულნი არენაზე წრეს უვლიან, მათ უკან მოჰყვებიან ტორეროები, რომლებიც პუბლიკასა და კორიდის პრეზიდენტს სალამს უძღვნიან. შემდეგ არენაზე ქვეითად ბანდერილიეროები და ცხენოსანი პიკადორები ჩნდებიან, მსველელობას კი ტექნიკური პერსონალი ასრულებს.

სამეტაპლი სამ მოქმედებად

სასულე და დასარტყამი ინსტრუმენტებისგან შემდგარი ორკესტრი პუბლიკას კორიდის პირველი აქტის დასაწყისს ამცნობს. ტორილერო, რომელიც არენაზე გამოსასვლელ კარს დარაჯობს, აღებს მას და მოედანზე პირველი ხარი შემობრბის. მას კვალდაკვალ მოჰყვება მატადორი, ხელში კაპოტეთი — ერთი მხრიდან ყვითელი, მეორიდან ხასხასა წითელი ან ვარდისფერი მოსასხამით.

რამდენიმე პასაჟის შემდეგ, რაც ხარის გახურებას ემსახურება, ის არენის მიღმა გადის და ასპარეზს პეონებს — ქვეით ტორეროებსა და პიკადორებს — შუბებით შეიარაღებულ ცხენზე ამხედრებულ ტორეროებს უთმობს. ეს უკანასკნელნი ხარს ზურგში მახვილს არჭობენ, რათა ჭრილობამ ერთი მხრივ გაახელოს პირუტყვი, მეორე მხრივ კი სისხლდენამ დაასუსტოს იგი.

მეორე აქტი მოედანზე ბანდერილიეროების გამოჩენით იწყება. თითოეულ მათგანს ხელთ ორი ბანდერილი — ფერადი ქალაღდის ლენტებით მორთული მომცრო ხის შუბი უპყრია. ბანდერილს ხარს ქედში არჭობენ, რაც კიდევ უფრო ახელებს პირუტყვს.

მესამე აქტში არენაზე მხოლოდ ხარი და მატადორი რჩებიან. ეს სპექტაკლის კულმინაციაა — ჭრილობებისგან გააფთრებული პირუტყვისა და ადამიანის ორთაბრძოლა, რომელიც პირველის სიკვდილითა და მეორის გამარჯვებით უნდა დაგვირგვინდეს.

გადამწვევტ მომენტს მუსიკალურად მანამდე დადუმებული ორკესტრი აფორმებს, მატადორი კი გრძელი დაშნით ხარის განსაგმირად საგანგებოდ ემზადება. მან მახვილი ხარს ფერდებს შორის ზუსტად უნდა გაუყაროს და საამისოდ მომენტის სწორად შერჩევა საჭირო. პირუტყვი, შეტყუებული წინა ფეხებით, მახვილმომარჯვებული ადამიანის პირისპირ უნდა იგდეს და მას შეჰყურებდეს.

თუკი ტორეროს ხელი არ აუკანკალდება, მახვილი მთლიანად შევა ხარის სხეულში, გულს განგმირავს და შედეგად, პირუტყვი ძირს უსულო დაეცემა. მაგრამ ხშირად დაშნის ჩაცემა არცთუ ზუსტი გამოდის და მატადორს მისი გამეორება უწევს. თუკი სამი მცდელობის შემდეგაც ხარი ცოცხალი დარჩა, მას არენიდან გაიყვანენ, შერცხვენილ მატადორს კი სტვენით გააცილებენ.

როცა ხარისა და ადამიანის შერკინება

ლაბადას მატადორებიც იყენებენ და მათი ქვეითი დამხმარეებიც

სრულდება, დგება პუბლიკის ჯერი. კორიდა ალბათ ერთადერთი სპექტაკლია, სადაც მაყურებელი ასეთ აქტიურ როლს ასრულებს. ტყუილად როდი ამბობენ, რომ ამ დღესასწაულს სამი გმირი ჰყავს: ხარი, ტორერო და პუბლიკა. თუკი ამ უკანასკნელზე ტორერო შთაბეჭდილებას ვერ მოახდენს, უკმაყოფილებას სტვენითა და ღრიანცვლით გამოხატავს, თუ-

ცხნოსან პიკადორს ხარი ხშირად ავდებს შუა დღეში

ორ ბანდერილს ხარს ბანდერილიეროები ქედში არჭობენ, რაც კიდევ უფრო ახელებს პირუტყვს

კი მატადორის გარჯა უფერული, უინტერესო იყო, პუბლიკა უბრალოდ დადუმდება და ესეც ცუდი ნიშანია. მაგრამ როცა სპექტაკლი შედგება, კორიდას ოვაცია და აპლოდისმენტები აღმოჩნდება. ამ დროს მაყურებელი ცხვირსახოცის ქნევით კორიდას პრეზიდენტს მოუწოდებს, „სპექტაკლის გმირი“ ალაფით

მატადორმა ბოლო, მომაკვდინებელი დარტყმა დიდი სიზუსტითა და ოსტატობით უნდა შეასრულოს, რათა დაშნამ ხარის ფერდებს შორის გაიაროს და გული განემიროს

დააჯილდოს: ხარის ერთი ან ორივე ყურით, საუკეთესო შემთხვევაში კი — კულითაც.

უშივართა სისუსტანი

სანამ ტორერო მატადორი გახდებოდეს, რომელიც კორიდას ფინალში ერთი ერთზე რჩება პირუტყვთან და კლავს კიდევ მას, საკმაოდ გრძელი პროფესიული გზის გავლა უწევს. თავიდან საგარჯიშო ორთაბრძოლებს მოზვერებთან მართავს, რა თქმა უნდა, პიკადორების და უხმარებლად. დროთა განმავლობაში ვარჯიში სულ უფრო რთულდება, თავისი პირველი დიდი კორიდას წინ კი მატადორად კურთხევის ტრადიციულ ცერემონიალს გადის — დამსახურებული მატადორისგან ხელიდან ხელში იღებს მულეტსა და დაშნას, რითაც არენაზე უნდა გავიდეს და თავისი პირველი ხარი მოკლას.

კორიდას სამყარო მდიდარია ცრურწმენებითა თუ ჩვეულებებით. არსებობს დაუწერელი კანონები, რომლებიც ყველა ტორეროსთვის საერთოა. მაგალითად, წესად აქვთ არენაზე გასვლის წინ ოთახში ანთებული სანათის დატოვება, რათა... დაბრუნებისას თავადვე ჩააქრონ.

წეს-ჩვეულებები უკავშირდება საწოლს, რომელიც სასიკვდილო სარეცელთან ასოცირდება: მასზე არასდროს ჩამოვდება ტორერო,

რომელიც არენაზე გასასვლელად ემზადება. აკრძალულია კორიდის დღეს ლოგინზე ქულის დადებაც.

ავისმომასწავებელ ნიშნად მიიჩნევა კორიდის დაწყებამდე ხარისთვის თვალის შეველება, ისევე როგორც არენაზე გასვლისას დერეფანში ქალთან შეხვედრა.

ამას გარდა, ლამის ყველა ტორეროს აქვს საკუთარი თილისმა, ავგაროზი, კარგად და ცუდად დაცდილი ნიშნები და რიტუალები. ერთნი კორიდის წინ სააბაზანოში ონკანიდან წყალს მოშვებულს ტოვებენ, მეორენი გზად ქათმის შეხვედრას უფრთხიან, სხვები კი ბრძოლის დღეს თმასა და ფრჩხილებს არაფრით მოიჭრიან...

თუკი კორიდა წარუმატებელი გამოვიდა, ტორერო აღარასოდეს დაბინავდება იმავე სასტუმროში და არ ჩაიცვამს იმავე კოსტიუმს, რომელშიც თავლაფი დაესხა ან დაშავდა. ბევრი იმ არენასაც კი აითვალწუნებს და აღარასოდეს გადის ხართან საბრძოლველად, სადაც წარუმატებლობა ერთხელ მაინც განუცდია.

რძოსანი პროფესიონალები

ესპანეთში ათასზე მეტი ფერმაა, სადაც ხარებს საგანგებოდ კორიდისთვის ზრდიან. ხარის ჯიშიც, რომელიც შუა საუკუნეების ეს-

მატადორს, რომელიც თავის ოსტატობით პუბლიკას აღაფრთოვანებს, მოკლე ხარის ყურებითა და კუდი აჯილდოვებენ

პანეთში გავრცელებული გარეული ხარის ჯიშისგანაა გამოყვანილი, განსაკუთრებულია და აგრესიული — რქებით იწვეს ყველაფერზე, რაც მის წინ მოძრაობს და ახელებს.

კორიდაში ოთხიდან ექვს წლამდე ასაკის ხარებს იყენებენ. ხბორებს ადრეული ასაკი-

მატადორი წინასწარ ვერასოდეს იტყვის დარწმუნებით, რომ ხართან ბრძოლას გადაურჩება

ესპანეთის გამორჩეულ მხატვრებს, ლიტერატორებსა და კომპოზიტორებს კორიდის რისკიანი სილამაზისთვის თავი არასოდეს აურიდებიათ

დანვე არჩევენ, დაღავენ და შემდეგ აკვირდებიან, სხეულის როგორი აგებულება და ხასიათი უყალიბდება, რამდენად ძლიერი, სწრაფი და შეუპოვარია. ხარის გაზრდასა და მოვლას განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა, რადგან კორიდის სპექტაკლის წარმატება დიდწილად არის იმაზე დამოკიდებული, რამდენად სწორად შეარჩევს მისთვის ფერმერი ცხოველს.

არის შემთხვევები, როცა ხარის სილამაზით, ძლიერებით, ელვანტურობით, სიმამაცითა თუ ვაჟკაცური ბრძოლით აღფრთოვანებუ-

ლი პუბლიკა ცხოველის შეწყალებას — მისთვის სიცოცხლის შენარჩუნებას ითხოვს. შეწყალებულ ხარს საჯიშედ ტოვებენ, რათა შთამომავლობას ის თვისებები გადასცეს, რითაც მნახველებში მაღალი შეფასება დაიმსახურა.

დაგმოზილი შოუ

ტრადიცია ტრადიციად, მაგრამ კორიდას როგორც მთელ მსოფლიოში, ისე ესპანეთშიც, უამრავი მოწინააღმდეგე ჰყავს. ცხოველთა დამცველები მუდმივად გამოდიან ხარებთან ბრძოლის აკრძალვის მოთხოვნით.

კატალონიაში კორიდა 2012 წლის 1-ელი იანვრიდან აიკრძალა, კანარის კუნძულებზე კი ხარებთან ბრძოლა სულაც 1991 წლიდან აღარ გამართულა. აღსანიშნავია, რომ ეს პირველი მცდელობები როდია ესპანეთში ხარებთან ბრძოლის ტრადიციის აღმოფხვრისა. ჯერ კიდევ XVIII საუკუნეში ესპანეთის მეფე კარლოს III-მ საგანგებო ბრძანება გამოსცა ამგვარი სანახაობების ასაკრძალავად, თუმცა ხალხმა მონარქს ყური მაინც არ უგდო... იგივე ბედი ეწია მეფე კარლოს IV-ის 1805 წლით დათარიღებულ იმავე შინაარსის ბრძანებას.

დროის ცვალებადობამ კორიდას მაინც დაატყო მძიმე ზელი. თანამედროვე ადამიანისთვის

კორიდის მოწინააღმდეგეები, ცხოველთა დამცველები საპროტესტო აქციებზე სისხლისფრად იღებენ სხეულს და ასფალტზე წვებიან

უფრო მნიშვნელოვანი გახდა უსაფრთხოებაზე ზრუნვა. დღეს კორიდაზე გასული ხარების დამარცხება უკვე გაცილებით ადვილია. ხარებს ჩუმშუმად რქებს ახერხავენ ან უგლუევენ, ასევე კორმონულ პრეპარატებს, რათა დაკუნთული ცხოველი მრისხანედ გამოიყურებოდეს, მაგრამ მათ არც ძალა აქვს შესაბამისი და არც ველური ხასიათი. კრიტიკოსთა თქმით, ზოგჯერ ხარებს ტორეროს მხოლოდ დანახვაც კი აწინებთ და ასეთ დროს ბრძოლა უფრო სასაკლავო ემსგავსება. „წასახალისებლად“ ხარებს ნარკოტიკების გაკეთებაც დაუწყვეს, მაგრამ ამან ევროკავშირის სასურსათო კონტროლის ორგანოები განარისხა. კორიდის დასრულებისთანავე ხარის ხორცი დახლებზე ხვდება და რესტორნებში შედის, ისინი ერთგვარ დელიკატესად არის მიჩნეული. საკვებ ხორცში ნარკოტიკის შემცველობის გამო 2001 წელს ბრიუსელმა მადრიდს ახსნა-განმარტებაც კი მოსთხოვა, თუმცა ესპანეთის დედაქალაქში თავი იმართლეს, რომ სანახაობებს ადგილობრივი ხელისუფლებები აკონტროლებენ...

ასეა თუ ისე, ესპანელთა 90%-ზე მეტი კორიდაზე გულაცრუებულია და პრინციპულად აღარ დადიან მის სანახავად. რადგან მათი აზრით, იქ მხოლოდ ნამდვილი კორიდის საცოდავ ანარეკლს თუ ნახავენ. თუმცა სხვაობას ვერ ხედავენ ტურისტები, რომლებიც ესპანეთს ათეული მილიონობით სტუმრობენ და რომანტიკული შარავანდვით მოსილ სანახაობაზე დასწრება სავალდებულოდ მიაჩნიათ.

გილა უზარინი

კორიდა ალბათ ერთადერთი სპექტაკლია, სადაც მაყურებელი ასეთ აქტიურ როლს ასრულებს

ესპანეთში პატვს არა მხოლოდ ტორეროებს, გამორჩეულ ხარებსაც მიაგებენ და მათ ძველებს უდგამენ

მერაბ კოკოჩაშვილი:

დღემდე მუსიკა ჩემთვის ყველაზე ბალახი ხელოვნებაა

ჭაუჭაუბებისა და ჯორჯაძეების შთამომავალი, რომელსაც სიამაყე და გოროზი ხასიათი რომ ჰქონოდა, არავის გაუკვირდებოდა, ძალიან თავმდაბალი და მოკრძალებული ადამიანი გახლავით. თავისი ცხოვრებითა და სულიერებით მართლაც რომ გამოირჩევა და იმეგრდროულად, დიდი წინაპრების საუკეთესო თვისებებიც აქვს. მათი ძირითადი ღირსება ხომ სულიერებაში იყო და ის, ცხადია, საუკუნეებს უძლებს.

„კინომ მერვე კლასიდან გამიტაცა“

დაამწყვდინა ქართველი კინემატოგრაფისტების „მინისტრთა კაბინეტი“ მოსკოვში

მერაბ კოკოჩაშვილი ყოველთვის გაწონასწორებული და უაღრესად დელიკატურია. თითქოს ემოციებსაც კი არ შეუძლიათ მისი პირუთვნელი, მართალი ხასიათის შეცვლა. მის წინაპრებსა და განვლილ ცხოვრებაზე საუბარს კი ალბათ ყველაზე ახლოს მივყავართ საქართველოს უახლეს ისტორიასთან:

* * *

— ერთი ასეთი მოგონება მაქვს: ორ-ნახევარი ან სამი წლის ვიყავი და იმდროინდელი სხვა არაფერი მახსოვს... შესაძლოა სიცხე მქონდა, შესაძლოა მამა რომ წაიყვანეს, იმას განვიცდიდი ქვეცნობიერად (მამა სწორედ იმ პერიოდში წაიყვანეს და დააპატიმრეს. 1956 წელს მივიღეთ ცნობა, რომ მაშინვე გარდაცვლილა). ვიწევი და კედელს ვუყურებდი. შპალერს უცნაური დიდი ნახატები ჰქონდა და

იქ რაღაცას ვხედავდი. მეშინოდა და ვტიროდი, ვამბობდი „ხოხა“, როგორც დედამ მითხრა, ასე ძროხას ვეძახდი.

მაშინ ოჯახში ყველაფერი აწეწილი იყო. დედა დარბოდა, რომ ნაუთელულში, საიდანაც პატიმრები გაჰყავდათ, თვალი მაინც მოეკრა მამაჩემისთვის... მატარებელში ეძებდა. გარედან ყველა თავის ოჯახის წევრს ეძახდა, დახურული ვაგონებიდან პატარა საჰაეროები გაეჭრათ, იქიდან იყურებოდნენ ტუსადები და ერთმანეთს გადასცემდნენ სახელებს. ჩემზეც ეს განცდები, ცხადია, მოქმედებდა...

საბავშვო ბაღშიც მახსოვს ჩემი თავი (ბევრი მაშინდელი მეგობარი აღარც არის ცოცხალი, ოცდაათიდან ათნი დავრჩით). კარგი ბაღი გვქონდა... მახსოვს, ძალიან ვღელავდი, ალბათ ხუთი წლის ვიყავი... ვინაიდან მშობლები მუსიკოსები მყავდა, მომანდეს ჩვენი სა-

ბავშვო ბალის ბავშვების ანსამბლის დირიჟორობა. დაკვრა არავინ ვიცოდით, მაგრამ ზოგს ზარი უნდა შემოეკრა, ზოგს სიმი ჩამოეკრა... მე კი მემართა ყველაფერი, — მედირიჟორა. ამ საპასუხისმგებლო საქმის გამო ძალიან ვნერვიულობდი. ისიც კი მახსოვს, როგორი კოსტიუმი მეცვა: თეთრი აბრეშუმის პერანგი და ზემოდან ჟილეტი...

ის თეთრი აბრეშუმის პერანგი სხვა სიტუაციიდანაც მახსოვს.

ახლა ისეთი მისვლა-მოსვლა აღარ არის, ხალხი ჩაკეტილად ცხოვრობს. მაშინ კი ყოველ საღამოს სტუმრად დავდიოდით. გვყავდა ნათესავი ელისაბედ ორბელიანი, რომელიც დღევანდელი სასტუმრო „საქართველოს“ პირდაპირ ცხოვრობდა. მასთან რომ მივდიოდით, შესასვლელში მოხუცი გუვერნიორი გვხვდებოდა, ტახტზე მძინარი. როგორც ჩანს, იმდენად მოხუცი იყო, აღარ შეეძლო რამე გაეკეთებინა და ქალბატონი ელიზავეტა აჭმევდა. ომის წლები იყო და უჭირდათ. შინ ნავთქურა ენთოთ და ყველაფერი გამჭვარტლული იყო. მაგიდაზე უამრავი ფურცელი ეყარა. „ვეფხისტყაოსანს“ თარგმნიდა ფრანგულად და ლექსებსაც წერდა. შინ რომ ვბრუნდებოდი, ეს ჩემი თეთრი აბრეშუმის პერანგი სულ შავი იყო, მეც გამურული გახლდით ჭვარტლისგან.

მახსოვს ივანე რატიშვილთან სტუმრობაც. ეს ის რატიშვილია, ზამთრის სასახლის კომენდანტი რომ იყო და მთელი ქონება რომ გადაურჩინა რუსეთს. ისიც ჩვენი ნათესავი იყო. მისი ქალიშვილი გრაფი ლეოვის ცოლი იყო. ივანე რატიშვილი ჩაიკოვსკის ქუჩაზე ცხოვრობდა. ნახევრად მიწურში. ყოველთვის გაპარსული და მოწესრიგებული იყო. ერთხელ არ მახსოვს, დაქუწუნა. ჩაის სვამდნენ უფროსები, საუბრობდნენ.

სხვათა შორის, ძალიან ცუდად მახსოვს „გიორგი სააკაძის“ გადაღებები. მომწონდა, რომ იქ იყო ცხენი და ფარიკაობა, მაგრამ სერიოზულად მემიწონდა, რომ მართლა მომჭრიდნენ თავს და ეს განცდა დიდხანს გამევა...

მუსიკალურ სკოლაში დავდიოდი და სიმართლე რომ გითხრათ, დღემდე მუსიკა ჩემთვის ყველაზე მაღალი ხელოვნებაა. ჩემთვის ოცნება რაღა დროსია, მაგრამ კინო რომ არა, მუსიკოსი უნდა ვყოფილიყავი. შესაძლოა არა შემსრულებელი, მაგრამ კომპოზიტორი. მუსიკას სიტყვა და თარგმნა არ სჭირდება. ჩაპ-

პირველი როლი. მხატვრული ფილმი „გიორგი სააკაძე“ (1942-1943)

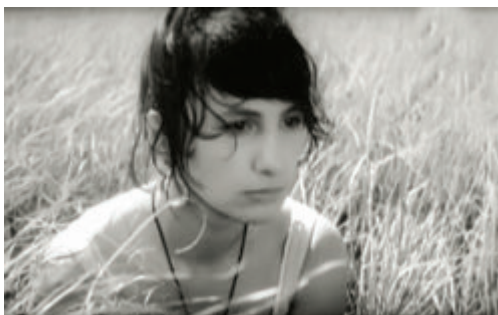
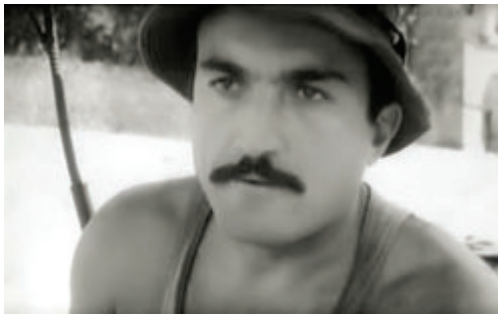

პორუჩიკ ალექსი იშხნელის როლში. მხატვრული ფილმი „არ იდარლო“ (1968)

კადრები მხატვრული ფილმიდან „დიდი მწვანე ველი“ (1967)

ლინს აქვს ასეთი კინო და ჩემი ოცნებაა, ასეთი ხელოვნება შეიქმნას.

მუსიკალურში რომ ვსწავლობდი, მეორე მსოფლიო ომი იყო. დედას უნდოდა, ვიოლინოზე დამეკრა. მე კი ძალიან მეზარებოდა. ბოლოს მიხვდა, აზრი არ ჰქონდა დაძალებას და გამომიყვანა.

მაშინ სხვა ინტერესი მქონდა, კალათბურთი მიყვარდა. მერვე კლასიდან კი კინომ გამიტაცა.

ვუსმენდი მუსიკას, ვუყურებდი კინოს. თბილისში კარგი კონცერტები ტარდებოდა. ისიც მახსოვს, შემსრულებელი რიტმს ფეხს რომ აყოლებდა, ლანჩი როგორ რჩებოდა იატაკზე. ეს არავის უკვირდა. ყველას გვიჭირდა და ამის გამო ხელოვნებაზე უარს არაფერი იტყოდა.

თითქოს არაფითარი შანსი არ იყო კინოში მუშაობისა. მაინც ბევრნი ვსწავლობდით მოსკოვის კინოინსტიტუტში (ВГИК): ოთარ იოსელიანი, ელდარ შენგელაია, გიორგი შენგელაია, გენო წულაია, თამაზ მელიაუა, ლანა ლოლობერიძე... ჩვენამდე და ჩვენს მერეც იქ არანაკულებრივი თაობა სწავლობდა.

ერთად ვცხოვრობდით. ორი ოთახი გვქონდა. ბეჯითი მოსწავლეები არ ვყოფილვართ, მაგრამ ჩვენს საქმეს ზედმიწევნით ვაკეთებდით. შინ გვიან ვბრუნდებოდით. ოთარ იოსელიანი თავდაპირველად მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სწავლობდა და ქალაქის ბოლოდან მოდიოდა ქალაქის თავში ჩვენთან. ჯერ ტროლეიბუსზე ჯდებოდა, მერე ავტობუსზე, მერე მეტროზე, მერე ისევ ავტობუსზე და ძლივს მოაღწევდა... ჩვენ სამინლად ვიქცეოდით. შტანგის ფილებს ვუდებდით ლოგინზე. მოვიდოდა დალილი ოთარი, გამხდარი იყო ჩხირივით... ჩვენ გვეძინა. მას კი შტანგა ჰქონდა ასაწვევი.

სტიპენდია ყველას გვქონდა. ნიშნებს კარგს ვიღებდით. სპეციალურ საგნებში ყველა ფრიადოსანი ვიყავით. ისტმატსა და დიამატში ცოტა დაბალი ნიშნები გვქონდა. ძალიან ნაწყენი ვიყავი, რომ ხელოვნების ისტორიაში დამიწერეს სამიანი. საგანი ძალიან კარგად ვიცოდი, მაგრამ ვერა და ვერ დავიმახსოვრე ბულგარეთის ხელოვნების ისტორია. არადა შემხვდა ლექტორი, რომელიც წარმოშობით ბულგარელი იყო. სამიანი დამიწერა.

კომუნა გვქონდა, იქ ერთად ვდებდით ფულს და იმით ვირჩენდით თავს. ფული ვერ მივანდეთ ქართველს, მივანდეთ ესტონელს, ჩვენს მე-

გობარ ჰექტ ლეპიკს. ის იყო ჩვენი ფინანსთა მინისტრი. დანარჩენებსაც ყველას გვქონდა პორტფელები. მე მაგალითად, კულტურის მინისტრი ვიყავი. დაბადების დღეები უნდა მოემუზადებინა. ბორის ანდრონიკაშვილი, სცენარისტი, არაჩვეულებრივი პიროვნება იყო. მას არ შეხვდა მინისტრობა. მაშინ გააპროტესტა: ყველა მინისტრები ხართ და მე ვინდა ვიყო...

თამაზ შელიავა ნიჭიერებითა და ცოდნით ლიდერი იყო. მან უთხრა მოსწრებულად, შენ ხალხი იძენებო.

ერთ დღეს კრება მოიწვიეს. დავსხდით, ვხედავ, ჩემს საკითხს არ განიხილავენ?! მერაბს ეს უყვარსო... მეწინააღმდეგებიან. ელდარმა გადაწყვეტილება გამოიტანა: უყვარდეს, მაგრამ ცოლად არ შეირთოსო. მაშინ ყველანი შეყვარებული ვიყავით. ელდარმა, გიორგიმ, ოთარმა იქ შეირთეს ცოლები... ჩემი სიყვარული კი დამთავრდა, როგორც ხდება ხოლმე...

პირველი დამოუკიდებელი ნაბიჯი „ხმელი წიფელი“ იყო. არ იფიქროთ, ვალამაზებ რამეს... მოსკოვში ვსწავლობდი, ვემებდი, რა გადამედო. ერთ დღეს ვაჟის „ხმელი წიფელი“ გადავიკითხე და დავიწყე სცენარის წერა. თან უტიროდი, ცრემლი მომდიოდა.

არ ვიცი, რატომ... მე იშვიათად მომდის ცრემლი... კიდევ ერთხელ წამომივიდა ცრემლი, ადრე, როცა სადილობისას დედამ მითხრა: დროა იცოდე, მამა აღარ არის ცოცხალიო. მე ვხვდებოდი ამას, მაგრამ როცა დედამ მითხრა, მაინც ცრემლი წამომივიდა. კიდევ ცრემლი დედის გარდაცვალებისას წამომივიდა... სხვა არ მახსოვს.

ბევრი რამ ჩემი წარსულიდან ფილმებში გამოვიყენე. „ნუცას სკოლაში“ მამულისთვის ბრძოლაა. „ცხელი ზაფხულის სამ დღეში“ მოხუცი ქალი — ქართველი ინტელიგენტი, რომელიც ჩემთვის ერთგვარ იდეალს წარმოადგენს, — ელისაბედ ორბელიანის მსგავსი შეიძლება არ იყოს, მაგრამ მის სახესაც ჰგავს. მას ცუდად ესმის, ისევე, როგორც ელისაბედს... სამოთხის ვშლის მურაბაც აქვს შინ მასვეით... ისე ლაპარაკობს, როგორც ჩემი ერთ-ერთი ბებია ლაპარაკობდა, როცა რაღაცას იხსენებდა.

ერთხელ, მახსოვს ბებია და მისი მეგობარი საუბრობდნენ, წითელ ღვინოს შეექცეოდნენ, რომელსაც როგორც კნინას, ისე უგზავნიდნენ გლეხები კახეთიდან. მეგობარმა უთხრა: პიტლერი მაინც კაციჭამიააო... ბებია

კადრი მხატვრული ფილმიდან „გზა მშვიდობისა, ჯაყო!“ (1973)

კადრი მხატვრული ფილმიდან „მწვერვალი“ (1976)

კადრი მხატვრული ფილმიდან „ცხელი ზაფხულის სამი დღე“ (1981)

დასძინა: ჩვენს ბელადთან შედარებით ის ვეგეტარიანელიაო. ეს საუბარი რუსულად მიდიოდა და გამოვიყენე კიდევ ფილმში.

მოხუცი ქალბატონი „ცხელი ზაფხულის სამ დღეში“ დედაჩემს ვათამაშე. სხვა არ მეგულებოდა ამ როლისთვის შესაფერისი ვინმე.

პაპაჩემი დაუთით ალექსანდრე ჭავჭავაძის ვაჟი იყო. საქართველოში საბოლოოდ მხოლოდ ბებიაჩემი დარჩა, მისი დედმამიშვილები ან ემიგრაციაში მოხვდნენ, ან გაიწირნენ. მისი ვაჟი მერაბ ჯორჯაძე ქაქუცასთან იყო შეთქმუ-

ლებს შორის (მე მისი სახელი დამარქვეს). დუშეთის ციხეში ჩასვეს ამის გამო. უნდა დაეხვრიტათ და იმ დღით ქაქუცა დაეცა ციხეს, გაიყვანა მერაბი. ბელგიაში შეირთო რუსი ქალბატონი ოლგა შჩერბატოვა, რომელიც ახლახან გარდაიცვალა. ბიცოლაჩემი არაჩვეულებრივი ქალი იყო. საქართველოს დაუტოვა განძი. ჩამოიტანა ილია ზდანევიჩის ხელნაწერი, რომელშიც არის მისი და პიკასოს გრაფიკაც. ბენდიერი ვარ, რომ შესაძლებლობა მქონდა ამ დიდებულ ქალთან შეხვედრისა.

დედაჩემი და ბაბო დადიანი მეგობრობდნენ. შევაძინე, რომ სახლიდან გადიოდნენ და ავვიანდებოდათ დაბრუნება. ვკითხე, რა ხდება, სად დადიხართ-მეთქი.

— მე და ბაბო ერთი ძალიან ძვირფასი რელიკვიის გადარჩენას ვცდილობდით, — მითხრა დედამ.

— რას ამბობ, რა უნდა გადაგერჩინათ?

— სულხან-საბას ქუჩაზე კუთხის სახლი შარვაშიძეებს ეკუთვნოდათ. იქ ახლა რაღაც გარაჟია. შარვაშიძეებისეული რკინის ფანჯრის გისოსები კი ძალიან ძვირფასია და უნდა გადაგვერჩინა.

— ასეთი რა გისოსებია?

— შარვაშიძე დიდი პატრიოტი იყო (ეს ის შარვაშიძეა, რომელიც მარგანატურ ქორწინებაში იყო ნიკოლოზ II-ის დედასთან და ისინი ერთად არიან დაკრძალული ავსტრიაში). მან ააშენა სახლი და ერთი რუსული ლურსმანიც არ უხმარია. ყველაფერი პარიზიდან გამოიწერა, ამიტომ ის გისოსებიც ძალიან ძვირფასიაო.

ნაბიჯის გადადგმის შიში არ მაქვს, მაგრამ გადაღების დილა სიკვდილივითა ჩემთვის. თუ წვიმა მჭირდება და მზეა, განვიცდი, მაგრამ გადასაღებ მოედანზე აღარაფრის აღარ მეშინია...

მეშინია ბედისწერის.

საშინლად მახსოვს ერთი რამ: გადაღებებზე რომ ვიყავი ეგვიპტეში, უდაბნოში ყველაფერი ოქროსფრად ბრწყინავდა. უცებ საიდანაც წამოვიდა ღრუბელი და შინდისფერი გახდა ყველაფერი. ქარმა დაუბერა... უცებ დავინახე... მომეჩვენა, რომ ელდარი დგას უდაბნოში მარტო. გამახსენდა ერთი ბრძენის სიტყვები: „და დამეძგერა ბედისწერა, ვით ბრმა აქლემი...“

მიმწუხრი საერთოდ მიყვარდა, მაგ დროს ვოცნებობდი ხოლმე. ისე კი სიტყვაც მძიმეა. თითქოს ყველაფერი მთავრდება. დედაჩემის გარდაცვალება მახსენდება: ეს დაახლოებით სამ დღეს გრძელდებოდა. ხან საღი აზროვნება ჰქონდა, ხან ებინდებოდა. სასთუმალთან ვისხედით მე, ჩემი მეუღლე, ჩემი შვილი. მეორე უცხოეთში იყო იმ დროს. ერთხელ, როცა დალაგებულად შელაპარაკებოდა, მითხრა: „აი, მამაშენი მოვიდაო“. „რას ამბობ დედა, ჩვენ ვართ, მამა სად არის?“, „აქ არისო!“ ის ჩვენ ერთად გვხედავდა ყველას. მერე მერაბიც დაინახა. მაშინ დავიჯერე, რომ არსებობს სული, რომელიც მოდის, როცა სიცოცხლის საფეხურებს ასრულებ. ამ შეგრძნებით ადვილია მიმწუხრიც და გარდაცვალებაც...

ლელა ჯიყაშვილი

„ნაბიჯის გადადგმის შიში არ მაქვს, მაგრამ გადაღების დილა სიკვდილივითა ჩემთვის“

რამი დურგლიშვილი:

„წარსულის ცოდნის ბარეში მომავლის აშენება შეუძლებელია“

— ისტორიულ წიგნებს წარსულ დროში სამოგზაუროდ სიამოვნებით „მივყვები“. ამ ჟანრის ლიტერატურას ყოველთვის ინტერესით ვეცნობი. ვწუხვარ, რომ ბოლო დროს, ჩემი საქმიანობის გამო, წიგნებს ცოტა არ იყოს, დაუშორდი. ყველაზე აქტიური მკითხველი სკოლისა და სტუდენტობის წლებში ვიყავი, — ამბობს მომღერალი რატი დურგლიშვილი. როგორც მსოფლიო, ასევე საქართველოს ისტორიიდან არაერთი ისტორიული პირი უყვარს, მაგრამ მათგან გამოირჩეულად ერთს ასახელებს, ეს დავით IV აღმაშენებელი ვახტანგ.

— მიმაჩნია, რომ ერს, ისევე როგორც ადამიანს, წარსულის ცოდნა ბევრ რამეში ეხმარება. წარსულის გარეშე მომავლის აშენება შეუძლებელია, მეტიც, — წარმოუდგენელი. ამიტომ საჭიროა, საკუთარი ისტორია ყველამ კარგად ვიცოდეთ. გავითვალისწინოთ და გავანალიზოთ, სად რა შეცდომა დაუშვეით, რათა იგივე მომავალში აღარ გავიმეოროთ. ისტორიული ჟანრის გარდა, ძალიან მიყვარს ბიოგრაფიები. ისტორიული პირების, მეფეების, საზოგადო მოღვაწეთა და ხელოვნათა ბიოგ-

რაფიებს ერთნაირი ინტერესით ვეცნობი. დავით აღმაშენებელი ძლიერი და მტკიცე ხასიათის გამო მიყვარს. მან ქვეყანა ძლიერების მწვერვალზე აიყვანა.

- კარგი მქსიერება გაქვს?
- ამით ნამდვილად ვერ დავიტრაბახებ. რთული კითხვები მომიძნადა? რა დასამალია და ვნერვიულობ (აცინის).
- სანერვიულო არაფერია, დავიწყოთ.
- აბა, ინტერესით გისმენ.
- ციცერონმა თქვა, ჩვენთვის ძვირფასია

მშობელი, შვილები, ახლობლები, მაგრამ ყველა წარმოდგენა სიყვარულზე თავს იყრის ერთ სიტყვაში და ეს სიტყვაა...

— რა უნდა ეთქვა? რამდენიმე საკვარაუდო პასუხი მაქვს (*პაუზის შემდეგ*), სამშობლო მგონია, ასეა?

— დიახ! რომელი ბერძენი ისტორიკოსია მიჩნეული ისტორიის მამად?

— ჰეროდოტე.

— რომელი დინასტიიდან იყო ეგვიპტის უკანასკნელი დედოფალი კლეოპატრა?

— არ ვიცი.

— ბტოლემეების დინასტიიდან. „საფრანგეთი, არმია, ჟოზეფინა“, — რომელმა ცნობილმა მხედართმთავარმა წარმოთქვა სიკვდილის წინ ეს სიტყვები?

— რა თქმა უნდა, ნაპოლეონმა.

— „იგი მამაცად არ იწოდება, ვინც ხმაღ-შემართული, წინაწინ ბრძოლის დასასრულზე ფიქრობს“. ვის ხმაღზე იყო ეს სიტყვები ამოტვიფრული?

— მინიშნებას ვერ მეტყვი?

— ის კავკასიის მთიელ ხალხთა მეთაური იყო, 1834 წელს იმამად აღიარეს.

— შამილი.

— დაასახელე დღევანდელი ამერიკის შტატი, რომელიც რუსებმა ამერიკის შეერთებულ შტატებს მიჰყიდეს.

— ალასკა.

— ვინ იყო ალექსანდრე მაკედონელის გამზრდელი ცნობილი ფილოსოფოსი?

— არისტოტელე.

— 1700 წლის 19 ნოემბერს ნარგასთან ბრძოლაში ტყვედ ჩაგარდა მეომარი, რომელშიც პეტრე I-მა მოწინააღმდეგეს ერთი ტონა ოქრო შესთავაზა. ვინ იყო ის მეომარი?

— არ ვიცი, შეიძლება რომელიმე ქართველი მეომარიც კი იყო.

— დიახ, ქართველი იყო — ალექსანდრე ბაგრატიონი. ვინ გამოიყენა ისტორიული მნიშვნელობის თხზულების აღმნიშვნელ სახელად საქართველოში პირველად ტერმინი „ისტორია“?

— ვერ გიპასუხებ.

— თამარის ისტორიკოსმა. დაასახელეთ ბერძენი ტრაგიკოსი, რომელმაც კოლხი მედეა შვილების მკვლელად გამოიყვანა.

— ვერიპიდე.

— დიახ, ამბობენ ამისთვის მას 30 ვერცხლი გადაუხადესო. ვისი ასული იყო მედეა?

— აიეტის.

— რას შეისწავლის ნუმიზმატიკა?

— მონეტებს.

— დაასახელეთ ქართველი საბჭოთა მაღალჩინოსანი, რომლის დედაც მის მშობიარობას გადაჰყვა.

— ვერ გიპასუხებ.

— მიგანიშნებთ, ის წარმოშობით იმერეთის ერთ-ერთი რაიონიდან იყო.

— სერგო ორჯონიკიძე?

— დიახ. სადაური წარმოშობის იყო მონათა აჯანყების ბელადი სპარტაკი?

— თრაკიელი.

— რომელ ქალაქში მოუწყვეს სასამართლო პროცესი ფაშისტური გერმანიის თავკაცებს?

— ნიურნბერგში.

— „შენა ხარ ჩემი ჯილდოც, / სასჯელიც, / გულზე ახლოს ხარ / და ღმერთზე ზემოთ. / ჩემო მტანჯველო, / ჩემო ტანჯულო, / დაუღალაფო სამშობლო ჩემო. / შენთან ვარ, / მაგრამ მაინც დაგემებ, / როგორც დაემებს / საჭმელს შშიერი / და ამ პატარა მიწის ნაგლეჯზე / შემადრწუნებლად ვარ ბედნიერი“. ვინ არის ამ ლექსის ავტორი?

— ოთარ ჭილაძე. ეს ლექსი და საერთოდ მისი შემოქმედება ძალიან მომწონს.

— დავითის ლაგრა, აღდგომისა წამებული, ბერთუბანი, დოდოს რქა, ნათლისმცემელი, ჩიხიტური, თეთრსენაკები, მღვიმე, ქოლაგირი, ვერენგარეჯა, პირუკუღმარი, მონატული. რომელ სამონასტრო კომპლექსს ქმნის ეს 12 მონასტერი?

— დავით გარეჯს.

— ქრისტეს რომელი მოციქული იყო მებაჟე?

— ვერ ვიხსენებ.

— მათე. რა თანამდებობა ეკავა გიორგი სააკაძეს ლუარსაბ II-ის კარზე?

— დიდი მოურავი იყო.

— როგორ იწოდებოდა ძველქართულად ბორკილები?

— არ ვიცი.

— ხუნდები.

— ვაა! ეგ როგორ ვერ გავიხსენე. მართლა ვიცოდი.

— მსოფლიო წიგნის ბუკდვის ისტორიაში ყველაზე დიდი ბიოგრაფია უინსტონ ჩერჩილის განვლილი ცხოვრება... ის 22 ტომს მოიცავს. ვის მიერაა დაწერილი?

- არ ვიცი.
- მისი გაყის, — რენდოლფ ჩერჩილის მიერ. არაბეთის ქვეყნებში მამაკაცები გრძელ თავისუფალ თეთრ ტანსაცმელს ატარებენ. ქალები კი — შავ სამოსს. არაბთა თვალთახედვით, რატომ უნდა ატარებდეს ქალი მხოლოდ შავ სამოსს?
- არ ვიცი, შეიძლება ასეთი წესი აქვთ
- ისინი მიიჩნევენ, რომ ქალი მამაკაცის აჩრდილია. რა ერქვა მარტვილს საბჭოთა საქართველოს დროს?
- გეგეჭკორი.
- ის პირველად გვხვდება ძველ ეგვიპტეში, მისი ტარება ფარაონთა და მათთან დაახლოებული პირების პრივილეგია იყო. ძველ საბერძნეთში კი მისი ტარება ნებადართული იყო ყოველი ზრდასრული ადამიანისთვის, მონების გარდა. რაზეა ლაპარაკი?
- მხოლოდ მამაკაცები ატარებდნენ?
- ქალებიც ატარებდნენ და დღესაც ასეა.
- მგონია, ფეხსაცმლის ტარებაზეა ლაპარაკი.
- გამოიცანი. ბარონი დენონი ფრანგი გრაფიორი, მხატვარი, მწერალი და დიპლომატი იყო. ის დაწინაურებული იყო ლუდოვიკო XVI-ის და ნაპოლეონ I-ის დროს. ალექსანდრე I კი მისგან სურათებს და სხვადასხვა ნივთს იძენდა. სად ინახავდა ამ ნივთებს?
- ერმიტაჟში.
- სად არსებობდა ძველი მსოფლიოს ყველაზე ცნობილი ბიბლიოთეკა, ათენში, ალექსანდრიაში, როდოსში თუ სირაკუზაში?
- ალექსანდრიაში.
- რა ეწოდება დიდ ბრიტანეთში დედოფლის ძმას?
- ვერ ვიხსენებ.
- კონსორედი. კვირის რომელ დღეს იყო საიდუმლო სერობა?
- ხუთშაბათს.
- როგორ გვარიგებენ ჩინელები: „თუ მართლა გინდა გაჭირვებულს დაეხმარო, ასწავლე მას ...“.
- საქმე...
- „...რაიმე ხელობა“. რა უწოდეს მემატეანებმა XI საუკუნის 80-იან წლებში მტრის განუწყვეტელ შემოსევებს?
- დიდი თურქობა.
- ამერიკელები ამაყობენ, რომ მათ არც

ერთ პრეზიდენტს ეს „კოსმეტიკური ნაკლი“ არ ჰქონდა. რას გულისხმობენ ისინი?

- არ ვიცი.
- ეს „კოსმეტიკური ნაკლი“ შენც არ გაქვს.
- დამაბნეი...
- მათი არც ერთი პრეზიდენტი მელოტი არ ყოფილა.
- მართლა? ამას ამერიკელები ასეთ დიდ ყურადღებას აქცევენ?
- ამ ქალაქის ერთ-ერთი მთავარი მოედანი თბილისის სახელს ატარებს. ჩვენს ქალაქშიც არსებობს მისი სახელობის მოედანი.
- ზაარბრიუკენი.
- ვინ იყო დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფოს ისტორიაში პირველი ქალი პრემიერ-მინისტრი?
- მარგარეტ თეტჩერი.
- რომელი ქვეყნის ტერიტორიაზე გადის მდინარე მტკვრის ყველაზე დიდი მონაკვეთი?
- აზერბაიჯანის.
- დაასრულე გოეთეს ცნობილი გამონათქვამი: „ადამიანები ზშირად კარგავენ დროს უსარგებლო ამბების კითხვაში. კაცმა მხოლოდ ის უნდა იკითხოს, რაც...“
- რაც სასარგებლოა.
- „...რაც ალტაცების ღირსია“.

თამარ კვიციანი

ძველი ეგვიპტის მუმიები

323

ყველაზე ცნობილი მუმიები ძველ ეგვიპტეშია დამზადებული. ეგვიპტელები ბრწყინვალედ ფლობდნენ ბალზამირების ოსტატობას. მუმიფიცირებას უკეთებდნენ ფარაონებს, უბრალო ადამიანებსა და თვით ცხოველებსაც კი.

▲ ძველ ეგვიპტეში საყვარელი ძაღლების მუმიებსაც აშხადებდნენ.

▲ ორი ეგვიპტელი „ლერწმის ველზე“ მიაბიჯებს, რომელიც ძველეგვიპტელთა წარმოდგენით სამოთხეს განასახიერებდა.

324

ეგვიპტელებს სჯეროდათ, რომ სიკვდილის შემდგომ ცხოვრებაში თავიანთი სხეული დასჭირდებოდათ. მათი წარმოდგენით, ადამიანი სამუდამოდ სამოთხეში დაიდებდა ბინას, თუკი სხეული შეინახებოდა. ყველა ეგვიპტელს სურდა სიკვდილის შემდეგ სამოთხეში მოხვედრა. ამიტომაც ცდილობდნენ გარდაცვლილის სხეულის შენახვას.

325

ძველ ეგვიპტეში პირველი მუმიები თვით ბუნებამ შექმნა. როცა ვინმე კვდებოდა, მას უდაბნოს ქვიშაში მარხავდნენ. მიცვალებულს თან ატანდნენ ყველა იმ საგანს, რომელიც იმქვეყნიურ ცხოვრებაში დასჭირდებოდა. რადგან ქვიშა მშრალი და ცხელი იყო, ცხედარი არ იხრწნებოდა. სამაგიეროდ, კანი და ხორცი სმებოდა და ძვლებს ეკვროდა. ეგვიპტური ბუნებრივი მუმიები დაახლოებით ძვ. წ. 3500 წლით თარიღდება.

327 ძველმა ეგვიპტელებმა პირველი ხელოვნური მუმიები დაახლოებით ძვ. წ. 3400 წელს დაამზადეს, უკანასკნელად კი — ახ. წ. 400 წელს. ეს ნიშნავს, რომ ეგვიპტელები 4000 წლის განმავლობაში ამზადებდნენ მუმიებს! როცა ეგვიპტეში ქრისტიანობამ მოიკიდა ფეხი, მუმიების დაზნაობა აიკრძალა, როგორც კერპთაყვანისმცემლობის გადმონაშთი.

◀ ეს მამაკაცი 5200 წლის წინ გარდაიცვალა ეგვიპტეში. უდაბნოს ცხელი კლიმატის მეშვეობით მისი ცხედარი გამოშრა და ბუნებრივ მუმიად იქცა.

326 როცა ძველი სამარხი იპოვეს, ჩანს, მძარცველებს იქ სიურპრიზი დახვდათ. ჩონჩხის ნაცვლად, გათხრილ საფლაუში გამხმარი მუმია ნახეს, რომელიც ცოცხალ ადამიანს ჰგავდა. შესაძლოა, ამ შემთხვევამ შეუწყო ხელი ძველ ეგვიპტელთა გამოგონებლობას — იქნებ შესაძლებელი იყო ისეთი საშუალების პოვნა, რომლის მეშვეობითაც ადამიანის სხეული დიდი ხნის განმავლობაში შეინახებოდა?

▶ ეგვიპტელთა კუბოებს ადამიანის ფორმა ჰქონდა და ლამაზად მოხატულიც იყო.

331 სეთმა ოსირისის გადამალული სხეული იპოვა და სამალავიდან ამოიღო, 14 ნაწილად დაანაწევრა და მთელ ეგვიპტეში მიმოფანტა. ეგონა, ამით სამუდამოდ მოიშორა თავიდან.

332 სეთმა ოსირისი კი გაანადგურა, მაგრამ ისიდას სიყვარულს ვერ მოერია. ისიდა ისევ შეუდგა ოსირისის ძებნას, ძერად გადაიქცა და ეგვიპტის თავზე დაფრინავდა, რომ კარგად დაენახა, სად გადამალა სეთმა ოსირისის სხეულის ნაწილები. ისიდამ ნაწილ-ნაწილ შეაგროვა ქმრის სხეული, გარდა ერთი ნაწილისა, რომელიც თევზს შეეჭამა.

333 ისიდამ ქმრის დანაწევრებული სხეულის დანახვისას ტირილი დაიწყო. როცა მზის ღმერთმა რამ მტირალი ისიდა დაინახა, დასახმარებლად ანუბისი და თოტი გაგზავნა. ანუბისმა ოსირისის სხეულის ნაწილები ქსოვილში შეახვია. მერე ისიდამ, ანუბისმა და თოტმა ამ ნაწილებს ოსირისის სხეულის ფორმა დაუბრუნეს და ერთად შეახვიეს. ასე შეიქმნა პირველი მუმია. ისიდა მუმიას ეამბორა და ოსირისი ხელახლა დაიბადა, რომ ეცხოვრა არა ამქვეყნიურ ცხოვრებაში, არამედ სამუდამო სასუფეველი დაემკვიდრებინა და მიცვალებულთა მეუფე გამხდარიყო.

ყველაზე ძნელი სამუშაო

334

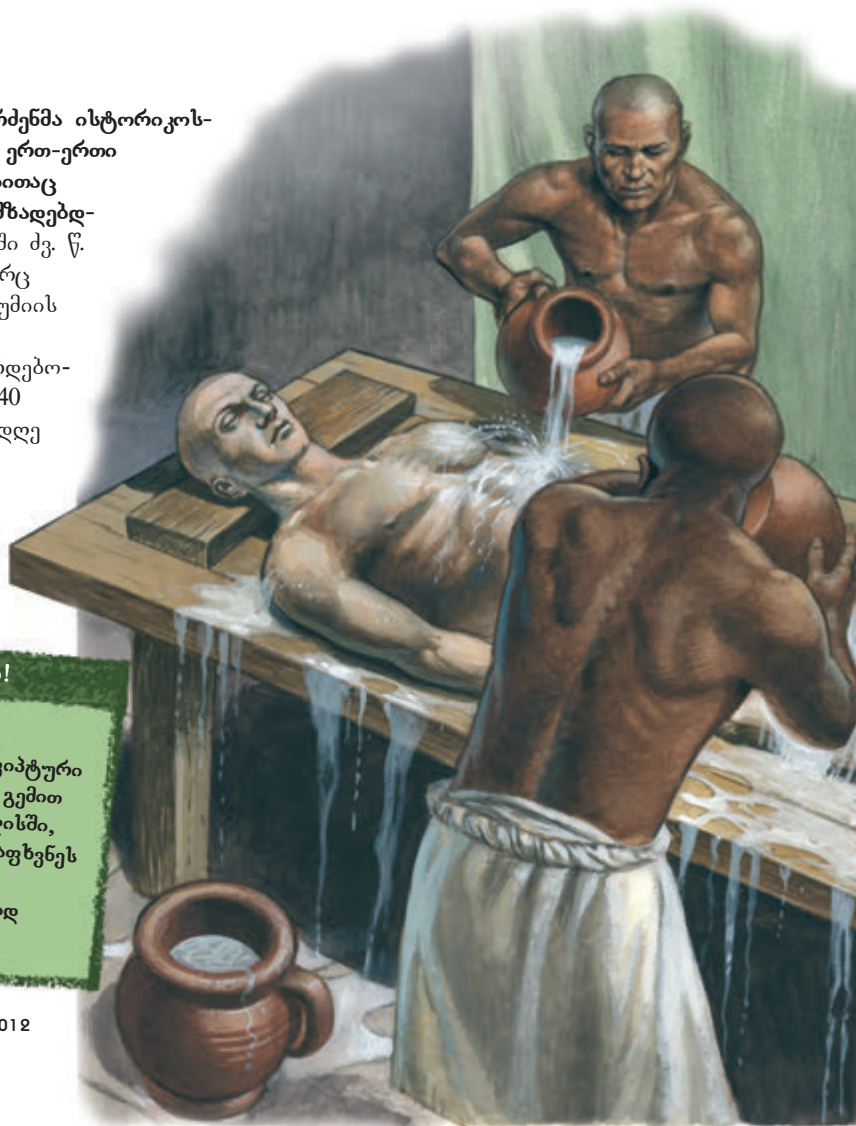
ეგვიპტეში მუმიებს თითქმის 4000 წლის განმავლობაში ამზადებდნენ. მუმიფიცირების ოსტატები იყენებდნენ სხეულის შენახვის სხვადასხვა მეთოდს, რომელთაგან ზოგიერთის მეშვეობით უკეთეს შედეგს აღწევდნენ ხოლმე. ყველაზე კარგად მუმიებს ეგვიპტეში ამზადებდნენ, ახალი სამეფოს პერიოდში, ძვ. წ. 3550 და 3069 წლებს შორის.

336

მუმიფიცირების ოსტატები ღია კარებში მუშაობდნენ. მათი სახელოსნოები სოფლებიდან და ქალაქებიდან მოშორებით, მდინარე ნილოსის დასავლეთ სანაპიროზე მდებარეობდა. კარვებს ღიად ტოვებდნენ, რათა განიავებულიყო და არასასიამოვნო სუნის გასულიყო. კარვებს მდინარის პირას კი იმიტომ დგამდნენ, რადგან მუმიფიცირების დროს ოსტატებს ბევრი წყალი სჭირდებოდათ.

335

ძველმა ბერძენმა ისტორიკოსმა ჰეროდოტემ ჩაიწერა ერთ-ერთი ხერხი, რომლის მეშვეობითაც ეგვიპტელები მუმიებს ამზადებდნენ. ჰეროდოტე ეგვიპტეში ძვ. წ. 400 წელს ჩავიდა. როგორც ისტორიკოსს აუხსნეს, მუმიის დამზადებას 70 დღეს ანდომებდნენ: 15 დღე სჭირდებოდა სხეულის გაწმენდას, 40 დღე — გამოშრობას, 15 დღე კი — გადახვევას.

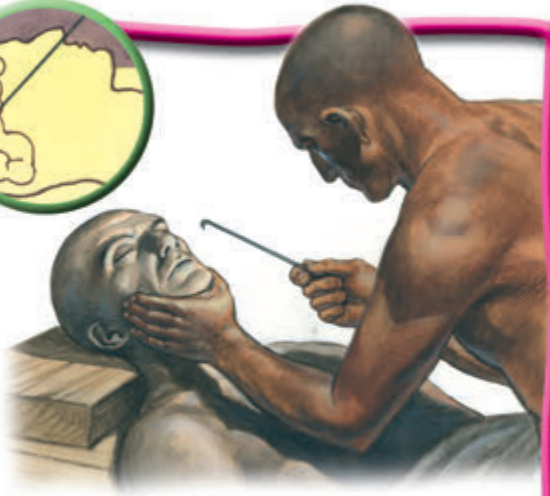

დაუჯერებელია!

XIX საუკუნის დასაწყისში ეგვიპტური კატის მუმიები გემით გაგზავნეს ინგლისში, სადაც ისინი დაფხვენეს და ნიადაგის გასანოჟიერებლად გამოიყენეს!

▶ ტვინი გამოჰქონდათ მეტალის მოკაუჭებული წკირით, რომელიც ცხვირის მარცხენა ნესტოში შეჰყავდათ.

337 მუმიფიცირების ხელოვნება თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. ეს მხოლოდ მამაკაცების საქმედ ითვლებოდა და მამის მოვალეობა იყო, თავისი ვაჟისთვისაც ესწავლებინა. ვაჟი თვალს ადევნებდა მამის მუშაობას და ასე ეუფლებოდა მუმიფიცირებას. თუ მამამისი მსერავი იყო, რომელსაც ანდობდნენ სხეულის პირველად გაკვეთას, მაშინ ვაჟიც მემკვიდრეობით მსერავი გახდებოდა.

338 მუმიფიცირების პირველი 15 დღე სხეულის დეზინფიცირებას სჭირდებოდა. კარავში, რომელიც ცხედრის გასუფთავებისთვის იყო განკუთვნილი, ცხედარს მარილიანი წყლით რეცხავდნენ, მერე კი ე.წ. სილამაზის კარავში გადაჰქონდათ. აქ სხეულს ტვინს აცლიდნენ, მერე ღვიძლს, ფილტვებს, შიგნეულსა და კუჭს, რომელთაც სპეციალურ ჭურჭელში ათავსებდნენ.

339 გულს სხეულში ტოვებდნენ. ეგვიპტელები ფიქრობდნენ, რომ გული გონების ცენტრი იყო და სწამდათ, მიცვალებულის სულს იმქვეყნიურ ცხოვრებაში გამოადგებოდა. თუკი გულს შეცდომით ამოიღებდნენ, მაშინვე თავის ადგილას აბრუნებდნენ. სხეულში ტოვებდნენ თირკმლებსაც.

◀ სანამ შინაგან ორგანოებს ამოაცილებდნენ, ცხედარს გულდასმით რეცხავდნენ მარილიანი წყლით.

სხეულის გამოშრობა

340 მას შემდეგ, რაც შინაგან ორგანოებს ამოაციდნენ, ცხედარს აშრობდნენ. მუმიფიცირების ოსტატები საამისოდ ნატრიუმის მარილს ხმარობდნენ. მარილს ჩრდილოეთ ეგვიპტეში, ტბებში მოიპოვებდნენ. მარილს კალათებით ეზიდებოდნენ.

343 შინაგან ორგანოებსაც გამოშრობა სჭირდებოდა. მათ ქოთნებში ათავსებდნენ, ბლომად მარილს აყრიდნენ და ასევე 40 დღეს ტოვებდნენ, რომ მარილს კარგად გამოეშრო.

ნატრიუმის მარილით გატენილი ტომრები

341 ზოგიერთ სახელოსნოში მარილით დატენილი ტილოს ტომრები ეწყო. მათ ცარიელ სხეულში, მუცლის არეში ათავსებდნენ. მარილის გარდა სხეულს ჩერებით, ნამჯითა და ნახერხით ტენიდნენ. მათი საშუალებით მუმიას ადამიანის სხეულის ფორმას უნარჩუნებდნენ.

ნახერხი

ხმელი ბალახი

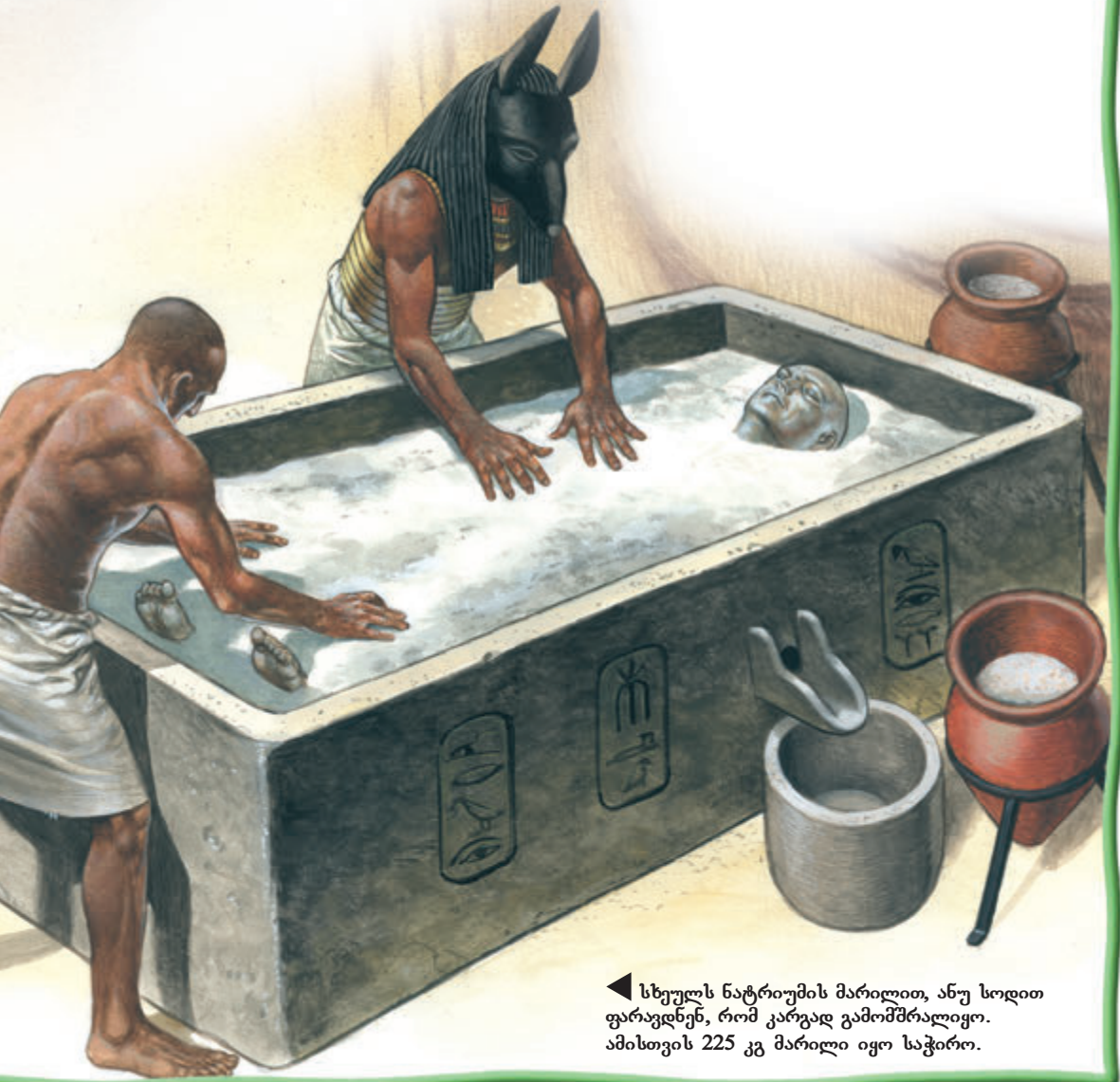
▲ ამ მასალას მუმიფიცირების ოსტატები მუმიის დასატენად ხმარობდნენ.

342 ცხედარს მაგიდაზე პირაღმა დებდნენ და ერთიანად მარილით ფარავდნენ. მარილმოსერილ ცხედარს 40 დღის განმავლობაში აშრობდნენ.

344 მარილით მეთევზეები აშრობდნენ თევზებს. ეგვიპტელებიც მიხვდნენ, რომ მარილის კრისტალები სითხეს შეიწოვდა და ხორცი კარგად შრებოდა. გამომშრალი, ანუ დამარილებული თევზი არ იხრწნებოდა. ამიტომაც დაიწყო მუმიფიცირების ოსტატებმაც მარილის გამოყენება მიცვალებულის სხეულის გახრწნისგან დასაცავად.

345 ორმოცი დღის განმავლობაში მარილი მიცვალებულის სხეულში არსებულ სითხეს იწოვდა. შემდეგ მარილს გააცლიდნენ და ამოუღებდნენ მუცლის არეში ჩადებულ მასალასაც. გამომშრალი სხეული მისი წონის დაახლოებით სამ მეოთხედს კარგავდა, იყო შეკუმშული და მოლურჯო-შავი. ის ადამიანის სხეულს ოდნავდა თუ ჰგავდა.

◀ სხეულს ნატრიუმის მარილით, ანუ სოლით ფარავდნენ, რომ კარგად გამომშრალიყო. ამისთვის 225 კგ მარილი იყო საჭირო.

				1 კუბელი დექტატორი				2 ნაცია
								3 ... ნაილისძეცველი
				4 პაუტუნის პრეზიდენტი			5 დიპლომატი- ური წერილი	
							6 საქართველოს შეფუქ 210- 220წწ	
7 ჩინური ენის საზღვროდგება								
8 უღიღებში შეფარითმა- ვარი აღუქსანდრე...		9 ხელზე მოუჭერე ძე თბილისში						10 ღვთისმშობ- ლის მამა
11 ძველი თბილისის უბანი				12 პრეფილექ- ური ქვეითი სამხედრო ოსმალებში	13 ძველი ქუთაისი			
		14 ქართველი ეროვნული გმირი ცოტნე...						15 პელების მკვლელები
16 შეკვადრე								17 ნოეს ერი- ერთი ვაჟი
		18 ინდიუთის შტატი		19 სულხან-... ორბელიანი				
20 საბრძოლო ნადელი								21 ქალაქი საქართველო- ში
				22 კოლმუხის პრეზიდენტი 2002-2010 წწ.		23 დასრული კომუნი იტალიაში		
24 არქანდელის რესპუბლიკური არმია				25 მხარე ისტორიულ სამხრეთ საქართველოში				26 ქართველი ისტორიკოსი ქალი

წინა ნომერში გამოქვეყნებული სკანვორდის პასუხები:
 1. ფრიოდი; 2. პილატე; 3. არიანე; 4. რა; 5. გეგემელა; 6. გერნიკა; 7. სოსელი; 8. სპილო. 9. ოფელია; 10. ვატიკანი; 11. ტარი; 12. სკორცენი; 13. იუნონა; 14. კოლონადა; 15. გერინგი; 16. შერი; 17. გონი; 18. ნობელი; 19. ფუშე; 20. მელა; 21. ელენე; 22. მარი; 23. დი; 24. კლინიკა; 25. ოდიში. სურათზე: ფრანსისკო ფრანკო..